

KAHDEN KULTTUURIN KASVATIT

**Nuorten aikuisten kokemuksia monikulttuurisessa perheessä
kasvamisesta ja omasta kulttuuri-identiteetistä**

Hanna Vesämäki
Maisterintutkielma
Etnologian oppiaine
Historian ja etnologian laitos
Humanistinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Laura Stark
Syksy 2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen	Laitos Historian ja etnologian
Tekijä Hanna Vesamäki	
Työn nimi Kahden kulttuurin kasvatit. Nuorten aikuisten kokemuksia monikulttuurisessa perheessä kasvamisesta ja omasta kulttuuri-identiteetistä.	
Oppiaine Etnologia	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Lokakuu 2016	Sivumäärä 90
Tiivistelmä <p>Tutkielmassa tarkastellaan kahden kulttuurin perheessä kasvaneiden nuorten aikuisten kokemuksia kahden kulttuurin kasvattina vartumisesta ja sen merkityksistä itselle, omalle elämälle ja (kulttuuri-)identiteetille. Myös muutokset nuorten suhteessa kaksikulttuurisuuteensa ovat tarkastelun kohteena. Tutkimusaineisto on kerätty keväällä 2015 <i>Duo</i>-hankkeen järjestämässä <i>Kahden kulttuurin kasvatit</i> -nettiteemaryhmässä sekä kaksikulttuurisille nuorille suuntaamalla Internet-kyselyllä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat osallistumishetkellä 18–29-vuotiaita ja heidän vanhemmistaan toinen on (vähintään alkuperäiseltä kansalaisuudeltaan) suomalainen ja toinen ei-suomalainen. Aiemman tutkimuksen vähäisyyden vuoksi tavoitteena on kaksikulttuurisuuden ja sen merkitysten hahmottaminen melko yleisellä tasolla suomalaisen yhteiskunnan tietyssä ajallisessa kontekstissa ja tavoittamieni informanttien ehdoilla. Varsinaisena tutkimusmenetelmänä tutkielmassa hyödynnetään laadullista sisällönanalyysia ja tutkimus muodostaa osan laadullisen tutkimuksen perinnettä.</p> <p>Aineistoni pohjalta esitän, etteivät kaksikulttuurisuudelle annetut merkitykset ja sen vaikutukset nuorten elämään ole yksiselitteisiä tai muuttumattomia. Nuorille itselleen kaksikulttuurisuus on luonnollinen osa elämää, mutta erityisesti ulkopuolisten asenteiden ja käyttäytymisen vuoksi nuoret havahtuvat välillä pohtimaan omaa kulttuuri-identiteettiään. Korostaessaan kulttuurien sekoittumista, rajojen häilyvyyttä ja oman kulttuurin luomista, kaksikulttuuriset nuoret näyttävät aktiivisina kulttuurin muovaajina. Kaksikulttuurisuuden lisäksi nuoret kokevat monien muiden tekijöiden vaikuttavan identiteettinsä muodostumiseen. He myös korostavat jokaisen yksilön ja perheen omaavan vanhempien kulttuuritaustasta riippumatta aina omanlaisensa kulttuurin, joka tulisi saada muovata ja määrittää itse. Vanhempiensa kulttuurien suhteen nuoret voivat olla paitsi sekä-että, myös ei-eikä, mutta myös kaikkea siltä väliltä. Yksilöstä, tilanteesta ja elämänvaiheesta riippuen kaksikulttuurisuus voi nuorten mukaan näyttäytyä niin rikkautena ja voimavarana kuin haasteena ja taakkanakin. Kulttuurien konkreettinen ja koettu läheisyys onkin lopulta aina tapaus- ja yksilökohtaista.</p>	
Asiasanat: monikulttuurisuus – kaksikulttuurisuus – kulttuuri-identiteetti – transnationaalisuus – Suomi – nuoret – perhe – kansatiede – kyselytutkimus – verkkokeskustelu – sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka: Historian ja etnologian laitos	

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	1
2. TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	5
2.1. Aiempi tutkimus.....	5
2.2. Kulttuuri ja hybridit (kulttuuri-)identiteetit.....	9
2.3. Kaksi-/monikulttuurisuus ja kulttuurien ylijärjisyys	13
2.4. Suomalaisuus, nationalismi ja kuviteltu kansallisuus.....	16
2.5. Kaksikulttuuriset perheet Suomessa.....	19
3. TUTKIMUSPROSESSI.....	23
3.1. Internet etnologisena kenttänä.....	23
3.2. Tutkimusaineisto	25
3.3. Tutkimusmenetelmä.....	29
3.4. Tutkimusetiikka.....	31
4. KAHDEN KULTTUURIN PERHE JA KOTI	34
4.1. Oma kaksikulttuurisuus.....	34
4.2. Kaksikulttuurisuuden vaikutukset lapsuudenkodin elämään	39
4.3. Kielivalinnat.....	43
4.4. Perhe ja perhekäsitys.....	46
5. KAKSIKULTTUURISUUS KODIN ULKOPUOLELLA.....	52
5.1. Koettu erilaisuus ja samanlaisuus	52
5.2. Kaksikulttuurisuuden vaikutuksia elämänvalintoihin	55
5.3. Kaksikulttuurisuuden vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin.....	57
5.4. Ennakkoluulot, stereotyyppit ja rasismi	60
5.5. Julkiset representaatiot ja kaksikulttuurisuuden tukeminen.....	63
6. KAHDEN KULTTUURIN TAUSTAN KOETUT MERKITYKSET JA NIIDEN MUUTOKSET.....	66
6.1. Kaksikulttuurisuuden hyvistä ja huonoista puolista.....	66
6.2. Kulttuuriset ristiriidat	69
6.3. Muutokset suhteessa kaksikulttuurisuuteen ja niihin vaikuttaneet tekijät	73
7. PÄÄTELMÄT JA POHDINTAA.....	76

LÄHTEET

Liitteet

1. JOHDANTO

”Olet syntymäkotini ja lapsuuteni leikkikenttä. Jakamaton sielunmaisemani, jota en valinnut, mutta josta tuli omani. - - Kannoin matkassani juuria toisesta maasta. Irrallisuutta ja jälkiä, joita ei voinut piilottaa. Maailmaa, joka omalle kansalleni edusti eksotiikkaa, toiseutta, uhkaa ja muukalaisuutta. Herätti alemmuutta ja uteliaisuutta. Pelosta huolimatta tunnistin hyvän ja pahan. Uskoin hyvän voittoon. Päätin, että tarinallani on yhtäläinen oikeus olla osa sinua. Olihan ainut, jonka tunsin omakseni. - - Toivon, ettei kukaan maillasi joutuisi pelkäämään tai kokemaan toiseutta. Näin jokainen voisi luottaa itsessään juuri niihin asioihin, joita itse pitää kaikkein kauneimpina ja arvokkaimpina. Toivon, ettei olisi tuomiota väärästä elämästä ja rohkenisimme katsoa toisiamme silmiin. Tunnistaa samankaltaisuutemme. Antaisimme myös muukalaisen värähtää itsessämme.” (Toivola 2014.)

Yllä oleva katkelma on kansanedustaja Jani Toivolan (2014) Suomen itsenäisyyspäivän kunniaksi kirjoittamasta tekstistä *Kirje Suomelle*. Toivolan äiti on suomalainen ja isä kenialainen ja hän vietti lapsuutensa äitinsä kasvattamana Suomessa. Hänen kirjoituksensa edustaa yhtä niistä suhteellisen harvoista kahden kulttuurin kasvattien esille tuomista äänistä, joita Suomessa on löydettävissä. Kaksikulttuurisuutta onkin paitsi julkisuudessa, myös tutkimuksessa käsitelty vielä varsin vähän (Järvenpää 2011, 22). Kuitenkin, kuten katkelmasta ilmenee, myös kahden kulttuurin kasvateilla on kerrottavanaan monta tarinaa, joilla on ”oikeus olla osa sinua [Suomea]” (Toivola 2014).

Tämän maisterintutkielman aiheena ovat kahden kulttuurin perheessä kasvaneiden nuorten aikuisten kokemukset kahden kulttuurin kasvattina vartumisesta ja sen merkityksistä itselle, omalle elämälle ja (kulttuuri-)identiteetille. Tutkielman pyrkimyksenä on tuoda kahden kulttuurin kasvattien omat äänet kuuluviin ja luoda ymmärrystä siitä, mitä kaksikulttuurisuus nuorille aikuisille itselleen merkitsee. Koska kaksikulttuurisuutta on tutkittu Suomessa vielä suhteellisen vähän, tavoitteenani on kaksikulttuurisuuden kontekstin hahmottaminen melko yleisellä tasolla.

Keväällä 2015 alkaessani pohtia tutkielmani mahdollisia aiheita, mielessäni kyti jo polttava innostuksen kipinä monikulttuurisuuteen liittyvien kysymysten tutkimiseen. Kyseisen kipinän ovat vuosien kuluessa sytyttäneet opintojeni ohella muun muassa monista kulttuuripiireistä lähtöisin olevat ystävät, omat yliopistoaikaiset kokemukseni ”kulttuurisesta toiseudesta” ollessani vaihdossa Saksassa sekä kiinnostukseni suuntautua tulevassa työelämässäni monikulttuurisuuden pariin. Tältä pohjalta aloin lähestyä alan aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja etsiä omaa paikkaani kyseisen tutkimusaiheen piiristä.

Tutkimuskysymystä pohtiessani löysin Internetistä tietoa *Family Club ry:n* hallinnoimasta nelivuotisesta (2013–2016) *Duo*-hankkeesta (ks. Duo 2013). Hanke kuuluu RAY:n rahoittamaan ja *Lastensuojelun keskusliiton* koordinoimaan *Emma & Elias* -avustusohjelmaan, joka kokoaa yhteen lasten ja heidän perheiden terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistäviä projekteja. *Duo*:n kohderyhmänä ovat Suomessa asuvat kahden kulttuurin perheet ja hankkeen tavoitteena on

”valtakunnallistaa kahden kulttuurin perheille tarkoitettu vertaistoiminta, vanhempainvalmennus ja neuvontapalvelut”. (Duo 2013.)

Duo:n Internet-sivuja selaillessani huomasin, että hanke järjestää samaisena keväänä 2015 nettiteemaryhmän kahden kulttuurin kasvateille. Kiinnostukseni heräsi ja otin yhteyttä hankkeen projektipäällikköön. Minut koulutettiin melko nopealla tahdilla yhdeksi tulevan teemaryhmän ohjaajaksi. Samoihin aikoihin ryhdyin laatimaan tutkielmani aineistonkeruuta varten myös Internetissä levitettävää kyselylomaketta kaksikulttuurisille nuorille.

Nettiteemaryhmän kohderyhmän myötä olen rajannut tutkimuskohteekseni 18–29-vuotiaat nuoret aikuiset. Lähestyn aihetta tarkastelemalla nuorten kokemuksia kahden kulttuurin kasvattina vartumisesta. Tarkemmat tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Mitä kaksikulttuurisuus nuorille aikuisille merkitsee?*
2. *Kuinka kaksikulttuurisuus on näkynyt ja vaikuttanut nuorten aikuisten elämässä sen eri vaiheissa?*
3. *Onko kahteen kulttuuriin ja kahden kulttuurin taustaan suhtautuminen muuttunut nuorilla aikuisilla elämän aikana?*

Koen aiheen yhteiskunnallisesti merkittäväksi monikulttuurisessa ja erityisesti turvapaikkahakijoita koskevia kysymyksiä tällä hetkellä kohtaavassa Suomessa. Globalisaation myötä nationalistiset ajatukset kulttuurisesti ja etnisesti yhtenäisistä valtioista kyseenalaistetaan yhä laajemmin ja niin yksilöt kuin erilaiset kulttuuriset ja etniset ryhmätkin etsivät identiteettejään moninaisten kulttuurivaikutteiden joukosta. Samalla haluan etnologiselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tuoda kaksikulttuuristen nuorten omat äännet kuuluviin.

Etnologia tieteenalana perustuu oletukseen ihmisestä intentionaalisena, kulttuuria luovana olentona ja sen ymmärtämiseen, ettei kulttuuri ole biologisesti synnynnäistä. Tieteenalan tehtävänä on dokumentoida ihmistä kulttuurissaan, tulkita sitä ja pyrkiä ymmärtämään ihmisen ajatuksia, tekoja ja toimintoja. (Lönnqvist 1999, 13.) Arkielämän painottamisen kautta keskeiseksi tutkimuksessa nousee niin sanottu "tavallisten ihmisten" "tavallinen elämä" (ks. esim. Sämskilähti 1999, 151–152). Koska arkinen ympäristö muuttuu meille helposti itsestäänselväksi, pitää ympäröivä kulttuuri herättää huomion kohteeksi usein erityisesti siitä kyselemällä. Juuri arkielämän läheisyys, tavallisuus ja näennäinen automaattisuus tekevät siitä hankalasti tavoitettavan. Arjen tavoittamiseen tarvitaan erityistä etnologis-antropologista asennoitumista, johon kuuluu itsen vieraannuttaminen näennäisistä itsestäänselvyksistä. (Mts., 153.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt etäännyttämään paitsi itseni omista mahdollisista ennakkokäsityksistäni, myös

kaksikulttuuriset nuoret heidän elämästään, ajatuksistaan ja kokemuksistaan niistä erityisesti kyselemällä.

Kokemusten tutkimuksessa tutkijaa ja näin ollen myös itseäni kiinnostaa se, millaisia kokemuksia ihmisillä on tutkittavasta asiasta (Laurén 2010, 428). Erityyppisten muisteluaineistojen avulla etnologinen tutkimus on alkanut erityisesti 1970-luvun jälkeen etsiä objektiivisten todellisuuden ja kulttuurin kuvausten sijasta konstruktivistisia näkökohtia ja yksilöllisiä erilaisuuksia huomioivia näkökulmia ja tulkintoja (Korkiakangas 2005, 132). Kokemusten käyttämistä perustana kulttuurin ymmärtämiselle on kuitenkin kritisoitu muun muassa behavioristisesta näkökulmasta, jonka mukaan emme voi päästä suoraan käsiksi yksityisiin, ”sisäisiin” kokemuksiin (Stark 2006, 51). Terveiden ja hyvinvoinnin erikoistutkija Anni Vilkon (1995, 163) mukaan meille avautuu kuitenkin tilaisuus käsittää muiden kokemuskertomuksia, vaikkei toisen kokemusta sellaisenaan voikaan tavoittaa. Kerrottu kokemus on siis aina kertojan oma tulkinta elämästään siten kuin hän sen näkee, ymmärtää ja haluaa esittää (Bela 2007, 25–27). Behavioristiseen kritiikkiin on vastattu myös näkemyksellä, jonka mukaan omista kokemuksista kertominen on aina luonteeltaan sosiaalista ja lähtöisin kertojan kanssakäymisestä ympäristön kanssa, jolloin ilmaistuja kokemuksia ei voi pitää puhtaasti sisäisinä tai ainutlaatuisina. Lisäksi kertojien auktoriteetin voi katsoa perustuvan siihen, että he ovat tutkijaan verrattuna lähempänä kerrottuja tilanteita ja tapahtumia tutkittavaan yhteisöön osallistumisen kautta. (Stark 2006, 52–53.) Itse lähestyn tutkimuksessani nuorten kirjoittamia kokemuksia tiedostaen, että kokemuksissa on aina kyse kertojien maailmasta luomista tulkinnoista, joita minä vuorostani tulkitsen. Toisaalta näin on laita kaikessa sosiaalisessa kanssakäymisessä, minkä vuoksi en koe ”tulkintojen tulkintaa” poikkeuksellisenä tai ongelmallisena lähtökohtana.

Tutkielmassani lähestyn tutkimuskohdetta hyödyntäen esimerkiksi sosiaalialalle, kulttuurintutkimukselle ja laajemminkin laadulliselle tutkimukselle ominaisia käsitteitä ja menetelmiä. Tästä laaja-alaisuudesta huolimatta monet tutkimukseni lähtökohdista ja keskeisistä piirteistä tekevät siitä erityisesti etnologisen. Näitä piirteitä ovat muun muassa "tavallisten ihmisten" oman näkökulman tarkastelu, oman kenttätyöaineiston luominen ja itsereflektio. Etnologiselle tutkimusnäkökulmalle ominaiseen tapaan olen valinnut tutkimuskohteeksi tietyn alaryhmän eli kaksikulttuuriset nuoret osana suomalaisia ja suomalaisuutta. Korostamalla nuorten omaa näkökulmaa ja heidän tutkimusaineistossa esille tuomiaan arvoja, asenteita, merkityksiä ja kokemuksia, pyrin tuomaan esiin nuorten oman äänen teoreettisten diskurssien rinnalle. Tutkimusta tehdessäni esiin nousikin ajoittain kohderyhmän kiitollisuus siitä, että joku on kiinnostunut heidän ajatuksistaan ja identiteetistään sekä siitä, että aihetta nykyisin tutkitaan. Etnologiselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimustulosten ei myöskään oleteta kuvastavan universaaleja totuuksia, vaan

ainoastaan ilmentävän tutkijan ja tutkittavien vuorovaikutuksessa syntyneitä, tutkijan tekemiä tulkintoja. Tavoitteena on kaksikulttuurisuuden tarkastelu nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan tiettyssä ajallisessa kontekstissa ja tiettyjen informanttien ehdoilla.

Tutkielma jakautuu johdannon lisäksi teorialukuun, menetelmä- ja aineistolukuun, analyysilukuihin sekä pohdinta- ja päätelmälukuun. Teorialuvussa määrittelen aiheen kannalta keskeisiä käsitteitä, taustoitan tutkimuksen viitekehystä aiemman tutkimuksen kautta ja luon lyhyen katsauksen kaksikulttuurisiin perheisiin Suomessa. Kolmannessa osiossa kuvailen tarkemmin valitsemiani tutkimusmenetelmiä ja -aineistoa, tutkimuskohteen rajautumista ja analyysia sekä valitsemiini tutkimustapoihin ja -aineistoon liittyviä hyötyjä ja eettisiä kysymyksiä. Tarkastelen lyhyesti myös Internetiä etnologisena kenttänä. Varsinaisissa analyysiluvuissa 4–6 sovellan keräämääni tutkimusaineistoa tutkimuskysymyksiini, sekä aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehukseen tukeutuen. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimuksen herättämiä ajatuksia ja johtopäätöksiä pyrkien samalla tutkimuksen kriittiseen arviointiin sekä tutkimustulosten merkitysten ja mahdollisten jatkokysymysten pohdintaan.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Koska kaksikulttuuriset nuoret eivät elä suomalaisesta yhteiskunnasta ja maailmasta erillään, on tärkeää ymmärtää sitä kontekstia, jossa tarkastelemani kaksikulttuuriset nuoret elämäänsä elävät. Kaksikulttuurisuutta ja sitä sivuavia teemoja on tutkittu jonkin verran jo aiemmin ja käsittelenkin tässä luvussa lyhyesti erityisesti tutkielmani kannalta olennaista aiempaa tutkimusta. Lisäksi taustoitan tutkimukseni kannalta olennaisia käsitteitä sekä kaksikulttuuristen perheiden osaa nykyajan suomalaisessa yhteiskunnassa.

2.1. Aiempi tutkimus

Toisen maailmansodan jälkeiset väestönsiirrot ohjasivat kulttuurintutkimusta pakolais- ja siirtolaisongelmien pariin, jolloin kysymykset identiteetistä, ihmisen kotiseudusta ja juurista nousivat 1970-luvulla keskeisiksi tutkimusteemoiksi (Lönnqvist 1999, 27–28). Siirtomaavallan murentuessa entiset siirtomaat joutuivat pohtimaan omaa identiteettiään uudelleen itsenäisinä valtioina. Tällöin ongelmien käsittely siirtyi myös länsimaisten yhteiskuntien sisälle ja yhtenäiskulttuurin sijaan alettiin havaita monenlaisia sosiaalisia ryhmiä, osakulttuureita, vähemmistöjä ja etnisiä ryhmiä. Perinteisen talonpoikauskulttuurin kadotessa tilalle ei syntynyt uutta, koko kansakuntaa kattavaa kulttuuria, vaan identiteettiä on alettu etsiä enemmän alueiden, pienryhmien ja yksilöiden tasolta. (Räsänen 1997, 26.)

Myös Suomessa toisen maailmansodan seuraukset heijastuivat 1970-luvulta alkaen identiteetikysymysten käsittelyyn tutkimuksissa (Räsänen 1997, 26). Identiteetin sijasta oli aiemmin puhuttu kansallisuus- ja kotiseutuaatteesta jokseenkin samoihin teemoihin viitaten. Toisen maailmansodan jälkeen kansallisuuskysymyksistä kuitenkin vaiettiin niin Suomessa kuin muuallakin, kunnes ne tulivat hieman muuttuneessa muodossa ajankohtaisiksi puhuttaessa modernin maailman ja elämän pirstoutuneisuudesta, sekä ihmisten juurettomuudesta ja kodittomuudesta. Sittemmin juurten etsintä on motivoinut monia identiteetin tutkijoita. (Aro 1999, 180.)

Myöhemmät teoreettiset keskustelut antropologiassa ja muilla tieteenaloilla ovat kuitenkin johtaneet juurten merkitysten uudelleen pohtimiseen. Keskustelut juurista ovat liittyneet paljolti identiteettiin ja niihin tapoihin, joilla identiteetti kiinnitetään tiettyihin paikkoihin. Juurten vertauskuvan tekee ongelmalliseksi ajatus ihmisten ja paikan välisistä kiinteistä sidoksista, joiden luonnollisuus on antropologiassa yhä useammin kyseenalaistettu. (Malkki 2012, 25.) 1900-luvun alkupuolelta saakka yleistynyt transnationaalinen näkökulma ihmisten liikkuvuuden tutkimuksessa korostaa ihmisillä olevan monenlaisia, valtioiden rajat ylittäviä arkisia sosiaalisia suhteita (Huttunen 2005, 130–131).

Jo Fredrik Barthin (1969, passim.) toimittamassa etnisyytutkimuksen klassikkoteoksessa *Ethnic Groups and Boundaries* kiinnitettiin huomiota (etnisten) ryhmien välisiin rajoihin ja niiden rakentumiseen. Teoksessa huomio kohdistuu konstruktionistisen tradition perinteiden mukaisesti niihin tapoihin, joilla (etnistä) identiteettiä luodaan ja uusinnetaan (Huttunen 2005, 124–125). Kansallisuuden ja etnisyyden analyysissä kyseisiä teemoja on myöhemmin lähestytty laajassa tutkimuskirjallisuudessa muun muassa rajojen tuottamisen, kulttuurin ja sen uusintamisen, kansallisuuden ja kansalaisuuden kytkösten, syntyperän sekä toimijuuden näkökulmista. Kaikkia näitä näkökulmia yhdistää identiteetin käsite. (Davydova 2009, 158.)

Ihmisten liikkuvuuden lisääntyessä painopiste on kansanelämän tutkimuksessa siirtynyt kansankulttuurin laajojen linjojen kuvaamisen sijasta kansaa edustavan ihmisen arjen tutkimukseen (Räsänen 1997, 31). Samalla tutkimuksissa on alettu painottaa yhä enemmän paitsi nykyajan ilmiöitä, myös kokemuksellisuutta (Pöysä & Timonen 2004, 241). Tämän suuntauksen myötä myös monikulttuurisuuden ja sen yksilöllisen kokemuksellisuuden tutkimus on lisääntynyt.

Suomessa maahanmuuttoa, erilaisuutta ja monikulttuurisia kohtaamisia käsittelevää tutkimusta on tehty erityisesti yhteiskuntatieteiden, mutta jonkin verran myös humanististen tieteiden parissa. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi maahanmuuttajien sopeutumiseen, identiteetteihin, monikulttuurisuuden merkityksiin, rasismiin ja vähemmistöjen oikeuksiin. (Lehtonen & Löytty 2003, 10–11.) Etnisyyttä ja maahanmuuttajia koskevassa suomalaisessa keskustelussa ja tutkimuksessa erityistä painoa on saanut maahantuloa ja integraatiota painottavan näkökulman vuoksi monikulttuurisuuden ongelmakeskeisyys. Etnisten vähemmistöjen edustajia on tulkittu kulttuuriensa kantajina suomalaisessa marginaalissa ennemmin kuin osana suomalaisuutta. (Harinen & Suurpää 2003, 8.) Kaksikulttuuriset nuoret ovat kuitenkin suurelta osin juridisesti Suomen kansalaisia.

Maahanmuuton, maahanmuuttajien jälkeläisten, siirtolaisuuden ja perinteisten vähemmistöryhmien noustessa esiin monissa monikulttuurisuutta käsittelevissä tutkimuksissa kaksikulttuurisuuden tutkimus on jäänyt vähälle huomiolle. Syyn sille voi löytää Teija Järvenpään (2011, 22–23) kasvatustieteellisessä maisterintutkielmassaan tekemästä havainnosta, jonka mukaan kaksikulttuurisuus liitetään usein joko suomalaisten, maahanmuuttajataustaisten tai monikulttuuristen henkilöiden tutkimukseen ilman, että eriteltäisiin kahden kulttuurin kasvatteja sen tarkemmin. Ulkomaista tutkimusta aiheesta on olemassa suomalaista enemmän, mutta tutkimuskohteen ja tutkimustulosten kulttuurisidonnaisuuden vuoksi niitä ei voi suoraan yleistää suomalaiseen kontekstiin. Aiheesta löytyy kuitenkin Suomessa jonkin verran erityisesti

opinnäytetöitä ja maisterintutkielmia. (Järvenpää 2011, 22–23.). Niissä painottuu sosiaalitieteiden näkökulma, sillä nimenomaan sosiaalialan opinnäytetöitä aiheesta löytyy monia.¹

Vanhinta kaksikulttuurisen perheen tutkimustraditiota edustaa anglo-amerikkalainen kulttuuri- ja sosiaaliantropologia. Sen piirissä on tutkittu muun muassa kulttuurisessa seka-avioliitossa ilmenevää akkulturaatiota, avioliiton merkitystä ulkomaalaisen partnerin sopeutumisprosessille, tällaisesta avioliitosta syntyviä ongelmia sekä syitä, jotka ovat johtaneet kyseiseen avioliittoon. (Tuomi-Nikula 1997, 273.) Kyseisissä näkökulmissa painottuvat erityisesti kaksikulttuurinen avioliitto ja kaksikulttuuristen perheiden vanhemmat. Eurooppalaiselle ja australialaiselle tutkimukselle on sen sijaan ollut tyypillistä myös nuorisotutkimuksellinen lähestymistapa, joka on nojannut ajatukseen hybridiydestä ja kulttuurisesta sekoittumisesta (Haikkola 2012, 39).

Suomessa nuorisotutkijat ovat tarkastelleet monikulttuuristumisen suomalaisessa yhteiskunnassa synnyttämiä uusia ilmiöitä monipuolisesti. Tutkimuksen kohteiksi ovat nousseet suomalaisnuorten, eri maahanmuuttajaryhmien ja eri etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten väliset suhteet, identiteetit, konfliktit ja yhteiselo. (Puuronen 2006, 184.) Sosiologi Päivi Harisen (2000, 16) mukaan nuorisotutkimuksessa on monesti korostunut ajatus siitä, "kuinka monenlaisten ristiriitojen ja ongelmien, murtuvien traditioiden ja pettävien kiintopisteiden keskellä kompetentti nuoriso sukkuloi taitavasti murtaen entistä ja rakentaen uutta, uljasta maailmaansa".

Nuorisotutkimuksellista näkökulmaa suomalaisessa kaksikulttuurisuuden tutkimuksessa korostanut Harinen käsittelee teoksessaan *Valmiiseen tulleet* (2000) kansalaisuutta itäisestä Suomesta kotoisin olevien nuorten sekä Suomessa asuvien nuorten kaksoiskansalaisten näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneiden kaksoiskansalaisten mielestä kahteen valtioon ja kulttuuritraditioon kiinnittyminen näyttäytyvät niin kulttuurisen, sosiaalisen kuin intellektuaalisenkin rikkauden lähteenä. Harisen mukaan kaksoiskansalaiset esittävät itsensä mielellään kahden kulttuurin täysivaltaisina edustajina, mutta erilaisten kommenttien perusteella toista kulttuurista kotia voi kuitenkin kutsua läheiseksi, toista etäiseksi. (Harinen 2000, 207.)

Suomalaisessa nuorisotutkimuksen kontekstissa on tutkittu myös maahanmuuttajien jälkeläisiä, joiden identiteettipuheeseen keskittyvät esimerkiksi kansatieteilijä Mirja-Tytti Talib ja filosofian tohtori Päivi Lipponen (2008). Kasvatustieteellisessä tutkimuksessaan Talib ja Lipponen kuvaavat monikulttuurisen taustan omaavien opiskelijoiden Suomeen kotoutumista ja heidän

¹ Esim.: Korpelainen, Jonna & Hippeläinen, Paula 2012. *Kaksi kieltä, kaksi kulttuuria. Päivähoidon tuki kaksikulttuurisille lapsille*. Metropolia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö; Iranta, Mina 2011. *Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti. Tukea kasvatukseen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö; Vuori, Anna-Riikka 2011. *Kaksikulttuurisissa perheissä tapahtuva lasten etninen sosialisatio ja etnisen identiteetin muodostuminen – Diskurssianalyttinen näkökulma*. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologia. Pro gradu.

identiteettineuvottelujaan. Kaikenlainen monikulttuurisuus edellyttää Talibin ja Lipposen mukaan sen pohtimista, mitä on suomalaisuus, tulisiko kansalaisuus saavuttaa syntymäpaikan, asumisperiaatteen vai periytymisen myötä ja miten kahden kulttuurin välissä elävien identiteetti muodostuu ja tulisi määritellä. Tutkimuksensa johtopäätöksenä kirjoittajat mainitsevat, että perhesiteet toimivat identiteetin rakennusaineina, mutta perheen vaikutuksen lisäksi nuoret joutuvat jatkuvasti neuvottelemaan kahden kulttuurin ja elämänmuodon välillä. (Talib & Lipponen 2008, 34–56, 161–162.) Näkökulmaerosta huolimatta samaiset teemat osoittautuvat myös omassa tutkimuksessani keskeisiksi.

Kaksikulttuurisuutta ja kahden kulttuurin kasvatteja on Suomessa käsitelty laajemminkin *Nuorisotutkimusseuran* julkaisuissa. Myös *Siirtolaisuusinstituutti* on raporteissaan sivunnut aihetta käsitellessään esimerkiksi monikulttuuristen lasten identiteettiä monikulttuuristen avioliittojen yhteydessä. Kaksikulttuurisuuden yhteydessä on tutkittu myös rasismia, kaksikielisyyttä, kaksikulttuurista perhettä kasvukontekstina, tapakulttuurien ja arvojen vuorovaikutteisuutta, kaksikulttuurisuuteen liittyvää isovanhemmuutta sekä erilaisista kansalaisuuksista rakentuvia kaksikulttuurisia avioliittoja. (Ks. Duo 2015b.) Kaksikulttuurisuuden ajankohtaisuudesta kertoo se, ettei aihetta käsitellä ainoastaan tieteellisessä tutkimuksessa, vaan laajemminkin kirjallisuudessa.²

Oma tutkimusnäkökulmani lähenee erityisesti Teija Järvenpään (2011) maisterintutkielman näkökulmaa. Järvenpää tarkastelee kasvatustieteen tutkielmassaan kaksikulttuurisissa perheissä kasvaneiden nuorten aikuisten kokemuksia perheestä ja monikulttuurisuudesta. Myös hänen tutkielmassaan toinen tutkittavien nuorten aikuisten biologisista vanhemmista on suomalainen, toinen ulkomaalainen. Järvenpään näkökulma tutkimusaiheeseen on siis hyvin samankaltainen kuin omani, mutta lähestymistapa kasvatustieteellinen. Tutkimukseen osallistuneet ovat iältään 19–26-vuotiaita ja tutkimusaineistonaan Järvenpää hyödyntää keväällä ja syksyllä 2010 tekemäänsä viittä aikuisen nuoren haastattelua. Varsinaiseksi tutkimusongelmaksi tutkielmassa nousevat kysymykset siitä, millaisia kokemuksia nuorilla aikuisilla kaksikulttuurisessa perheessä kasvamisesta on, miten monikulttuurisuus heidän elämässään ilmenee ja millaisia hyötyjä ja haasteita kaksikulttuurisessa perheessä kasvamiseen liittyy. (Järvenpää 2011, passim.) Kasvatustieteellisestä painotuksesta johtuen tutkielmassa korostuu omaa tutkielmaani enemmän sosialisatioprosessi ja kasvatuksen merkitys etnisessä sosialisatiossa.

² Esim.: Valtonen, Anni & Alanen, Milka 2014. *Uusia suomalaisia*. Helsinki: Like; Laurent, Lina 2005. *Kuuntele minua! Nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa*. Helsinki: Tyttöjen talo.

Kansainvälisessä tutkimuksessa kaksikulttuurisuutta on käsitelty muun muassa Sultana Choudhry. Choudhry (2010) tarkastelee interetnisten³ nuorten identiteettipuhetta ja identiteetin muodostusta Ison-Britannian kontekstissa erityisesti psykologian ja sosiaalipsykologian näkökulmista. Tutkimuksessaan Choudhry käsittelee interetnisiä, (etelä)-aasialais-valkoisen taustan omaavia nuoria ja heidän suhdettaan ympäristöönsä monesta eri näkökulmasta. Hän kirjoittaa auki esiin nousseita seikkoja muun muassa identiteettiin, kulttuuriin, perheeseen, kaveripiiriin, yhteiskuntaan, muiden asenteisiin, uskontoon, yhteisöön, kieleen, pukeutumiseen, fyysiseen olemukseen, rasismiin ja syrjintään liittyen. Niillä kaikilla on Choudhryn mukaan keskeinen merkitys yksilön identiteetin muodostumiselle. (Choudhry 2010, passim.) Samaiset teemat painottuvat myös omassa tutkimuksessani vaihtelevissa määrin.

Suhteessa aiempaan tutkimukseen oma tutkimukseni kiinnittyy osaksi laaja-alaista ja monitieteistä monikulttuurisuuden ja ylijärjaisuuden kokemuksellisuuden tutkimusta, kyseenalaistaen aiemman, transnationaalista näkökulmaa korostavan tutkimuksen tavoin ihmisten juurtumisen tiettyyn paikkaan. Tällöin keskeiseksi nousee sen ymmärtäminen, etteivät yksilön kansalaisuus ja valtioiden rajat riitä määrittämään yksilöä, hänen identiteettiään ja suhdettaan maailmaan. Samalla olen pyrkinyt nostamaan kaksikulttuuriset nuoret ongelmakeskeisestä, maahanmuuttoa, siirtolaisuutta ja perinteisiä vähemmistöjä painottavasta monikulttuurisuustutkimuksesta tutkimuksen keskiöön ja suomalaisen yhteiskunnan marginaalista osaksi suomalaisuutta, jota he todellisuudessa usein edustavat niin juridisesti kuin kokemuksensakin puolesta.

2.2. Kulttuuri ja hybridit (kulttuuri-)identiteetit

"- - ihmiset tulevat tietoisiksi kulttuuristaan seisoessaan sen rajoilla: kohdatessaan toisia kulttuureita, oppiessaan toisia tapoja tehdä asioita tai havaitessaan ristiriitoja suhteessa omaan kulttuuriinsa." (Cohen 2001 [1985], 69.)

Kuten etnologiassa yleensä, myös kaksikulttuuristen nuorten aikuisten tutkimuksessa kulttuurin käsite nousee keskeiselle sijalle. Koska kulttuuri on melko tiedostamaton osa elämäämme, siihen kiinnitetään usein huomiota vasta, kun jotakin erityistä tapahtuu. Näin ollen sen merkityksiä ei usein jouduta pohtimaan ennen kuin kulttuurien kohdatessa, kuten sosiaaliantropologi Anthony P. Cohenin (2001 [1985]) sitaatissa yllä todetaan. Kaksikulttuurisissa perheissä kulttuureihin ja niiden rajapintoihin joudutaan kiinnittämään eri kulttuurien kohtauspaikkana kuitenkin toisinaan huomiota keskimääräistä enemmän.

³ Choudhry (2010, 6–7) viittaa interetnisyydellä etnisyyteen ja rotuihin perustuvaan erotteluun, jossa interetnisyyden katsotaan merkitsevän etnisyyden tai rodun sekoittumista yksilötasolla. Omassa tutkielmassani etnisyyttä ja erityisesti rotua keskeisemmäksi muodostuvat nuorten vanhempien kansalaisuudet ja kulttuuritekijät.

Kulttuurin käsite itsessään on monitulkintainen ja käsitykset kulttuurista ovat vaihdelleet aikojen kuluessa (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 12; Tikka 2004, 11). Ei olekaan olemassa mitään yhtä ja yhtenäistä antropologista kulttuurikäsitystä, jota voisi pitää ehdottomana totuutena. Erään populaarisen version mukaan maailma koostuu selkeästi rajatuista kulttuurisista yksiköistä. Yksilön sosiaalistuessa niistä jonkin jäseneksi, ohjaa sosiaalisaation myötä omaksuttu selkeärajainen kulttuuri yksilön valintoja ja elämäntapaa. (Esim. Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 26–27.) Tällainen tapa ymmärtää kulttuuria tuottaa kuitenkin usein niin kutsutun kulttuurifundamentalistisen tulkinnan kulttuurien perimmäisestä olemuksesta (ks. mp.; Stolcke 1995, 11–13). Siinä kulttuureista puhutaan aina monikossa ja maailman ajatellaan jakaantuvan selvärajaisiin, oman logiikkansa mukaisesti toimiviin ja toisensa poissulkeviin kulttuureihin. Kulttuurit eivät kuitenkaan ole sillä tavoin selvärajaisia yksiköitä kuin fundamentalistinen kulttuurikäsitelmä johdattaa ajattelemaan. On olemassa paljon yksilöitä, jotka eivät identifioitu ainoastaan yhden kulttuurisen ryhmän jäseneksi, kuten ulkomaalaisten ja suomalaisten yhteiset jälkeläiset. Lisäksi lainaaminen, yhdisteleminen ja vaikutteiden ottaminen on luonnollista kaikille kulttuureille. (Esim. Huttunen et al. 2005, 26–27, 29.) Näin ollen, kun kulttuuri nähdään aina hybridinä, levittäytymisen ja omaksumisen tuloksena, voidaan ymmärtää, ettei koskaan ole ollut ”autenttista” tai ”puhdasta” kulttuuria (esim. Rapport & Overing 2007, 202).

Fundamentalistisen kulttuurikäsitelmän ongelmallisuus onkin aiheuttanut paljon keskustelua mahdollisista tavoista ymmärtää ja käsitteellistää kulttuuria toisin (Huttunen et al. 2005, 28–29). Postmodernissa kulttuurikäsitelmässä kulttuuri näyttää aiempaa dynaamisempaan ja muutosalttiina ja ihmisten rooli kulttuurinmuokkaajana aktiivisena (esim. Martikainen et al. 2006, 12). Lisäksi konstruktionistisessa traditiossa painotetaan, että kulttuurinen erityisyys saa merkityksensä vasta suhteessa ryhmän kannalta merkittäviin toisiin (esim. Huttunen 2005, 124–125, 128). Tällöin kulttuurisista eroista tehdään merkityksellisiä ihmisten sosiaalisissa suhteissa ja ihmiset voivat kuulua tiettyyn järjestelmään vain, kun sen ulkopuolelle suljetaan toisia ihmisiä (esim. Eriksen 2004, 341, 352–353; Hall 1999, 81–84). Ihmisillä onkin tapana luokitella niin itseään kuin toisiakin, "meitä" ja "muita", erilaisiin ryhmiin, esimerkiksi "suomalaisiin" ja "ruotsalaisiin".

Kulttuurierojen ymmärtämiseksi kulttuuria voidaan ainakin teoriassa pilkkoa osiin ja havainnollistaa eri tavoin. Kulttuuria on verrattu esimerkiksi jäävuoreen, jonka huippu on näkyvässä vedenpinnan yllä, mutta suurin osa piilossa vedenpinnan alla (ks. esim. Tikka 2004, 11–12). Näin kulttuuri ymmärretään sekä näkyväksi että näkymättömäksi: Kulttuurin näkyvään osaan kuuluvat aineellinen kulttuuri (esim. ruoka, vaatteet) ja erilaiset symbolit (esim. sanat, eleet, taide). Myös ihmisen käyttäytyminen on tietyssä kulttuurissa usein näkyvää ja odotettua. Sen sijaan

käyttäytymisen syyt ovat tiedostamattomampia ja sidoksissa arvoihin ja sääntöihin. Mitä syvemmälle vedenpinnan alle jäävuorella edetään, sitä tiedostamattomampaa kulttuuri on myös sen omille jäsenille. (Mp.)

Identiteetti-käsitteen juuret ovat puolestaan filosofiassa ja psykologiassa ihmisen mielen ja olemassaolon tutkimuksessa ja sen lähisukulaisia ovat minän, itsen ja minäkuvan käsitteet (esim. Aro 1999, 177; Robbins 1973, 1199–1222). Identiteetillä viitataan tapaan, jolla jokainen määrittelee ja ymmärtää itsensä yksilönä tai yhteisönä suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä, kulttuuriinsa ja itseensä (esim. Saastamoinen 2006, 170; Laihiala-Kankainen, Pietikäinen & Dufva 2002, 5). Tiivistetysti kulttuuri-identiteetin voidaan todeta tarkoittavan tunnetta kuulumisesta johonkin tiettyyn paikkaan, kulttuuriseen tai etniseen ryhmään ja ympäristöön. Identiteetin kehittyminen on yhteydessä sosiaalistumiseen, kulttuuriin sopeutumiseen ja oppimiseen. Näin ollen lapsi oppii kulttuurin elämällä siinä. Kulttuuri-identiteetin omaksuminen riippuu paljolti myös ihmisen omista valinnoista ja se muuttuu ihmisen kulttuurisen ja elämäkokemuksen myötä. (Esim. Tikka 2004, 12–13, 16.) Keskeistä on sen ymmärrys, että identiteetit ovat samalla sekä muiden meille asettamia että omia määritelmiä itsestämme. Transnationaalisisessa kontekstissa tämä dynamiikka monimutkaistuu. (Haikkola 2012, 39.)

Identiteetissä on siis kyse jatkuvasta neuvotteluprosessista, joka sisältää itsen ja oman ryhmän vertailua ryhmän toisiin jäseniin sekä ryhmän ulkopuolisiin (Lauhamaa, Rasmus & Judén-Tupakka 2006, 194–196). Aina se, mihin ryhmään yksilö voi tai saa katsoa kuuluvansa, ei kuitenkaan ole yksiselitteistä ja muun muassa liminaalisuudesta kirjoittaneen kulttuuriantropologi Victor Turnerin (1969) ilmaisu ihmisistä jotka ovat ”siltä väliltä” (*betwixt and between*) ja antropologi Mary Douglasin (2000 [1966]) viittausta ”etnisiin anomaliaihin” (*ethnic anomalies*) on käytetty viitattaessa ihmisiin, jotka kokevat olevansa paitsi ”sekä-että”, myös ”ei-eikä” tilanteesta ja kontekstista riippuen (Eriksen 2002 [1993], 62). Selvärajan, muuttumattoman ja yksittäisen identiteetin sijasta onkin parempi puhua identiteeteistä. Ihmisellä on monia, luonteeltaan dynaamisia identiteettejä, jotka saavat eri tilanteissa erilaisen painoarvon ja jotka rakentuvat erilaisin kriteerein, esimerkiksi kielen perusteella. (Esim. Dufva 2002, 21.) Ryhmäidentiteetistä puhuttaessa voi keskustelua herättää se, millainen on ”oikea x:läinen” (Ruuska 2013, 100). Nykymaailmassa monet elävät suhteessa moniin paikkoihin, jolloin myös (kulttuuri-)identiteetti muokkautuu suhteessa useampiin sosiaalisiin järjestyksiin (esim. Huttunen 2005, 130–131). Etnologian professori Anna-Maria Åström (2001, 37) pohtiikin suomenruotsalaisia käsittelevässä artikkelissaan kaksoisidentiteetin (*duppelidentitet*) mahdollisuutta: onko yksilön mahdollista tuntea samaan aikaan kuuluvuutta omaan erityiseen ryhmään ja koko kansakuntaan? Sama kysymys

koskettaa laajemminkin kaksikulttuurisia nuoria. Kysymys syntyperään perustuvasta etnis-kulttuurisesta identiteetistä ei siis ole yksiviivainen (Davydova 2009, 158).

Postmodernissa identiteetikäsityksessä ihmisillä ymmärretään olevan monia toisiaan täydentäviä sosiaalisia identiteettejä ja tilanteesta riippuen niistä jokin nostetaan tärkeimmäksi. Tilannekohtaisesti yksilö voi korostaa esimerkiksi omaa afrikkalaisuuttaan, kenialaisuuttaan, ikäryhmäänsä, sukupuoltaan, ammattiaan, harrastuksiaan tai suhdestatustaan. (Eriksen 2004, 353.) Identiteetit eivät siis koskaan ole kiinteitä ja muuttumattomia, vaan joustavia ja neuvoteltavissa. Yksilöt tekevät tietoisia valintoja identiteettinsä suhteen. (Assmuth 2005, 105.) Kulttuurintutkija ja sosiologi Stuart Hallin (1999, 39) mukaan meidän ei tulisikaan puhua identiteetistä jonakin loppuun saatettuna, vaan jatkuvana identifikaatioprosessina.

Identiteettien prosessiluonteen lisäksi huomiota on herättänyt identiteettien moninaisuus ja pirstaleisuus. Keskustelussa on viitattu siihen, kuinka monet tekijät, kuten etnisuus, kulttuuri, sukupuoli, luokka-asema ja seksuaalinen suuntautuminen toisaalta määrittävät ja toisaalta myös pirstovat ihmisten identiteettiä. (Huttunen 1994, 37.) Subjekti koostuu monista identiteeteistä, jotka ovat toisinaan ristiriitaisia tai jopa yhteensopimattomia keskenään. Lisäksi eräs identiteetin hajanaisuutta koskeva piirre liittyy myöhäismoderniteetissa tapahtuneisiin muutoksiin, erityisesti globalisaatioon ja sen kulttuurista identiteettiä koskeviin vaikutuksiin. Globalisoituneessa maailmassa sellaiset identiteetit ovat yhä yleisempiä, jotka ammentavat yhtä aikaa eri kulttuurisista traditioista ja ovat mutkikkaiden kulttuuristen sekoitusten tuotetta. (Hall 1999, 22–23, 71.) "Kuulumisen" tuotetaan arjen käytänteissä, joissa paikalliset, kansalliset ja transnationaaliset ainekset sekoittuvat eri tavoin toisiinsa (Lehtonen 2013, 20).

Hybridiyden kulttuurit ovatkin eräs myöhäismodernille aikakaudelle tyypillisistä identiteettityypeistä (Hall 1999, 72). Hybridin käsitteellä viitataan ilmiöihin, joissa yhdistyy aineksia useammasta lähteestä. Kulttuuristen ainesten yhdistyessä syntyy jotakin laadullisesti uutta, joka ei ole yksinkertaisella tavalla palautettavissa niihin kulttuurimuotoihin, joista vaikutteet on saatu. Hybridin käsitteellä on kuitenkin ongelmansa, sillä sitä on käytetty niin kasvinjalostuksesta että rotuopin ei-toivotuista ilmiöstä puhuttaessa. Käsitteen toinen ongelma on, että se voi saada kuvittelemaan, että olisi olemassa "puhtaita", ei-hybridejä kulttuureja, jolloin asioiden sekoittuminen ymmärretään helposti vain nykyaikaa koskevana ilmiönä. Toisaalta hybridin idea on osoittautunut hedelmälliseksi, sillä se ohjaa ajattelemaan, että niin kulttuurit, etniset ryhmät kuin kansakunnatkin ovat prosessuaalisesti monien ainesten ja vaikutteiden yhdistelmiä. Lisäksi hybridiyden käsitteen kautta on voitu purkaa toiseuttavia, kaksinapaisia prosesseja, jolloin on helpompi ymmärtää mahdollisuutta olla yhtä aikaa esimerkiksi sekä suomalainen että

vietnamilainen. Kulttuurintutkimuksen piirissä käsite onkin myöhemmin tulkittu uudelleen positiivisena, kategorioita rikkovana tai yhdistelevänä ilmiönä. (Esim. Huttunen et al. 2005, 30–31.)

Kulttuurisen hybridisyyden käsitettä on kehitellyt erityisesti postkolonialistinen teoreetikko Homi K. Bhabha, jonka tärkeimmät artikkelit on koottu teokseen *The Location of Culture* (1994). Artikkeleissaan Bhabha pyrkii käsitteiden avulla purkamaan yksinkertaista maailman jakoa itseen ja toiseen. Hybridisyyden käsitteellä hän viittaa kaikkien identiteetin muotojen alkuperäiseen sekoittuneisuuteen ja siihen, etteivät kulttuurit milloinkaan ole erillisiä ja selvärajaisia ilmiöitä. Hän kiinnittää huomiota siihen, mitä tapahtuu kulttuurien rajoilla eli kulttuurien väleissä (*in-between-cultures*). Bhabha korostaa liminaalisuutta, ajatusta tiettyjen kohtalaisen vakiintuneiden kulttuuristen muotojen tai identiteettien välissä olevan aineksen merkityksestä uusia kulttuurisia merkityksiä luotaessa. Liminaalisuutta ja rajoja korostaessaan hän purkaa kiinteää, autenttista kulttuuria asettaen sen tilalle hybridit ja satunnaiset kulttuurit. (Huddart 2007, 67–68.)

Tutkimuksessani lähestyn kulttuuria elämäntapana, johon yksilö yhteisönsä myötä sosiaalistuu ja jota hän yhteisönsä jäsenenä aktiivisesti myös muokkaa. Selvärajaisten kulttuurien sijasta hahmotan kulttuurit sosiaalisesta aspektistaan huolimatta paljolti myös yksilöllisiksi kokemuksiksi ja tavoiksi merkityksellistää maailmaa ja toimia siinä. Jäsentäessään suhdettaan ”meihin” ja ”muihin” koen yksilön aktiivisesti muovaavan omaa kulttuuri-identiteettiään ja suhdettaan kulttuureihin. Tutkimuksessani pyrin lähestymään kulttuuri-identiteettejä jatkuvan muutoksen alaisena ja moniulotteisena – jonakin, mitä ei voi sellaisenaan ja muuttumattomana koskaan tavoittaa, mutta jota voi kuitenkin tarkastella ikään kuin otoksena nuorten tutkimushetkellä sanoittamista kulttuuri-identiteeteistä ja kulttuurikäsitteistä.

2.3. Kaksi-/monikulttuurisuus ja kulttuurien ylijärjestyminen

Maailmassa on ainoastaan vajaat 200 valtiota, mutta erilaisten kulttuurien määräksi on toisinaan arvioitu jopa noin 10 000, mikä kertoo valtioiden monikulttuurisuuden olevan pikemminkin sääntö kuin poikkeus (Liebkind 2000, 171). Yksinkertaisimmillaan, kuvailevana ja asiantilan toteavana terminä monikulttuurisuuden voi ymmärtää viittaavan yhteiskuntaan, jossa elää rinnakkain monia, kulttuuriltaan erilaisia ryhmiä. Monikulttuurisuuden käsite on kuitenkin myös poliittinen ja sen avulla voidaan määritellä eri ryhmien välisiä suhteita. Lisäksi monikulttuurisuudesta puhuttaessa kulttuuri ymmärretään yleensä antropologisen kulttuurikäsitteen mukaan ihmisten koko elämäntapaa jäsentäväksi asiaksi. (Huttunen et al. 2005, 20, 26.)

Perheissä eri kulttuurien kohtaaminen vaatii aina sopeutumista puolin ja toisin esimerkiksi erilaisten lastenkasvatusmenetelmien tai arvojen suhteen. Näin kulttuurit myös muuttuvat kohdatessaan. (Liebkind 2000, 171.) Monikulttuurisuus tuo arkeen erilaisia konkreettisia,

arkipäiväisiä haasteita, jotka kohdistuvat niin kokonaiseen instituutioihin (koulu- ja poliisilaitos, terveydenhuolto jne.) kuin yksilöihin. Sekä yhteiskunnallisissa keskusteluissa että tutkimuskirjallisuudessa monikulttuurisuus tematisoituu useimmiten joko kulttuurisen moninaisuuden ja rikkauden ylistämisenä tai ongelmina. (Huttunen et al. 2005, 22–23.)

Valtioiden väliset rajat eivät tarkoita samaa kuin kulttuurien väliset rajat, vaan kunkin valtion rajojen sisällä elää eri kulttuureihin identifioituvia ihmisiä ja samalla kulttuuriset vaikutteet kulkevat jatkuvasti valtioiden rajojen yli. Tällaisia valtioiden rajat ylittäviä sosiaalisia suhteita on analysoitu muun muassa transnationaalina käsitteellä. Transnationaalisuus suomennetaan toisinaan ylirajaisuudeksi ja sillä viitataan erilaisiin valtioiden rajat ylittäviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin. (Huttunen et al. 2005, 33.) Feministinen antropologi ja kulttuurintutkija Ulla Vuorela on lanseerannut "ylirajaisuuden" käsitteen kuvaamaan sellaisten ihmisten elämää, joiden perhesiteet, taloudelliset ja tunnelojaritit ylittävät valtioiden rajat. Vuorela kiinnittää huomiota makrotason eli tavaraa ja pääomaa painottavan globalisaatiokeskustelun sijasta erityisesti henkilökohtaiseen mikrotasoon, todellisten yksilöiden todelliseen elämään. Näin ollen ylirajaisuus ei tarkoita samaa kuin globaali tai kansainvälinen, koska se pitää sisällään ihmisten arjessa tapahtuvat rajojen ylitykset ja rajaneuvottelut. (Hirsiäho, Korpela & Rantalaiho 2005, 12–13.)

Ylirajaisuudesta puhuminen transnationaalisen sijasta muuttaa kuitenkin samalla lähestymistapaa: verrattuna esimerkiksi sellaisiin tutkimuskäsitteisiin kuin transnationalismi, transkulttuurinen, translokaalinen tai transsosiaalinen, ei "ylirajaisuuden" käsite määritä ennalta sitä, millaiset rajat ovat milloinkin merkityksellisiä. (Löytty 2013, 263.) "Ylirajainen" on siis "transnationaalia" epämääräisempi ilmaus, sillä jälkimmäinen kuljettaa mukanaan "nationaalia" eli kansallista. "Transnationaali" muistuttaakin konkreettisemmin siitä tosiseikasta, ettei rajojen yli tapahtuva liike ole häivyttänyt kansojen ja kansallisvaltioiden maailmaa, vaikka onkin sitä muokannut. (Huttunen 2012, 17.) Ylirajaisuus edellyttää siis muutosta ajatteluun, jossa lähtökohtana pidetään esimerkiksi kansallisia, kulttuurisia tai etnisiä kategorioita (Lehtonen 2013, passim.). Ylirajaisuudella voidaan viitata transnationaalisuutta moninaisemmin kaikenlaisten kulttuuristen rajojen ylittämiseen valtioiden sisällä. Vaikka omassa tutkielmassani kansalaisuusnäkökulma ja valtioiden rajat korostuvat, ylirajaisuudessa ja kaksikulttuurisuudessa on siis kyse myös muunlaisista kulttuurisista rajoista esimerkiksi pukeutumista, uskontoa ja ihopigmentille annettuja merkityksiä koskien.

Erilaiset rajat ovat usein yksilötasolla mielivaltaisia ja arjessa niitä rakennetaan ja puretaan jatkuvasti (Hirsiäho et al. 2005, 15). Yksilöt voivat esimerkiksi identifioitua useampiin kulttuurisiin ryhmiin tai elää erilaisia kulttuurisia käytäntöjä yhdistellen (Huttunen et al. 2005, 34). Ajatukset kuulumisesta, identiteeteistä ja eroista muovautuvat yhä useammin transnationaalisen ja

"kansallisen" kulttuurin rajapinnoilla. Näin ollen se, keitä meidän ajatellaan olevan tai keiden ajatellaan kuuluvan "meihin" ei määrity enää vain siitä, mikä sijaitsee Suomen rajojen sisäpuolella. Sen sijaan transnationaalinen kulttuuri muokkaa kansallisia kulttuureja ja tuottaa uusia hybridisiä muotoja. (Lehtonen & Löytty 2007, 117.)

Kaksikulttuurisuudessa tiivistyvät niin monikulttuurisuuden, ylijärjestyksen kuin hybridienkin monet ulottuvuudet. Tällöin lienee selvää, ettei kaksikulttuurisuuden yksiselitteinen määrittely ole helppoa. Kaksikulttuuristen nuorten kohdalla erilaiset ihmisten luomat kategorisoinnit usein kyseenalaistuvat ja niiden ideologisuus tulee selväksi. Myös erilaisten identiteettien samanaikaisuus ja tilannesidonnaisuus nousevat esille. Kaksikulttuuriset eivät usein ole luokiteltavissa ainoastaan maahanmuuttajien jälkeläisiksi. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tarkasteltavilla nuorilla toinen vanhemmista on kansalaisuudeltaan suomalainen ja joissakin tapauksissa myös toinen vanhempi on myöhemmin muuttanut kansalaisuutensa joko pelkästään tai kaksoiskansalaisuuden kautta suomalaiseksi. Kaksikulttuuriset nuoret eivät kuulu selkeästi valtaväestöön, mutteivät myöskään vähemmistöön: he edustavat usein niin valtakulttuuria kuin jotakin vähemmistökulttuuriakin. Kahden kulttuurin perheessä kasvaminen ei tee nuoresta maahanmuuttajaa tai maahanmuuttajataustaista, vaan he ovat suomalaisia (Duo 2013). Teoreettisten kategorioiden pohtiminen ja usein myös niiden kyseenalaistaminen nousevatkin esiin nuorten omista kommentteista⁴:

*Luulen, etteivät ihmiset pidä siitä, jos eivät voi luokitella ihmisiä.*⁵ (Q28, N, UK.)

*Ei se ole joko-tai, se on sekä-että.*⁶ (Q24, N, Iran.)

Kuten edellä käy selväksi, kaksikulttuurisesta yksilöstä, avioliitosta tai perheestä puhuttaessa käsitteet eivät ole yksiselitteisiä. Oikeutetusti onkin pohdittu sitä, eivätkö esimerkiksi kaksi henkilöä, joilla on erilainen sosiaalinen tausta, uskontokunta tai kulttuuriympäristö muodosta yhtäläillä kaksikulttuurisia avioliittoja ja perheitä kuin hekin, joilla on eri kansalaisuus. Samalla on myös todettu, ettei eri kansalaisuus vääjäämättä johda kulttuuriseen erilaisuuteen. (Esim. Tuomi-Nikula 1997, 270.) Toisinaan esimerkiksi partnereita onkin eroteltu käsitteellisellä tasolla tarkemmin sen perusteella, minkä katsotaan olevan heitä pääasiallisesti erottava tekijä: puhutaan kaksikansallisista (*binational*), kaksikulttuurisista (*bicultural*), kaksikielisistä (*bilingual*),

⁴ Siteeratessani nuorten vastauksia kirjaimet K (kysymys) ja Q (question) viittaavat kysymyksen numeroon kyselyssä sekä siihen, onko nuori vastannut englannin- vai suomenkieliseen lomakkeeseen. TR viittaa kyselyn sijasta teemaryhmään. Vastaajan sukupuolta merkitsemässä ovat kirjaimet N (nainen) ja M (mies). Valtio puolestaan viittaa nuoren (vähintään alkuperäiseltä kansalaisuudeltaan) ei-suomalaisen vanhemman kansalaisuuteen. Ks. tarkemmin s. 33.

⁵ I think people don't like not being able to categorise other people.

⁶ It's not either-or, it's both-and.

interetnisistä, uskonnollisista tai etnisistä seka-avioliitoista (*religious mixed marriage, interethnic marriage*). Kansalaisuus on siis vain eräs kaksikulttuurista avioliittoa määrittävä piirre ja sitä tärkeämpiä tekijöitä ovat usein perheessä käytetyt kielet, uskonnot, etniset taustat ja muut kulttuuritekijät, jotka kukin perheenjäsen on omaksunut ja sisäistänyt omassa alkuperäisessä kotimaassaan enkulturaation ja sosiaalistumisen aikana. (Mts., 260–270.) Tämä nousee esiin monin paikoin myös omassa tutkimuksessani nuorten pohdinnoissa.

Kaksikulttuuristen ja kaksikansallisten monikulttuurisuus eroaa lisäksi esimerkiksi pakolaisten tai maahanmuuttajien monikulttuurisuudesta siinä, etteivät he muodosta mitään yhtenäistä etnistä ryhmää, eikä heillä ole mitään yhdistävää kotia, "paluumaata", jonka ympärille yhdessä kokoontua. Heidän ei erityisemmin tarvitse "sopeutua" toiseen kulttuuriinsa, koska se on heille omaa. Enemmän tai vähemmän muodollisesti tai konkreettisesti omaa heille on myös toinen kulttuuri ja toisenlainen elämänmuoto, joka arkisessa kokemuksessa jää usein kuitenkin kaukaiseksi. (Harinen 2000, 134.) Muodollisesti lapsen ensimmäinen kulttuuri määräytyy vanhempien kulttuurista tai lapsen omasta kansalaisuudesta käsin. Jos vanhemmat ovat eri kulttuureista, lapsella on kaksi ensimmäistä kulttuuria. Toiset kulttuurit määräytyvät niistä maista käsin, joissa lapsi on mahdollisesti elänyt ulkomailla. (Tikka 2004, 14–15.)

Tässä tutkimuksessa käytän taustaltaan ulkomaalaisen ja taustaltaan suomalaisen vanhemman välisestä suhteesta ja heidän jälkeläisistään nimitystä kaksikulttuurinen. Tämän rajauksen teen selkeyden vuoksi ja siksi, ettei tutkimustarkoituksiin ole vakiintunut yhtä laajalti hyväksyttyä termiä tai määritelmää tällaisille liitoille, perheille ja yksilöille (ks. Lainiala & Säävälä 2012, 16). Koska en koe kansalaisuuden ja vanhempien kotimaan olevan ainoa nuoria määrittävä tekijä, puhun tutkielmassani mieluummin kaksikulttuurisista kuin kaksikansallisista nuorista. Lukijan on kuitenkin hyvä tiedostaa, että aineistoni nuoret voivat olla myös monikulttuurisia nuoria, jos esimerkiksi heidän vanhempansa ovat itse kaksikulttuurisia. Kaksikulttuurisista nuorista ei voikaan puhua yhtenäisenä ryhmänä, sillä erilaisista tausta- ja olosuhdetekijöistä riippuen kaksikulttuurisuus merkitsee yksilöille hyvin erilaisia asioita (Harinen & Ronkainen 2003, 305–306).

2.4. Suomalaisuus, nationalismi ja kuviteltu kansalaisuus

Valkoihoinen ystäväni kertoi, kuinka hänen 5-vuotias tummaihoisen tyttärensä tuli hänen luokseen, näytti valkoista ihoa kämmenissään ja sanoi: "Älä äiti ole huolissasi, sillä kato minustakin on tulossa valkoinen". (Löyttyjärvi 2009, 124.)

Se, mitä suomalaisuus merkitsee, ei ole itsestään selvää tai muuttumatonta. Kuitenkin erilaisten representaatioiden valossa on aikojen kuluessa luotu tiettyjä, vahvasti monien mieliin juurtuneita mielikuvia siitä, mitä on "aito" suomalaisuus. Saunomisen, sisun ja "kahdella kielellä

vaikenemisen" lisäksi myös valkoihoisuus (ja usein vaaleahiuksisuuskin) kuvitellaan usein "alkuperäisille" ja "aidoille" suomalaisille tyypillisenä piirteenä. Koska lapset sosiaalistuvat ja omaksuvat kulttuuriset tavat ajatella siitä ympäristöstä, jossa he elävät, voi itsensä erilaiseksi kokeminen vaikuttaa lapsen mielikuviin itsestään ja siten myös hänen kulttuuri-identiteettiinsä. Tästä hyvänä esimerkkiä toimii yllä oleva katkelma, jossa taustaltaan kaksikulttuurinen näyttelijä Kaisla Löyttyjärvi (2009) kirjoittaa ystävänsä tummaihoisen lapsen oletuksesta, jonka mukaan valkoihoisuuteen tulisi Suomessa pyrkiä, jottei tarvitsisi olla huolissaan. Katkelman perusteella vaikuttaisi olevan vielä pitkä matka siihen, että lapsi voisi Suomessa kasvaessaan kokea itsensä luontevasti sekä suomalaiseksi että tummaihoiseksi.

Koska olen käsillä olevassa maisterintutkielmassani rajannut kaksikulttuurisuutta erityisesti suomalaisuuden ja Suomen valtion rajojen mukaisesti, koen tarpeelliseksi kuvata lyhyesti suomalaisuuden, kansakuntien ja nationalismin taustaa. Näin toivon lukijan ymmärtävän, että erilaisissa rajauksissa ja myös minun työhöni tekemissäni kaksikulttuurisuuden rajauksissa, on aina kyse jossain määrin kuvitelluista kategorisoinneista.

Kansalliset identiteetit ovat perinteisesti edustaneet kiinnittymistä tiettyihin paikkoihin, tapahtumiin, symboleihin ja historioihin. Etnisten vähemmistöryhmien lisääntyminen lännen kansallisvaltioiden sisällä on kuitenkin johtanut kansallisten kulttuurien ja identiteettien pluralisoitumiseen, jolloin kansallisen identiteetin rajat on yhä useammin kyseenalaistettu. (Hall 1999, 62–63, 67–68.) Monille ryhmille kulttuurinen henkiinjääminen on esitetty olevan riippuvaista kulttuurin pitämisenä suljettuna ja selvärajaisena suhteessa "toisiin". Transkulturalisoituminen ja hybridisoituminen on nähty uhkana itsenäiselle kulttuurille ja ryhmää yhdistävälle kulttuuriselle identiteetille. (Hall 2003, 113.) Kansalliset kulttuurit, joihin synnymme, ovatkin modernissa maailmassa olleet yksi kulttuuristen identiteettien keskeisistä lähteistä. Saatamme itseämme määritellesämme sanoa esimerkiksi olevamme "suomalaisia". Vaikka "suomalaisuus" on metaforista eikä geneeissämme, ajattelemme sitä usein osana luontoamme. Todellisuudessa emme kuitenkaan synny kansallisilla identiteeteillä varustettuina, vaan ne muodostuvat ja muovautuvat osana representaatioita. Tiedämme mitä on olla "suomalainen" vain sen perusteella, miten "suomalaisuus" on representoitu suomalaisessa kulttuurissa. (Hall 1999, 45–46.)

Suomesta ja suomalaisuudesta onkin viime vuosina puhuttu paljon, sillä Euroopan ja maailman muuttuessa myös kertomus Suomesta muuttuu. Samalla syntyy tarve uusille kertomuksille meistä ja muista. (Kolbe 2010, 14.) Suomalaisuutta määritettäessä kansa, paikka ja kulttuuri on liitetty yleensä erottamattomasti toisiinsa, mikä on tyypillistä nationalistisille diskursseille muuallakin kuin Suomessa. Myös antropologiassa nationalismi on useimmiten määritelty ideologiaksi, jonka mukaan kulttuuristen rajojen tulisi seurata poliittisia rajoja. Tällöin nationalismin tavoitteena on

tavalla tai toisella saattaa valtio ja sen kansalaisten kulttuuri toisiaan vastaaviksi. (Eriksen 2004, 356–357.) Viimeaikaisessa antropologisessa ja sosiologisessa tutkimuksessa maailmasta on kuitenkin puhuttu transnationaalien suhteiden maailmana, jossa ihmisten sosiaaliset verkostot ylittävät kansallisvaltioiden ja paikallisten yhteisöjen rajat (Huttunen 2004, 136, 150). Ongelmallista kulttuuri- ja kansakunta-ajattelussa on se, että se kätkee alleen muut ihmisenä olemiseen liittyvät vivahteet, kuten sosiaaliset, alueelliset ja sukupuoleen liittyvät erityispiirteet. Historiantutkija Laura Kolben (2010, 123) tavoin kiinnostavampaa olisi tarkastella sitä, mikä yhdistää ihmisiä yli rajojen ja "kulttuurien".

Kansalliset kulttuurit koostuvat paitsi instituutioista, myös symboleista ja representaatioista. Niiden avulla kansalliset kulttuurit rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä "kansakunnasta", johon voimme identifioitua. (Hall 1999, 47.) (Kansallisen) kulttuurin rooli on siis erojen representoiminen jonakin yhtenäisenä. Siinä identifikaatiota ja yhteenkuuluvuutta tuotetaan jatkuvalla kertomuksella kansakunnasta muun muassa kasvatuksen, kirjallisuuden, taiteen, median ja populaarikulttuurin keinoin. Ilman tätä jatkuvaa yhteenkuuluvuuden tunteen vaalimista kansakuntaa ei kyettäisi yhdistämään luokka-, alue-, "rotu-" ja sukupuolierojen yli. (Hall 2003, 96.) Näin ollen kansalaisuuteen asettuminen ja sen merkityksellistäminen tulee nähdä kokemuksellisenä, opittuna, kulttuurisena jaettuna ja henkilökohtaisena (Harinen 2000, 13).⁷

Todellisuudessa maailmassa ei ole yhtään kansakuntaa, jonka väestö olisi esimerkiksi etnisesti täysin homogeenista. Tämä tosiseikka sotii sitä kansallistunnetta vastaan, joka useimmissa valtioissa on nationalismiin myötä muotoutunut. (Enzensberger 2003, 25.) Tunnettu politiikantutkija Benedict Anderson (1983, passim.) onkin osuvasti kuvannut kansallisia kulttuureja kuvittellisiksi yhteisöiksi. Tämän ajatuksen mukaan samaan kansakuntaan kuuluvia, toisiaan tuntemattomia ihmisiä yhdistää kansakunnan idea tai tarina, joita ylläpitävät erilaiset kansakuntaa representoivat kulttuuriset järjestelmät (Hall 2003, 94). Nämä tarinat kertovat millaiset ihmiset "kuuluvat" kansakuntaan ja millaiset eivät (mp.). Kansallisen ykseyden ja yhteen maaperään kiinnittyvien juurten tärkeyden korostaminen saa kuitenkin ajatuksen esimerkiksi kahdesta isänmaasta tuntumaan ongelmalliselta (Harinen 2000, 133).

Transnationaali kulttuuri muokkaa todellisuudessa niin kutsuttuja kansallisia kulttuureita ja tuottaa samalla uusia hybridisiä muotoja. Tällöin kansallisuus määrittyy yhä useammin suhteessa yllirajaiseen kulttuuriin, eikä se, keitä "suomalaisten" ajatellaan olevan, määrity enää vain siitä, mikä sijaitsee Suomen rajojen sisäpuolella. (Lehtonen & Löytty 2007, 117.) Vaikka kansalaisuus siis

⁷ Suomalaisen kansankulttuurin tuottamisen ja kansakunnan rakentamisen näkökulmasta aihetta on käsitellyt muun muassa Pertti J. Anttonen (2005) teoksessaan *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

edelleen voitaisiinkin määritellä julkisena, poliittisena roolina ja juridisena asemana, henkilökohtaisena kokemuksena kansalaisuus määrittäytyä kuitenkin aina myös subjektiivisesti koettuna kuulumisena johonkin (Harinen 2000, 41). Tällainen ajatustavan muutos ja suomalaisuuden uudelleen kuvittelemisen ei ole helppoa, mutta voisi parhaimmillaan auttaa ymmärtämään paremmin muun muassa niin sanotun kantaväestön keskinäistä erilaisuutta (Lehtonen & Löytty 2007, 117). Suomalaisuuden pohtimiseen on kuitenkin liitetty oletus kansallisen identiteetin olemassaolosta, jonka määrittelyyn liittyy pyrkimys rakentaa yhtenäisyyttä ja samanlaisuuksia erojen korostamisen kustannuksella (Kylmänen 1994, 6–7). Ongelmana tällaisessa suomalaisuuden käsittämisessä ja suojelussa on se, ettei puhdasta suomalaisuutta ole koskaan ollut olemassa. Suomi ei ole säiliö, vaan suhteiden kimppu, joka on rakentunut ja rakentuu siitä mitä on täällä, mutta myös maan suhteista muualle. (Lehtonen 2009, 113.) Mediakulttuurin professori Mikko Lehtonen (2009, 113) muistuttaakin, että "suomalainen kulttuuri on aina ollut kosmopoliittisten aineiden sekoitus. Ulkomaalaista alkuperää olevat luterilaisuus, kahvi ja tango ovat kaikki suomalaisuuden kestolementtejä.". Ajatus suomalaisuudesta on siis säilynyt hengissä nimenomaan muutosten ansiosta, kun kansalliseen identiteettiin on liitetty uusia aineksia (mts., 114).

Erilaisten transnationaalien suhteiden olemassaoloa kuvastaa muun muassa suhteellisen uusi, mutta jo käyttöön vakiintunut kaksoiskansalaisuuden käsite (*dual citizenship/multiple citizenship*), jolla viitataan yksilön asemaan kahden tai useamman valtion laillisena kansalaisena. Kun kansalaisuudessa on perinteisesti ollut kyse yhden ihmisen yhteen valtioon kiinnittymisestä, ovat erilaiset transnationaaliset käytännöt pakottaneet poliitikot pohtimaan tämän periaatteen relevanssia. Yhteiskunta- ja nuorisotutkimuksen näkökulmasta kaksoiskansalaisuuteen kiinnittyy monia kiinnostavia ilmiöitä koskien esimerkiksi identiteettiä, toiseutta, hierarkioita tai "kotimaan" merkityksiä. (Harinen & Ronkainen 2003, 303.) Antropologi Liisa Malkin (2012, 74–75) mukaan meidän tulisi kuitenkin lakata ajattelemasta maailmanjärjestystä erilaisten kansojen kokoelmana ja kohdella liminaalisuutta ja hybridisyyttä sellaisena kuin ne ovat: tavallisena ja poliittis-taloudellisesti välttämättömänä asiana, eikä "erityistapauksena" tai edes "kiehtovana tarinana". Tässä mielessä oma tutkimuksellinen kiinnostukseni kaksikulttuurisia kohtaan voi näyttäytyä paikoin ongelmallisena, sillä erotanhan heidät jossain määrin vääjäämättä "erityistapauksena" niistä suomalaisista, joiden vanhemmat ovat molemmat alkuperältään suomalaisia.

2.5. Kaksikulttuuriset perheet Suomessa

Suomea pidettiin 1990-luvulle saakka etnisesti ja kulttuurisesti poikkeuksellisen homogeenisena maana (Puuronen 2006, 181). Maailmanlaajuiset muuttoliikkeet ja erityisesti 1990-luvulta kasvanut

maahanmuutto ovat nostaneet kysymykset monikulttuurisuudesta uudella tavalla ajankohtaisiksi (Huttunen et al. 2005, 16–17). 1990-luvun avioliittomuutto, etninen paluumuutto entisen Neuvostoliiton alueelta, pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tulo ja 2000-luvulta alkaen myös työmuutto ovat lisänneet Suomen etnis-kulttuurista monimuotoisuutta, minkä seurauksena uudenlaiset ryhmät omine kulttuureineen ja elämäntilanteineen ovat tulleet yhä näkyvämmäksi osaksi suomalaista arkea (mp.; Haikkola 2012, 21). Muuttoliikkeiden seurauksena myös etniset hierarkiat ovat muuttuneet ja on syntynyt uusia tapoja identifioida Suomessa asuvia ihmisiä ja suomalaisia (Haikkola 2012, 21). Moninaisuus jää silti usein yhä näkemättä suomalaisuutta määriteltäessä (Lehtonen & Löytty 2003, 8). Lapset, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet eri kulttuuritaustasta tulevien vanhempien perheissä, tulevat kuitenkin Suomessakin yhä näkyvämmäksi yhteiskunnan osaksi. Pariskunnan tai ydinperheen lisäksi nämä liitot ja perheet vaikuttavat myös kahden kulttuurin perheiden muiden läheisten, kuten isovanhempien ja liitosta eronneiden, elämään. (Lainiala & Säävälä 2012, 16.)

Perheellä on perinteisesti viitattu sukusidonnaiseen primaariryhmään, joka tavallisesti on myös niin sanottu biologinen jäsenryhmä. Eräänä perheen keskeisenä tehtävänä katsotaan olevan lasten elämän turvaaminen sekä kulttuurin ja oman ryhmän (suvun, suomalaisten jne.) traditioiden siirtäminen tuleville sukupolville. Ydinperheellä tarkoitetaan yleensä puolisoiden ja heidän lastensa muodostamaa avioperhettä. Laajentumaperheessä voi puolisoiden ja lasten lisäksi elää puolisoiden vanhempia, naimattomia sisarusia tai muita sukulaisia. (Esim. Apo & Kinnunen 2004.)

Perheiden merkitystä ja muotoa on jouduttu viime aikoina kuitenkin pohtimaan uudelleen (Harinen 2000, 17). Muun muassa antropologit Jane Collier, Michelle Rosaldo ja Sylvia Yanagisako (1982) kritisoivat ajatusta ydinperheestä vanhempineen ja lapsineen ”normaalina” perhemuotona ja toteavat, ettei tällainen länsimaisille yhteiskunnille tyypillinen perhemalli ole ainoa tai universaali tapa muodostaa sukulaisuussuhteita. Heidän mukaansa kyseinen malli ei ole välttämätön toimivan yhteiskunnan kannalta, vaan pikemminkin päinvastoin se sivuuttaa sukulaisuussuhteiden moninaisuuden ja monimutkaisuuden. Tutkija Garbi Schmidtin mukaan ”perhe” tulisikin ymmärtää aina tilannekohtaisesti. Hänen mukaansa perheen määrittelyllä on myös merkittäviä seurauksia yksilön halulle sitoutua yhteiskuntaan ja sen instituutioihin, sekä valtasuhteiden jakautumiselle verkostojen sisällä ja välillä. (Collier, Rosaldo & Yanagisako 1982, 25–39.) Perhekäsityksen lisäksi muutoksia on kokenut myös perheen rooli kansalaiseksi kasvattajana. Teollistumisen ja hyvinvointivaltion kehityksen myötä kasvatusta institutionalisoitui vähitellen ja irtosi monelta osin perheestä. Perhettä pidetään kuitenkin yhteiskunnan kannalta

edelleen keskeisenä kansalaisuuteen kasvattajana. (Harinen 2000, 17, 34–35.) Tärkeintä on ymmärtää, että eri kulttuureissa erilaiset perhekäsitykset vaihtelevat monin tavoin keskenään.⁸

Perheen merkitysten muuttumisesta huolimatta perhettä pidetään edelleen ensimmäisenä mikroympäristönä, jossa etnis-kulttuurista omaleimaisuutta uusinnetaan ja tuotetaan (Davydova 2009, 158). Sosiaalistuminen on osittain tiedostamatonta ja alkaa kotona lapsen matkiessa vanhempiaan ja jatkuu myöhemmin koulussa, työyhteisössä ja muussa yhteiskunnassa. Näin elinympäristön kulttuuri ja sosiaalinen ulottuvuus muokkaavat lapsen ajattelua ja maailmankuvaa, vaikuttaen samalla lapsen kulttuuri-identiteetin kehittymiseen, minäkuvaan ja arvomaailmaan. (Esim. Tikka 2004, 11–13.) Lapsuuden kulttuuriperimä muodostaakin tärkeän osan yksilön kulttuurisesta identiteetistä. Se ilmenee muun muassa elämäntavoissa, arvovalinnoissa, ajattelun rakenteissa ja käyttäytymistapoina, jotka erottuvat selvästi vasta kulttuurien kohdatessa. (Esim. Oksi-Walter 2014, 122.) Toisinaan suhteet ja siteet eri kansallisuuksiin voivat myös kokonaan katketa. Usein kuitenkin "menneet kodit" halutaan kuljettaa mukana uusiin tilanteisiin, vaikkei niissä olisi koskaan käytykään. (Harinen 2000, 170, 174.) Näin ollen kaksikulttuurisissa perheissä molempien vanhempien kulttuurit voivat muodostaa tärkeän osan kodin arkea, vaikka toisen vanhemman kulttuuri ja kotimaa olisivatkin fyysisesti toista etäisempiä.

Kahden kulttuurin perheessä on tässä tutkimuksessa kyse perheestä, jonka puoliset ovat syntyneet eri maissa (Duo 2013). *Tilastokeskuksen* (2014) tietojen mukaan Suomessa asui vuoden 2013 lopussa 68 946 kaksikulttuurista paria ja perhettä (Duo 2015a). Kahden kulttuurin perheiden määrä on kahden viimeisen vuosikymmenen aikana kolminkertaistunut ja viimeisen kahden vuoden aikana määrä on kasvanut kahdeksalla prosentilla (mp.; Duo 2013). Lukumäärä pitää sisällään sellaiset kaksikulttuuriset avo- ja avioparit sekä rekisteröidyt parisuhteet, joissa toinen puolisoista on syntynyt Suomessa. Tämän lisäksi Suomessa asuu lähes 8000 perhettä, jossa vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla eri maissa. Noin puolen kaksikulttuurisista perheistä on arvioitu olevan lapsiperheitä. (Duo 2015a.) Kaksikulttuurisissa perheissä eläikin Suomessa arviolta jopa yli 300 000 aikuista ja lasta, joten määrällisesti ryhmä on verrattavissa ruotsinkieliseen väestöön Suomessa. Kahden kulttuurin perheet muodostavat siis lukumäärältään merkittävän ja pysyvän osan suomalaista yhteiskuntaa. (Duo 2013.)

Suomalaisten liittojen määrä ulkomailla syntyneiden puolisoitten kanssa on 1990-luvun loppupuolelta lähtien ollut yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa. Vuonna 2013 miehet

⁸ Ks. esim. Haapasaari, Osku & Korhonen, Elina (toim.) 2013. *Mikä perhe? Perhe eri kulttuureissa*. Helsinki: Väestöliitto. Haettu 11.5.2016 osoitteesta http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/ca4e4b03fba20c013b98895010b9f123/1462967658/application/pdf/3098673/MIK%C3%84PERHE_nettikirja.pdf.

muodostivat n. 54 % (37 065) kaikista suomalaisten solmimista kahden kulttuurin liitoista, naiset 46 % (31 881). Suomessa syntyneiden miesten ulkomailla syntyneet puoliset olivat vuonna 2013 pääosin (68 %) Euroopasta (etenkin entisestä Neuvostoliitosta, Ruotsista ja Virosta), mutta myös Aasiassa syntyneiden (etenkin thaimaalaisten ja kiinalaisten) puolisoitten osuus on kasvanut nopeasti (21 %). Näiden jälkeen yleisimpiä lähtöalueita Suomessa syntyneiden miesten puolisoille ovat Pohjois- ja Etelä-Amerikka (6 %). Suomalaisten naisten ulkomailla syntyneet puoliset ovat miesten puolisoihin verrattuna lähtöisin useammista maista. Yleisimpiä ovat liitot Ruotsissa, Britanniassa, entisessä Neuvostoliitossa, Venäjällä, Saksassa, Turkissa ja Yhdysvalloissa syntyneiden kanssa. Myös naisten ulkomailla syntyneet puoliset ovat lähtöisin pääasiassa Euroopasta (70 %), mutta muuten ne jakautuvat eri maanosien kesken tasaisemmin: Afrikasta lähtöisin on 9 %, Pohjois- ja Etelä Amerikasta 8 % ja Aasiasta 8 %. Kahden kulttuurin perheistä kolmasosa asuu pääkaupunkiseudulla ja kaksikulttuurisista pareista noin joka viides Helsingissä. (Duo 2015a.) Kahden kulttuurin liitoista löytyy tarkempaa tietoa esimerkiksi *Väestöliiton* ja *Siirtolaisuusinstituutin* tutkimuksista.⁹

Kahden kulttuurin perheille siirtymä vanhemmuuteen tuo toisinaan tavallista enemmän paineita, koska puoliset ovat usein kasvaneet erilaisissa yhteiskunnallisissa, kielellisissä ja kulttuurisissa ympäristöissä. Tästä johtuen puolisoitten lapsuudessa omaksumat arvomaailmat, suhtautuminen perheen sisäisiin suhteisiin, sukupuolirollit ja vuorovaikutustavat vanhempien ja lasten välillä voivat erota toisistaan paljonkin. (Lainiala & Säävälä 2012, 10, 77.) Toisaalta kansallisuuteen perustuva kulttuurinen tausta voi tuoda mukanaan vähemmän eroja kuin esimerkiksi perhetausta. Kansalaisuus onkin vain yksi interetnisiä liittoja ja perheitä karakterisoiva piirre. Kansalaisuutta tärkeämpiä tekijöitä ovat usein puolisoitten äidinkieli, uskonto, etninen tausta ja muut kulttuuritekijät, jotka on omaksuttu alkuperäisessä kotimaassa sosiaalistumisen myötä. (Tuomi-Nikula 1997, 270.) Tämä tulee selvästi esiin myös monen, omaan tutkimukseeni osallistuneen nuoren pohdinnoissa.

⁹ Esim.: Leinonen, Johanna 2014. "Myö eletään semmosta välimuotoa" – Ylirajaista perhe-elämää suomalaisten ja amerikkalaisten välisissä liitoissa Suomessa ja Yhdysvalloissa. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter & Minna Säävälä (toim.), *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina* (s. 52–67). Turku: Siirtolaisuusinstituutti; Lainiala, Lassi & Säävälä, Minna 2012. *Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja. Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot*. Helsinki: Väestöliitto.

3. TUTKIMUSPROSESSI

Tutkimusprosessini eteni tutkimusaineiston keruun kautta aineiston analyysimenetelmän valintaan, analyysiin ja koko tutkimusprosessin kattavien eettisten kysymysten pohdintaan. Tässä osiossa käsittelen aluksi Internetiä keskeisenä tutkimuskenttänäni ja sen jälkeen kahta tutkimuksessa hyödyntämäni aineistonkeruutapaa: Internet-kyselyä ja nettiteemaryhmää. Tämän jälkeen tarkastelen laadullista sisällönanalyysia tutkimusmenetelmänä. Lopuksi pohdin tutkimuksen varrella esiin nousseita eettisiä kysymyksiä ja niiden vaikutusta tutkimuksen tekoon.

3.1. Internet etnologisena kenttänä

Se, millaiselta kentältä tutkittava aineisto kerätään ja mitä kentällä tarkoitetaan, on etnologiassa ollut muutoksen ja keskustelun kohde. Tutkijasta riippuen kenttä voi muodostua esimerkiksi fyysisestä paikasta, kyselyvastauksista, arkistoista tai Internetistä, kun taas osa tutkijoista ei problematisoi kenttää ollenkaan. Nykyisin kenttää ei mielletä aina paikaksi, vaan erityiseksi suhteeksi "itsen" ja "toisen" välillä. (Ruotsala 2005, 48–49.) Viime aikoina erityisesti Internet ja siihen liittyvät ilmiöt ovat muodostaneet yhä useamman tutkijan tai opinnäytetyöntekijän tutkimuksen kohteen tai kontekstin (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 9), minkä vuoksi myös etnologinen tutkimuskenttä on muuttunut.

Itselleni Internet tarjosi kentän, jonka kautta uskoin tavoittavani eri puolella Suomea asuvat kaksikulttuuriset nuoret suhteellisen laajalti. *Tilastokeskuksen* mukaan vuonna 2015 Internetiä käytti 16–89-vuotiaista 87 % suomalaisista ja oman tutkimukseni kohderyhmästä (18–29-vuotiaat) 100 % (Suomen virallinen tilasto 2015). Koska tutkimusaiheenani ovat nimenomaan nuorten aikuisten kaksikulttuurisuuden kokemukset, oletin Internetin täten muodostavan osan monien nuorten arjesta ja nuorten olevan verkon kautta tavoitettavissa.

Tutkimuksessa Internet voi olla joko väline, lähde, paikka tai kohde (Laaksonen et al. 2013, 18–19; Markham 2011, 111–128). Omassa tutkimuksessani erityisesti Internetin välineellinen ja paikallinen ulottuvuus korostuvat. Välineenä Internetiä voidaan pitää, kun sitä käytetään aineiston keräämiseen (Laaksonen et al. 2013, 18–19; Markham 2011, 112–113). Tästä oiva esimerkki on myös omassa tutkimuksessani hyödyntämäni verkkokysely. Paikkametafora puolestaan sopii etenkin verkkoetnografiseen lähestymistapaan, jossa Internet muodostaa yhteisöllisyyden ja toiminnan paikan ja jossa tutkija itse on läsnä verkossa (Laaksonen et al. 2013, 18–19). Tutkimuksen teossa tämä näkyy siinä, että tutkijan asema ja havainnoinnin tavat on mukautettava ympäristöön sopivaksi (mp.). Tästä esimerkkinä toimii puolestaan tutkimukseni toisena aineistonkeruumenetelmänä hyödyntämäni nettiteemaryhmä.

Internetissä toteutettava etnografia on saanut osakseen paitsi kritiikkiä (ks. esim. Hine 2000), myös ymmärrystä. Erilaisia kysely- ja haastattelututkimuksia käsittelevät vertailututkimukset osoittavat, että erityisesti sosiaalisesti arkojen tai intiimien tutkimuskohteiden osalta voidaan saada hyvin vaihtelevia tuloksia riippuen siitä, onko tutkimustieto kerätty esimerkiksi kasvokkain, puhelimitse vai kirjeitse (Räsänen & Sarpila 2013, 68–69). Tulosten perusteella erityisesti omakohtaisista, arkaluontoisista asioista puhutaan sitä avoimemmin ja todennäköisemmin, mitä etäisemmäksi haastattelutilanne koetaan (mp.). Tutkimuksessani huomasin, että anonyymeissa verkkokyselylomakkeissa ja nettiteemaryhmässä nuoret kertoivat ikävistä ja arkaluontoisistakin kokemuksistaan melko avoimesti. Toisaalta esitettyjen kysymysten väärin ymmärtämisen ja virhetulkintojen todennäköisyys kasvaa, jos vastauksia ei anneta kasvokkain (mp.). Tämä pitänee paikkansa omalla kohdallani erityisesti verkkokyselyssä, jossa asioista ei ollut mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä. Pysin ratkaisemaan ongelman tekemällä kysymyksistä mahdollisimman yksiselitteisiä ja havainnollistamalla kenties vaikeammin hahmotettavia kysymyksiä esimerkein.

Se, onko nettietnografia osittaista tai vajavaista ”perinteiseen” etnografiaan ja kenttätyöhön verrattuna, riippuu sosiaalisen median ja markkinointialan ammattilaisen Robert V. Kozinetsin (2012 [2010], 62–63) mukaan tutkimuskysymyksistä. Hän kritisoikin nettietnografian uranuurtajan Christine Hinen (2000, 10) esittämää näkemystä, jonka mukaan etnografisen kertomuksen tulisi perustua ”autenttiseen” kasvokkaiseen kohtaamiseen kentällä, minkä vuoksi Internet-etnografiat ovat Hinellet aina vajavaisia. Kozinetsin mukaan kaikki ”todellisuuden” ja ”autenttisuuden” konstruktiot ovat aina sosiaalisesti rakentuneita ja tilannesidonnaisesti määrittäytyneitä. Hänen mukaansa ei ole olemassa todella todellista (*really real*) etnografiaa, joka täyttäisi kaikki metodologiset kriteerit. (Kozinets 2012 [2010], 62.) Tältä pohjalta lähdin rakentamaan omaa tutkimustani olettaen, että samoin kuin oma Internetissä kerättyyn aineistoon perustuva tutkimukseni, myös esimerkiksi haastatteleamalla kerätty aineisto olisi ollut vain yhden tutkijan näkökulmasta tehtyä ”tulkintojen tulkintaa”. Lisäksi kaikkien ”todellisuuden” ja ”autenttisuuden” konstruktioiden voi sanoa olevan lopulta aina vajavaisia ja osittaisia.

Vaikka sainkin Internetin avulla kerätyksi varsinaisen tutkimusaineistoni, tutkimuskenttäni ei voi katsoa rajautuvan vain Internetiin. Pikemminkin se muodostuu ylijaraisesta kohtaamisesta oman kulttuurisen sekä subjektiivisen ymmärrykseni ja kaksikulttuuristen nuorten aikuisten teksteissään sanoittaman kokemusmaailman välillä. Tutkimustuloksia ohjaavat siis paitsi omat kulttuuriset tapani käsittää maailmaa ja kaksikulttuurisuutta, myös se tapa, jolla nuoret omista kokemuksistaan kertovat. Näiden kohtaamisten myötä kentäksi muodostuu oma työpisteeni ja elämissä maailmani, Internet aineiston keruupaikkana sekä kaksikulttuuristen nuorten elinympäristö moninaisine kokemuksineen. Samalla aiemmat tutkimukset ja teoriat muodostavat osan kenttää.

Kaksikulttuuristen nuorten asuinmaana (ainakin vastaushetkellä) myös Suomi valtiona on merkittävä osa tutkimuskenttääni, koska se yhteiskunta ja kulttuuri, jossa yksilö elää, vaikuttaa vääjäämättä hänen identiteettiinsä, eikä tutkimustuloksia siten tule erottaa tutkimuskontekstistaan.

3.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineiston keruuta pohtiessani lähtökohtanani oli laajahkon informanttijoukon tavoittaminen mahdollisimman hyvän kokonaiskuvan saavuttamiseksi. Koska kaksikulttuurisuus ilmiönä on vielä suhteellisen vähän tutkittu aihepiiri Suomessa, halusin yksityiskohtaisten tietojen sijasta hahmottaa ilmiötä ja sen merkitystä nuorten aikuisten elämässä eri elämänvaiheissa melko yleisellä tasolla. Tutkimukset pienemmistä ilmiön osasista tarjoavat toki yksityiskohtaisempaa tietoa, mutta omalla kohdallani tavoitteena oli laajemman kaksikulttuurisuuden kontekstin hahmottaminen.

Kuten jo johdannossa totesin, toinen aineistonkeruumenetelmäni oli selvä heti tutkimuskohteen päätettyäni, sillä otettuani yhteyttä *Duo*:on sovimme, että ryhtyisin *Kahden kulttuurin kasvatit* -nettiteemaryhmän yhdeksi vapaaehtoiseksi vetäjäksi. Samalla sain luvan hyödyntää teemaryhmän keskusteluja omassa tutkielmassani. Kun kaksikulttuuristen nuorten osallistujamäärä osoittautui ryhmässä lopulta melko pieneksi (3+1 kaksikulttuurinen ohjaaja), kaipasin teemaryhmän aineiston rinnalle muutakin aineistoa. Tällöin häilyin erityisesti kyselyn ja haastattelun välimaastossa pohtiessani tutkimukselleni parasta lähestymistapaa.

Niin haastattelun kuin kyselykin lähtökohtana on ajatus siitä, että mikäli haluamme tietää mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii siten kuin toimii, on järkevintä kysyä asiaa häneltä itseltään (Tuomi & Sarajarvi 2009, 72). Ei kuitenkaan ole samantekevää, valitaanko aineiston keruumenetelmäksi haastattelu vai kysely, sillä molemmilla on omat hyvät ja huonot puolensa, jotka painottuvat eri tavoin riippuen menetelmän soveltuvuudesta tutkimuksen aiheeseen. Kyselyn käyttö on suotavaa haluttaessa kartoittaa jotakin ilmiötä yleisellä tasolla tai tavoiteltaessa laajaa tutkimusaineistoa. Haastattelemalla laajojen aineistojen saaminen on työläämpää ja kalliimpaa, mutta toisaalta se mahdollistaa kysymysten täsmentämisen ja syventämisen. (Leimu 2005, 77.)

Itse valitsin ryhmäkeskustelun ohella toiseksi aineistonkeruumenetelmäksi lopulta kyselyn erityisesti kahdesta syystä: sitä kautta saatoin tavoittaa useamman ihmisen ”äänen” ja kokemukset kaksikulttuurisuuden merkityksistä. Lisäksi olin jo nettiteemaryhmässä saanut muutamia ”syvällisempiä” vastauksia mieltäni askarruttaviin, täsmentäviin kysymyksiin. Näiden perusteluiden pohjalta lähdin toteuttamaan Internetissä levitettävää kyselyä tietoisena siitä, että jos en nettiteemaryhmän ja kyselyiden vastauksilla kokisi saavuttaneeni saturaatiopistettä, voisin aina turvautua tutkimuskysymyksen täsmennyttyä myös haastatteluihin. Varmuuden vuoksi liitin

kyselyyn kohdan, johon halukkaat pystyivät jättämään yhteystietonsa mahdollisia haastatteluja varten. Osa vastaajista antoi luvan myöhempää yhteydenottoa varten. Lopulta keräämäni aineisto osoittautui kuitenkin riittäväksi. Tämän ratkaisi luontevimmin saturaatio eli kylläntyminen, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään niin, etteivät tiedonantajat enää tuota tutkimusongelman kannalta uutta, merkittävää tietoa verrattuna jo koottuihin aineistoihin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87; Apo 2001, 32).

Kyselyn tekemisessä olennaista on vastaajia houkuttelevan aiheen kiinnostavuuden ja kysymysten selkeyden lisäksi se, ettei siitä tehdä liian pitkää ja ettei siinä kysytä tutkimuksen kannalta epäolennaisia asioita (Leimu 2005, 79). Itse keräsin tutkimukseni ohella tietoa myös *Duo*:n hyödynnettäväksi, minkä vuoksi minun oli jossain määrin poikettava tästä ohjeistuksesta. Jotta en kuitenkaan kyselyn pituuden vuoksi olisi menettänyt potentiaalisia vastaajia, tarjosin kyselyssä vastaajille mahdollisuutta vastata perustietoja lukuun ottamatta joko kaikkiin tai vain heitä itseään eniten kiinnostaviin kysymyksiin. Lopulta kysely tuotti vastauksia enemmän kuin olin uskonut (117), sillä pelkäsin kysymysten suurehkon määrän (30) ja vastaajajoukon rajallisuuden (kaksikulttuuriset, 18–29-vuotiaat) pitävän vastaajamäärän melko alhaisena. Vastausten määrä sinänsä ei luonnollisestikaan kerro vielä mitään niiden informaatioarvosta, mutta kylläntymisen kautta aineisto osoittautui riittäväksi.

Kyselyssä (ks. liite 1 ja 2) oli kaikkiaan 30 kysymystä jaoteltuna viiden alaotsikon alle: ”perustiedot”, ”oma kaksikulttuurisuus”, ”kaksikulttuurinen perhe”, ”muu elämänpiiri ja yhteiskunta” sekä ”muuta”. Perustieto-osiossa selvitettiin vastaajan taustatietoja, kuten syntymävuosi, sukupuoli, asuinpaikka ja vanhempien kulttuuritausta. Kyselyn toteutin *SurveyMonkey*-Internetsivustolla¹⁰ sekä suomeksi että englanniksi. Levitin kyselyä pyytämällä *Duo*:a mainostamaan asiaa kaikin mahdollisin keinoin, linkittämällä sanomaa kyselystä sekä omilla että aihepiiriin liittyvillä *Facebook*-sivuilla, ottamalla yhteyttä muutamiin aihetta käsitteleviin bloginpitäjiin ja lähettämällä ”avunhuutoja” muun muassa yliopistojen sähköpostilistoille, eri uskontojärjestöille ja monikulttuurisuuskeskuksille. Näin tavoitin joukon vastaajia eri puolelta Suomea ja jopa sen ulkopuolelta. Tämä ilahdutti itseäni suuresti, sillä vastaajien kiinnostuksen herättäminen on aina kyselyitä tehtäessä epävarmaa ja kuten kansatieteilijä Pekka Leimu (2005, 82) toteaa, lopputulos on aina jossain määrin onnesta riippuvainen. Laajahko vastausmäärä kertonee tutkimukseni kohdalla aiheen ajankohtaisuudesta, merkittävydestä ja kiinnostavuudesta kaksikulttuuristen nuorten keskuudessa.

¹⁰ www.surveymonkey.com

Teemaryhmän keskustelun ollessa käsiteltävien teemojen luokittelua lukuun ottamatta vapaampaa keskustelua, kysely puolestaan oli puolistrukturoitu. Vastauksia, joissa on vastattu vähintään yhteen muuhun kuin pakollisiin perustietoihin liittyviin kysymyksiin, tuli yhteensä 117 (englanninkieliseen kyselyyn 19, suomenkieliseen 98). Kyselyn rajasin teemaryhmän kohderyhmän mukaisesti suuntautuvaksi 18–29-vuotiaille, joiden vanhemmat ovat lähtöisin eri maista. Näin ollen muutama vastaaja rajautui aineistostani pois tutkimuksen ikäkatteorian (s. 1985–1997) vuoksi. Tutkimuskohdetta tarkemmin rajatessani päätin, että rajaan tutkimuksessa hyödynnettävät vastaukset lisäksi siten, että aikuisen nuoren on vastaushetkellä asuttava Suomessa ja vähintään toisen vastaajan vanhemmista on oltava nykyiseltä kansalaisuudeltaan suomalainen. Tällöin tutkimus oli helpompi rajata suomalaiseen kontekstiin ja nimenomaan kahden kulttuurin kasvatteihin, kun toinen vanhemmista edustaa kulttuuritaustaltaan Suomea, eikä suomi ole ikään kuin kolmantena kulttuurina kahden maahanmuuttajataustaisen vanhemman perheessä. Rajausten myötä tutkimuksessa hyödynnettäviä vastauksia jäi yhteensä 93 (englanninkieliseen kyselyyn 11, suomenkieliseen 82). Tutkimuksessa hyödynnettävistä vastauksista 17 (17 %) on miesten, loput 81 (83 %) naisten kirjoittamia. Lukijan on hyvä tiedostaa tämän mahdollinen vaikutus tutkimuksen tuloksiin, joskaan en itse korostanut analyysissä sukupuolinäkökulmaa. Kaiken kaikkiaan vastausten laatu ja kuvausten pituus oli hyvin kirjavaa.

Kuva 1. Kyselyyn osallistuneiden nuorten ei-suomalaisten vanhempien kansallisuudet.

Tutkielmassa hyödynnetyistä 93 vastauksesta nuorten ei-suomalaiset vanhemmat edustavat yhteensä 42 kansallisuutta. Kyseiset kansallisuudet on lueteltu edellisellä sivulla olevassa kuvassa¹¹ (kuva 1). Kansallisuus on kuvassa kirjoitettu sitä suuremmalla fontilla, mitä useampi kyselyyn vastanneiden nuorten vanhemmista kyseistä kansallisuutta edustaa. Etelä-Mannerta lukuun ottamatta nuorten vanhemmat edustavat kaikkien maanosien kansallisuuksia, joskin Euroopan ja USA:n kansallisuudet ovat suhteessa yliedustettuina, kuten kuvasta voi havaita.

Toinen aineistonkeruutapani oli vapaaehtoisohjaajana toimiminen *Duo:n Kahden kulttuurin kasvatit* -teemaryhmässä 2.3.–25.3.2015. Ryhmä toteutettiin *TukiNet*:ssä¹² suljetussa keskusteluryhmässä, jossa teemaryhmän toiminta näkyi ainoastaan sisään kirjautuneille käyttäjille eli ryhmän kolmelle vapaaehtoiselle ohjaajalle ja ryhmään osallistuneille. Ryhmän alkuinfossa tiedotimme keskustelusta syntyvää aineistoa hyödynnettävän anonyymisti käsillä olevan maisterintutkielman lisäksi ryhmän teemaan liittyvien artikkeleiden kirjoittamisessa.

Varsinaisia kaksikulttuurisia osallistujia ryhmässä oli lopulta 3, minkä lisäksi yksi ryhmän ohjaajista oli kaksikulttuurinen. Ryhmän kaksikulttuurista taustaa edustavista kaikki olivat naisia, mutta heidän ikänsä ei kaikkien osalta käynyt keskusteluista ilmi. Ryhmän ikäraja johtuen he kaikki kuitenkin asettuvat 18–29 ikävuoden välille. Kaksikulttuurisissa perheissä kolmella on suomalainen vanhempi ja yhdellä suomenruotsalainen, mikä tuo perheeseen myös kolmannen kulttuurisen ulottuvuuden. Toiset, perheen suomalaisesta näkökulmasta katsottuna ”vieraampaa” kulttuuria edustavat vanhemmat, ovat kotoisin kahdella ryhmäläisistä Somaliasta, yhdellä Ghanasta ja yhdellä maata tarkemmin määrittelemättä Aasiasta. Kahden ryhmäläisen vanhemmat ovat aikanaan eronneet, minkä vaikutusta kahden kulttuurin näkymiseen kotona ja perheessä ei voi sivuuttaa.

Teemaryhmän keskusteluun osallistuminen oli mahdollista ryhmän voimassaoloaikana joka päivä mihin vuorokauden aikaan tahansa. Keskustelut olivat tarkemmin teemoiteltu erillisille keskustelualueille, joita me ohjaajat avasimme hiljalleen päivien kuluessa ja keskustelun edetessä. Teemaryhmän aikana avatut 14 keskusteluosiota käsitelivät tietoja teemaryhmää koskien, teemaryhmän sääntöjä, ryhmäläisten esittäytymistä, muutoksia ryhmän aikataulussa, palautteenantomahdollisuutta ja loppukiitoksia. Varsinaiset kaksikulttuurisuutta käsittelevät keskustelualueet oli puolestaan teemoiteltu ja nimetty seuraavasti: ”yleistä pohdintaa kaksikulttuurisuudesta ja ajatusten herättelyä teemaryhmää varten”, ”muistoja lapsuudenkodista”, ”kiel(t)en rooli kaksikulttuurisissa perheissä”, ”lapsuus ja nuoruus: oma erilaisuus ja samanlaisuus

¹¹ Kuva toteutettu Internetin ilmaisohjelmalla sivustolla www.worldclouds.com.

¹² www.tukinet.fi eli Internetissä toimiva kriisikeskus *TukiNet*, jossa voi muun muassa osallistua maksutta erilaisiin vertaistuellisiin keskusteluryhmiin.

suhteessa muihin”, ”identiteettien muotoutuminen teini-ikästä aikuisuuteen”, ”kaksikulttuurisuus ja sen merkitys nykyään”, ”katse tulevaisuuteen” ja ”aihe vapaa”.

Niin nettiteemaryhmää kuin kyselylomaketta laatiessani törmäsin useaan otteeseen käsitteelliseen ongelmaan ja kysymykseen siitä, miten muotoilla sanottavani siten, että minut ymmärretään haluamallani tavalla. Ymmärsin jo lähtökohtaisesti kaksikulttuurisuuden konseptin laajuuden: kaikki eivät välttämättä koe itseään kaksikulttuuriseksi, osalla perheen arjessa saattaa olla läsnä enemmänkin kuin kaksi kulttuuria ja jotkut saattaisivat jopa loukkaantua ihmisten luokittelusta ”meihin” ja ”muihin”, sillä erottaisinhan kahden kulttuurin kasvatit tietyllä tapaa ”perinteisemmästä”, yhdestä maasta lähtöisin olevien vanhempien jälkikasvusta. Huoleni ei ollutkaan aiheeton, sillä kyseiset seikat nousivat esiin joissakin kyselyn vastauksissa. Esimerkiksi eräs vastaajista nostaa kyselyn lopussa esiin kysymyksiin vastaamisen haastavuuden:

Oli todella outoa vastata kysymyksiin kaksikulttuurisena olemisesta, kun en ajattele itseäni kaksikulttuurisena, koska kaksi kulttuuria sekoittuvat perheessäni hyvin yhteen ilman selviä rajoja kulttuurien välillä.¹³ (Q29, N, UK.)

Tarkentavien kysymysten ja kyselyyn liittämieni esimerkkien kautta pyrin kuitenkin minimoimaan mahdolliset väärinymmärrykset. Analyysin avulla puolestaan nostan esiin myös ristiriitaisia, eriäviä näkemyksiä asioista.

3.3. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuskysymysten ja aineiston luonteen kautta tutkimukseni sijoittuu osaksi fenomenologis-hermeneuttista tutkimusperinnettä. Fenomenologisessa tutkimuksessa kohteena ovat ihmisen suhde elämistodellisuuteensa ja inhimillisen kokemuksen merkitykset. Fenomenologinen merkitysteoria perustuu oletukseen, jonka mukaan yksilö on perusolemukseltaan yhteisöllinen, jolloin merkitysten lähteenä toimii yhteisö, johon yksilö kasvaa ja kasvatetaan. Hermeneutiikalla puolestaan tarkoitetaan yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa ja ilmiöiden merkityksen oivaltamista. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä tehdä tietoiseksi ja näkyväksi se, minkä tottumus on häivyttänyt huomaamattomaksi ja itsestään selväksi. (Esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 35.) Oman tutkimukseni kohdalla tämä tarkoitti erityisesti kaksikulttuurisuuden merkitysten ja ilmenemisen näkyväksi ja tietoiseksi tekemistä nuorille esitettyjen kysymysten kautta.

Fenomenologis-hermeneuttisen viitekehyksen lisäksi tutkimus muodostaa osan laadullisen tutkimuksen ja erityisesti laadullisen sisällönanalyysin perinnettä. Laadullisessa tutkimuksessa päämääränä ei ole tilastollisten yleistysten tekeminen, vaan muun muassa jonkin ilmiön tai

¹³ It was really odd to answer questions about being bicultural when I don't really think myself as bicultural because my two cultures have been nicely mashed together in my family and we don't really have a clear line between the two.

tapahtuman kuvaaminen, tietyn toiminnan ymmärtäminen tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan antaminen jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Eräs laadullisen tutkimuksen perusmenetelmistä on sisällönanalyysi, jota voidaan pitää niin yksittäisenä metodina kuin väljänä teoreettisena kehyksenäkin, joka on liitettävissä erilaisiin analyysikokonaisuuksiin (mts., 92).

Sisällönanalyysin avulla kerätty aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysia on kuitenkin menetelmänä kritisoitu keskeneräiseksi, millä on viitattu siihen, että vaikka tutkija kuvaisi aineistoa hyvin tarkasti, hän ei välttämättä kykene tekemään tutkimuksessaan mielekkäitä johtopäätöksiä. Tällöin järjestetty aineisto esitetään itsessään tutkimustuloksena. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Tutkielmassani olenkin kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, ettei aineiston analyysi jää ainoastaan aineiston esittelyn tasolle. Aineiston esittely painottuu kylläkin paljolti työn varsinaisissa analyysiluvuissa 4–6, mutta erityisesti päätelmä- ja pohdintaluvussa 7 kokoaan yhteen aineiston järjestämisen ja sisällönanalyysin tuloksena syntyneitä johtopäätöksiä.

Analyysivaiheessa lähestyin tutkimusaineistoa aineistolähtöisen analyysin kautta, jossa analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96, 101–102). Analyysiprosesseista on löydettävissä useita eri malleja, joista kasvatustieteilijä Timo Laineen (2015, 41–46) määritelmä osuu lähelle omaani. Hänen mukaansa ennen varsinaista analyysia pyritään kuvaamaan, mitä aineistossa on sanottu. Tämän jälkeen aineistosta etsitään erilaisia merkityskokonaisuuksia, joiden avulla kokonaisilmiön hahmottaminen on mahdollista. Merkityskokonaisuudet on mahdollista löytää sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella, jolloin tutkimusaineiston ”sekamelskasta” jäsenneyt samankaltaiset merkitykset muodostavat oman kokonaisuutensa ja niistä eroavat ainekset jäsennevät muihin kokonaisuuksiin. Tutkimusnäkökulma määrää, mitkä merkitykset ja merkityskokonaisuudet ovat lopulta tutkimukselle olennaisia. Analyysin avulla pyritään esitettyjen kuvausten tematisointiin, käsitteellistämiseen ja narratiiviseen yleistämiseen. Lopuksi erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet yhdistetään kokonaiskuvaksi tutkittavasta ilmiöstä. (Laine 2015, 41–46; ks. myös Apo 2001, 28–29.)

Tässä tutkimuksessa olen kartoittanut sisällönanalyysin avulla niitä teemoja ja kuvauksia, jotka ovat oleellisia omien tutkimuskysymysten kannalta. Oleellisen aineiston hahmottelun jälkeen olen luokitellut nuorten kuvaukset teemoittain kolmen pääanalyysiluvun alle, joissa pyrin kuvaamaan nuorten ilmentämiä ajatuksia paitsi tiivistävin tulkinnoin nuorten teksteistä, myös nuorten omia tekstejä suoraan siteeraamalla. Koska laadullisessa sisällönanalyysissa on paljolti kyse ”tulkintojen tulkinnasta”, olen pyrkinyt tiedostamaan tutkijan roolini erityisesti ennakkoluuloja tunnustamalla ja varmistamalla nuorten omien tulkintojen esiintuomisen moninaisella aineiston lukukerralla. Lopulta tutkimuksen luotettavuus on aina lukijan itsensä arvioitavissa (Metsämuuronen 2008, 22). Sitaattien

tarkoituksena on auttaa lukijaa hahmottamaan, miten olen tulkintaa tutkimuksen edetessä rakentanut.

3.4. Tutkimusetiikka

Kansatieteellisen tutkimuksen kohteena on perinteisesti ollut ihminen ja tämän yhteisönsä jäsenenä luoma kulttuuri. Tutkimuksen kohteena ovat toisinaan olleet hyvin henkilökohtaiset ja arat teemat, joissa lähteenä on hyödynnetty usein muistitietoa. (Olsson 2005, 282.) Kaikenlaisen kulttuurintutkimuksen tavoin myös etnologisessa tutkimuksessa on tärkeä pohtia sitä, miten tutkimusetiikkaa tulisi kulttuurintutkimuksessa soveltaa ja mitkä asiat tekevät kulttuurintutkimuksesta tutkimusmielessä erityisen (Vakimo 2010, 95). Tutkijan rooliin kuuluukin itsereflektio sekä oman työn ja siihen liittyvien erityisten kysymysten pohdinta (Lönnqvist 1999, 29). Kun lähdeaineistona käytetään yksittäisten ihmisten henkilökohtaista kokemusmaailmaa ja paikoin hyvin arkoja teemoja, eettiset kysymykset ovat arvioinnin kohteena tutkimuksen jokaisessa vaiheessa (Olsson 2005, 282).

Tutkimusetiikassa on kyse ennen kaikkea tutkittavien informanttien suojelusta ja siitä, kuinka tutkijan tulisi kaikin keinoin varmistaa tämän toteutuminen. Tällöin huomiota tulee kiinnittää niin tutkimuksen suunnitteluun, menetelmän valintaan, aineiston kokoamiseen, luokitteluun kuin julkaisemiseenkin (Pietarinen & Launis 2002, 46). Pohdittavat kysymykset voivat koskea esimerkiksi tutkimusluvan saantia, tutkimusaineiston keruuseen liittyviä ongelmia, tutkijan vaikutuksia tutkimusyhteisöön tai tietojen käsittelyssä luottamuksellisuutta ja anonymiteettia. Tutkijan on esimerkiksi parhaan kykynsä mukaan varmistettava, että tutkimukseen osallistuvat ymmärtävät mihin tarkoitukseen he vastauksensa antavat. (Eskola & Suoranta 1998, 52, 56.)

Tutkimuksessani tutkimuseettinen pohdinta kulkikin mukana koko työn ajan. Jo tutkimuskohteen valinnassa jouduin pohtimaan tutkimusta eettiseltä kannalta. Se, kenellä on oikeus tutkia tiettyä kohdetta, herätti itsessäni monien muiden tutkijoiden tapaan paljon kysymyksiä (Olsson 2005, 285). Esimerkiksi kansatieteen professori Hanna Snellman (2003) on ruotsinsuomalaisia tutkiessaan pohtinut, onko hänellä ulkopuolisena oikeutta tutkia kyseistä vähemmistöä, sillä viimeaikainen suuntaus on korostanut nimenomaan vähemmistön edustajien tarvetta tutkia itse omaa kulttuuriaan (Olsson 2005, 285). Samaa jouduin itsekin pohtimaan harkitessani kaksikulttuuristen nuorten tutkimusta ilman omaa, samankaltaista kaksikulttuurista taustaa. Ongelma ei lienekään aiheeton, sillä eräskin kyselyyn vastanneista kirjoittaa, kuinka on ”vaikea selittää todellista kuvaa kaksikulttuurisuudesta sellaiselle, jolla ei ole siitä kokemusta” (K28, M, Kreikka). Toisaalta tutkimusoikeuden vastaparina voidaan nähdä velvollisuus ja tutkijoiden erityinen vastuu tarjota tietoa yhteiskunnan ”heikoista” ja marginaalissa elävistä

ryhmistä (Olsson 2005, 285). Tässä tapauksessa tutkittavien voi katsoa olevan ”heikkoja marginaalissa” ryhmän hajanaisuuden ja sen jäsenten erityisten, yksilöllisten taustojen vuoksi, minkä vuoksi kaksikulttuuristen on kenties vaikea saada omaa ääntään kuuluviin. Itse koin lopulta velvollisuuden tutkimusoikeudellisia seikkoja suuremmaksi tekijäksi tutkimuskohdetta valitessani.

Koska en valitsemieni tutkimusmenetelmien vuoksi kohdannut tutkittavia missään vaiheessa kasvokkain ja koska heidän henkilöisyytensä jäi monin paikoin itselleni tuntemattomaksi, painottuvat tutkimuseettiset tarkastelukohteet tutkimuskohteen valinnan lisäksi enimmäkseen aineiston keruun suunnitteluvaiheeseen sekä aineiston käyttöön ja siitä tehtyjen tulkintojen ja aineiston säilytyksen kysymyksiin (ks. Vakimo 2010, 102). Tutkimusaineiston keruussa huomiota on kiinnitettävä siihen, että informanteille tarjotaan riittävästi tietoa tutkimuksesta, jotta he voivat tehdä päätöksen halukkuudestaan osallistua siihen (Olsson 2005, 286). Suostumuksen aineiston käyttöön voi tallettaa erikseen suullisena tai kirjallisena (mp.), mutta omalla kohdallani tutkittavien vapaaehtoisesti antamat vastaukset toimivat itsessään osoituksena siitä, että he ovat informoinnin jälkeenkin halukkaita tarjoamaan omat näkemyksensä aiheesta käyttöni. Tutkimukseen osallistuessaan he olivat tietoisia siitä, että tutkimusaineisto tulee olemaan tutkielmani lisäksi *Duo*:n käytössä, sillä sekä nettiteemaryhmän että kyselyn ohessa ilmoitettiin, että aineistoa käytettäisiin osallistujien anonymiteettia kunnioittaen tulevassa maisterintutkielmassani. Näin nuoret saattoivat turvallisista mielin vastata luottamuksellisiin ja henkilökohtaisiin aiheita sivuaviin kysymyksiin.

Koska tarkastelen kaksikulttuuristen yksilöiden henkilökohtaisia ja paikoin kenties arkojakin asioita, koen erityisen merkittäväksi tutkittavien yksityisyyden suojaamisen. Tutkijan velvollisuuksiin kuuluu suojata tutkittavia esimerkiksi pseudonyymien tai erilaisten koodien avulla siten, ettei heitä tai heidän kuvauksiaan voi tunnistaa tekstistä (Olsson 2005, 286). Nuorten tunnistettavuuden minimoimiseksi en käytä kirjoittajista heidän oikeita nimiään, vaan paljastan ainoastaan nuoren sukupuolen ja ei-suomalaisen vanhemman kansalaisuuden. Näin ollen esimerkiksi sitaattien perässä oleva merkintä ”K25, N, Italia” tarkoittaa, että sitaatti on peräisin naiselta, joka on vastannut suomalaisen kyselylomakkeen kysymykseen 25 ja jonka vanhemmista toinen on (vähintään alkuperäiseltä kansalaisuudeltaan) suomalainen ja toinen italialainen. Sukupuolta merkitsemässä ovat kirjaimet N (nainen) ja M (mies) ja TR viittaa kyselyn sijasta teemaryhmään. Kysymystä osoittavan numeron edessä oleva kirjain K tai Q viittaa siihen, onko nuori vastannut kyselyssä englannin- vai suomenkieliseen lomakkeeseen. Kyseisellä erottelulla haluan varmistaa, että lukija voi itse päättää, missä määrin kysymyksen muotoilu on vaikuttanut vastaukseen. Englanninkieliset vastaukset olen kääntänyt suomeksi, mutta alkuperäiset versiot

löytyvät kunkin sivun alaviitteestä. Siten, kuten myös alkuperäiset kirjoitusvirheet säilyttämällä, olen pyrkinyt esittämään vastaukset mahdollisimman autenttisessa muodossa.¹⁴

Kaikissa sitaateissa nuorten tunnistettavuutta mielestäni liialti helpottavat paikan nimet olen korvannut merkinnällä [x]. Tämän lisäksi en tutkielmassani kerro tarkkaa lukumäärää niistä ei-suomalaisista kansalaisuuksista, joita nuorten vanhemmat edustavat, vaan olen antanut tarkan numeerisen listauksen sijasta ainoastaan kulttuuritaustoja havainnollistavan kuvan (ks. s. 27). Näin pyrin suojelemaan erityisesti niitä nuoria, joiden ei-suomalaisten vanhempien kansalaisuudet ovat Suomessa suhteellisen harvinaisia. Jokaisen sitaatin kohdalla olen lisäksi pohtinut saamani tiedon arkaluonteisuutta ja sitä, voiko sitaatin hyödyntämisestä tutkielmassani olla nuorille itselleen haittaa.

Tutkimuksessa tehtyjen tulkintojen ja niiden julkaisemisen kohdalla pohdin erityisesti tulkintojeni "todenmukaisuutta" ja sitä, yleistäkö liikaa tai annanko tutkittavistani aivan vääränlaisen kuvan. Kyseessä on kuitenkin moninainen joukko yksilöitä ja heidän henkilökohtaisia kokemuksiaan, joita ei voi sovittaa yhteen muottiin. Tästä johtuen koen parhaakseni vain todeta, ettei tulkintoja pidä ottaa "ainoina" ja muuttumattomina totuuksina, vaan melko utuisina luonnehdintoina siitä, millaisen mielikuvan tutkimukseen osallistuneet yksilöt ovat minun tulkinnoissani synnyttäneet.

Jonkinlaisena ongelmana voitaneen pitää sitäkin, ettei kulttuurintutkimus ole toistettavaa, vaan yhteen kaavaan vakiintumatonta ja tutkijan tulkintaa korostava tiedon tuottamisen tapa. Tästä johtuen kulttuurintutkimuksen parissa onkin korostettu tutkimusasetelmien yksilöllisyyttä, tutkimuksen ajallis-paikallista kontekstisidonnaisuutta sekä tutkijan paikantumista osaksi tätä kontekstia. (Vakimo 2010, 95.) Näin ollen tätäkin tutkimusta tulee tarkastella vain yhtenä mahdollisena, ajallis-paikallisesta tilanteesta ja omasta tutkijapositionistani ja maailmankuvastani kumpuavana "tulkintojen tulkintana". Tulkintoja tehdessäni ja jo sitä ennen olen kuitenkin pyrkinyt kuvaamaan koko tutkimusprosessin ja sitä koskevat valinnat mahdollisimman tarkasti, jotta lukija voisi asettaa itsensä helpommin minun asemaani ja ymmärtää siten tekemiäni tulkintoja ja päätöksiä.

¹⁴ Koska kirjoitusvirheitä on suorissa lainauksissa suhteellisen paljon, en kokenut järkeväksi niiden merkitsemistä erikseen jokaisen virheen kohdalla, kuten toisinaan on tapana tehdä [sic]-merkinnällä.

4. KAHDEN KULTTUURIN PERHE JA KOTI

Koska kaksikulttuurisilla nuorilla perhe on se yksikkö, josta oma erityisyys kumpuaa (Harinen 2000, 195–196), on tärkeä tarkastella sitä, kuinka kaksikulttuurisuus on vaikuttanut heidän lapsuudenkotiinsa, sen arkeen ja nuorten perhekäsitykseen. Tässä osiossa käsitellenkin sellaisia kahden kulttuurin taustan omaavien nuorten kokemuksia kaksikulttuurisuudesta ja kahden kulttuurin elämästä, jotka koskevat kahden kulttuurin nuorten lapsuuden sekä lapsuudenkodin ja -perheen elämää.

Aluksi tarkastelen niitä merkityksiä, joita tutkimukseen osallistuneet nuoret antavat kaksikulttuurisuudelle ja sen kokemiselle. Pyrin siis hahmottamaan tarkemmin sitä, miten moniulotteinen kaksikulttuurisuuden käsite nuorten itsensä parissa sanoitetaan. Tämän jälkeen käsitelen niitä kulttuurisen jäävuoren (ks. s. 10–11) enemmän tai vähemmän näkyviä osia ja kaksikulttuurisuuden vaikutuksia, jotka nuorten mukaan ovat olleet osa heidän lapsuuttaan erityisesti perheen ja kodin elämässä. Omana kappaleenaan käsitelen kaksikulttuurisessa perheessä usein keskeiseksi nousevia kielivalintoja. Lopuksi tarkastelen vielä niitä merkityksiä, joita kaksikulttuuriset nuoret perheelle antavat.

4.1. Oma kaksikulttuurisuus

Kaksikulttuurisuus merkitsee nuorille monia eri asioita, mutta on usein niin luonnollinen osa heidän elämäänsä, ettei siihen aina kiinnitetä huomiota. Toisinaan kaksikulttuuriset nuoret joutuvat kuitenkin ajattelemaan kulttuuria, omaa (kulttuuri)-identiteettiään ja eri kulttuurien henkilökohtaista merkitystä keskivertoa enemmän. Nuorten kirjoituksissa korostuukin vaihtelevasti niin kaksikulttuurisuuden erityinen tiedostamattomuus kuin tietoinen pohdinta:

On totta, että eihän sitä yleensä tulekaan ajatelleeksi. En minä ainakaan kulje kaupungilla ajatellen: ”No niin, tässä minä nyt kävelen kaksikulttuurisena eksoottisena suomalaisena!” (TR, N, Aasia¹⁵.)

Se voi olla vaikeeta koska jos tulee vain yhdestä kulttuurista niin se kulttuuri on vähän niinku valmis ja sen identiteetti ja ihmisryhmä ja maailma on siinä jo. Niinku on alotuspaikka kasvattaa sitä. Mutta kun on kaksikulttuurinen pitää työstää enemmän että ei jää kulttuuri/kulttuuri identiteetti limboon. Kulttuuri pitää kasata itse. (K13, N, USA.)

Vanhempien kulttuureista kysyttäessä nuoret löytävät niistä niin samanlaisuuksia kuin erilaisuuksiakin. Osa nuorista ei halua kuvailla kulttuureja, jottei muodostaisi niistä stereotypioita ja

¹⁵ Yhden nettiteemaryhmään osallistuneen nuoren ei-suomalaisen vanhemman tarkan kansalaisuuden jäätyä tuntemattomaksi, merkitsen muista sitaateista poiketen hänen siteerauksiansa perään valtion sijasta ainoastaan maanosan.

synnyttäisi siten väärinymmärryksiä. Tämän lisäksi monet nuorista toteavat, että kulttuureja on vaikea yleistää, mikä tekee niiden kuvailemisesta haastavaa.

Tiedostan selkeitä eroja, mutta tosi vaikeaa pistää sanoiksi muodostamatta typerää stereotyyppiä mitkä voivat aiheuttaa jopa suoria väärinymmärryksiä kuulian vastaanottaessa ne. (K17, N, Iran.)

En oikeastaan osaa erottaa kansallisvaltion tai vastaavan kokoisia yksiköitä minään mistä olisi helppo tehdä yhteenvetoa. (K17, M, Saksa.)

Stereotyyppiöistä puhuessaan monet nuoret kuitenkin näyttävät hahmottavan maailmaa niiden avulla. He saattavat luonnehtia vanhempiensa kulttuureja ja kulttuuripiirteitä stereotyyppiöiden avulla tai kuvata sitä, kuinka heidän vanhempansa rikkovat ”perinteisiä” kulttuurikäsitteitä. Tällöin nuoret puhuvat varsinaisten kulttuurien sijasta erityisesti stereotyyppiöistä ja kansallisuusteista:

On hassua, että suomalainen äitini on äänekkäs ja mahtipontinen, kun taas amerikkalainen isäni on maltillinen ja hiljaisempi. Täysin päinvastoin kuin voisi odottaa.¹⁶ (Q17, N, USA.)

Mary Douglas (2000 [1966], 46–52) onkin todennut kulttuurin perustuvan sille, että ihmiset pyrkivät luonnostaan sotkuisia asioita järjestämällä antamaan asioille merkityksiä jakamalla niitä kategorioihin erilaisin perustein. Samalla nuoret kuitenkin korostavat, että (erityisesti samankaltaisten) kulttuurien sekoittuessa niitä on toisinaan vaikea erottaa toisistaan:

Minun on hankala erottaa, mikä on englantilaista ja mikä suomalaista kulttuuria, sillä meidän perheessämme ne ovat sulautuneet erottamattomaksi ”massaksi”. (K20, N, UK.)

Se, mitä kulttuuria tai kulttuureita nuoret lopulta itse kokevat edustavansa, vaihtelee. Osa kokee olevansa nimenomaan kaksikulttuurinen, kun taas toiset sanovat edustavansa vain joko toista tai ei kumpaakaan vanhempiensa kulttuureista:

Koen olevani täysin kaksikulttuurinen. (K13, M, Italia.)

En ole varma, mitä kulttuuria edustan, sillä en ole missään kulttuurissa samanlainen kuin muut. (K13, M, Vietnam.)

Koen edustavani ainoastaan suomalaisen kulttuurin. Isältäni jäi käteen ainoastaan ulkonäköni. (K13, N, Gambia.)

Kontekstista riippuen jompikumpi kulttuuri saattaa myös painottua vaihtelevissa määrin toista enemmän:

¹⁶ It is funny that my Finnish mother is the loud flamboyant one, and my American father is the level headed quieter one. Exactly the opposite of what one might expect.

Kun en ole Suomessa, koen suomalaisuuteni vahvempana kuin täällä ollessani. (K13, N, Tansania.)

Suomessa suomalainen, ja Israelissa israelilainen. (K13, N, Israel.)

Eriasteisesti molempia kulttuureja mielestään edustavat nuoret kuvaavat kulttuurien henkilökohtaista läheisyyttä monesti prosenttein:

Koen olevani kaksikulttuurinen, mutta enemmän suomalainen kuin italialainen. Prosentteina sanoisin ehkä 60 - 40 %. (K13, N, Italia.)

Toinen kulttuuri saattaa siis tuntua toista läheisemmältä ja eräskin vastaaja kuvaa olevansa ”sekä suomalainen että kaksikulttuurinen”. Vain toisen kulttuurin omakseen kokevilla myös toisen vanhemman kotimaata saatetaan kuitenkin pitää omana toisena kotina ja oman kulttuurin katsotaan usein olevan ”maustettu” toisen kulttuurin ominaisuuksilla:

Koen olevani suomalainen, mutta ripauksella välimerellistä maustetta. (K13, N, Espanja.)

Aina nuoret eivät ole varmoja siitä, mitä kulttuuria itse edustavat, sillä kokiessaan, etteivät he ole missään samanlaisia kuin muut, he saattavat tuntea olevansa kulttuuri-identiteetiltään paitsi ”sekä-että”, myös ”ei-eikä”:

En oikein tiedä, kumpi on kotimaani tai kumpaan koen kuuluvani. Välillä tunnen itseni ulkopuoliseksi niin sveitsiläisenä kuin suomalaisenakin. (K13, N, Sveitsi.)

Olen suomessa nigeriläinen ja nigeriassa suomalainen. (K13, M, Nigeria.)

Eräs vastaajista sanoo olevansa kaikissa maissa ”mamu”. Monet myös korostavat olevansa kotona monessa kulttuuritaustassa ja sopivansa parhaiten monikulttuuriseen ryhmään. Eräs nuori kuvaakin kaksikulttuurisuuden merkitsevän nimenomaan ylirajaisuutta:

Kaksikulttuurisuus on olennainen osa minua, ja tilanteet joissa joudun edustamaan jompaa kumpaa maata, tuntuvat omituisilta. (K13, N, Italia.)

Kysymystä kulttuurien edustamisesta myös kritisoidaan vastauksissa suurin sanoin. Monet eivät pidä ajatuksesta, että pitäisi ikään kuin ”suosia” jompaakumpaa kulttuuria. Eräs nuorista kokee esimerkiksi edustavansa ”mustaa suomalaisuutta” – ei *joko* mustaa *tai* suomalaisuutta.

Toisinaan kaksikulttuurisuus saattaa ilmetä jatkuvana erilaisuuden tunteena ja tunteena, ettei ole mistään kunnolla kotoisin. Parhaimmillaan kaksikulttuurisuus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden liukua kulttuurista toiseen:

Kaksikulttuurisuus antaa mahdollisuuden muun muassa liukua suomalaisuudesta kenialaisuuteen ja takaisin tilanteen sitä vaatiessa. (K13, N, Kenia.)

Näin ollen on parempi kiinnittää huomiota identiteettien pirstaleisuuteen ja puhua Hallin (1999, 39) tavoin jatkuvasta identifikaatioprosessista (ks. s. 12), jossa monet tekijät vaikuttavat kulttuuri-identiteettiin ja sen rakentumiseen. Nuoret toteavat muun muassa asuinpaikan, kasvuympäristön, kielitaidon, kontekstin, vanhempien suhteen (esim. avioero), uskonnon, luonteen ja ulkonäön vaikuttavan siihen, miten paljon nuori kutakin kulttuuria kokee edustavansa:

Olen vahvasti sekä tunisialainen, suomalainen että muslimi. Uskon myös uskonnollisen taustani vaikuttavan siihen kuka olen.¹⁷ (Q13, N, Tunisia.)

Suomessa koen olevani erilainen kuin muut, sillä ulkonäköni edustaa muille ihmisille toista kulttuuria. Olen kuitenkin asunut koko elämäni Suomessa, joten isäni kotimaan kulttuuri on itselleni täysin vieras. (K13, M, Vietnam.)

Kaksikulttuurisuus itsessään ei siis ole nuorten identiteetin kannalta ainoa merkittävä tekijä, vaan kulttuuri koetaan moniulotteiseksi ja muuttuvaksi. Identiteettiä muokattaessa keskeistä ovatkin Talibin ja Lipposen (2008, 78) mukaan esimerkiksi ikä, sukupuoli, kulttuuriosaaminen, uskonnot, kielet, sosiaaliluokka, maantieteellinen paikka ja kasvatus. Lisäksi monet tutkimukseni nuorista kokevat, etteivät rajoitu kulttuuri-identiteetiltään vain vanhempiensa edustamiin kulttuureihin. He kuvaavat itseään muun muassa ”monikulttuurisiksi”, ”maailmankansalaisiksi”, ”vähintään kaksikulttuurisiksi”, ”matkalaukkulapsiksi”, ”kolmekulttuurisiksi”, ”uniikeiksi”, ”salaateiksi” ja ”hybrideiksi”:

Koen olevani niin sanottu matkalaukkulapsi. Kulttuuri jota edustan on kansainvälinen ja sen kokee vain kansainvälisessä ympäristössä kuten kansainvälisissä kouluissa. (K13, M, Tansania.)

Monet korostavat lisäksi, että heidän tulisi saada itse määrittää tai olla määrittämättä oma kulttuurinsa ja identiteettinsä, minkä vuoksi vanhempien olisi varauduttava siihen, että lapsen kulttuuri saattaa nuorten sanoin olla ”kolmas”, ”hybridi” tai ”muu kuin vanhempien”.

Nuorten kuvaukset tukevat Choudhryn (2010) ajatusta, jonka mukaan identiteetti ei ole muusta ympäristöstä irrallinen, muuttumaton tila. Interetnisiä nuoria tutkinut Choudhry on tutkimuksensa pohjalta listannut neljä eri tyyppiä, joita interetniset yksilöt voivat elämänsä aikana vaihtelevasti edustaa. Nämä ovat muutoksessa oleva identiteetti, yksi etninen identiteetti, interetninen identiteetti ja tilannekohtainen/kameleontti-identiteetti. Choudhryn mukaan tilannesidonnainen identiteetti

¹⁷ I am strongly both Tunisian and Finnish as well as a muslim. I believe my religious background also affects who I am.

näyttää olevan tyypillisempi iältään vanhemmilla kuin nuoremmilla lapsilla¹⁸ ja edellyttää kulttuurispesifistä tietämystä muun muassa kielestä, tavoista, pukeutumisesta ja arvoista, mutta myös tiettyä fyysistä ulkomuotoa. Nuoremmille lapsille sen sijaan tyypillisempää on joko–tai-ajattelu kuin identiteetin muuntelu. (Choudhry 2010, 111–191.) Omassa tutkimuksessani tällaista selväjakoista erottelua varhaislapsuuden joko–tai-ajattelusta myöhemmän iän tilannesidonnaisuuteen ei ilmene. Tutkimukseni valossa nuoret kuitenkin havahtuivat omaan kaksikulttuurisuuteensa usein vasta kouluiässä ja oppivat arvostamaan omaa taustaansa vasta myöhemmällä iällä. Lisäksi yksittäisten nuorten lapsuuden kapina esimerkiksi toista kieltä kohtaan kuvastaa vähintäänkin halua omaksua vain toinen kulttuuri, vaikka kokemus omasta identiteetistä saattaisi olla tämän tavoitteen kanssa ristiriidassa. Sen sijaan jokaista Choudhryn listaamaa neljää identiteettityyppiä löytyy myös omasta aineistostani paitsi eri nuorten, myös yksilöiden itsensä keskuudessa vaihtelevasti: nuoret saattavat eri elämänvaiheissa haluta korostaa joko yhtä tai useampaa identiteettiä tai vaihdella sitä joko tilanteittain tai vuosien kuluessa, mutta myös kokemuksia yhdestä, melko muuttumattomasta identiteetistä ilmenee.

Nuoret kuitenkin ajattelevat itseään mieluummin ihmisenä kuin jonkin kulttuurin tai kansalaisuuden edustajana. Nuoret myös korostavat, että heidän vanhempansa saattavat olla kulttuurisesti monin tavoin lähempänä toisiaan kuin monet saman maan kansalaiset, joilla on muutoin erilaiset taustat. Kaikki eivät siis koe oman lähtötaustansa ja kaksikulttuurisuuden olleen suoranaisesti suuria vaikuttajia elämässään tai kaksikulttuurisuuden määrittävän itseään. Tällöin oman identiteetin muotoutumiseen on nuorten mukaan saattanut vaikuttaa kaksikulttuurisuuden sijasta enemmän esimerkiksi vanhempien yhteinen arvomaailma, ennakkoluulottomuus ja kasvattaminen maailmankansalaiseksi:

Kuten jo aikaisemmin toinkin osittain esille, ne [vanhempien erilaiset kulttuuritaustat] eivät ole suoranaisesti ottaen olleet kovinkaan suuria vaikuttajia elämässäni. Enemmänkin vanhempien yhteinen asenne maailmankansalaisuudesta, jonka he ovat minullekin välittäneet, on vaikuttanut minuun aivan todella paljon ja nimenomaan positiivisesti. (K16, N, Iran.)

Kaiken kaikkeaan nuoret korostavat kaksikulttuurisuuden merkitsevän kahden passin lisäksi kahta kotimaata, sekä sosiaalisen, poliittisen, kulttuurisen ja historiallisen näkökulman huomioimista molempien kulttuurien suhteen. Toisten korostaessa kaksikulttuurisuuttaan ja sen merkitystä identiteetilleen, osa nuorista kokee itsensä yksikulttuuriseksi ja ”tavalliseksi suomalaisiksi”. Myös se vaihtelee yksilöittäin, kokevatko nuoret suomalaisuuden ja kaksikulttuurisuuden toisensa poissulkeviksi vai ainoastaan toisiaan täydentäviksi tekijöiksi: osa

¹⁸ Tutkittavat edustavat ikäryhmää 4–18-vuotiaat.

kokee voivansa olla samanaikaisesti *sekä* suomalainen *että* kaksikulttuurinen tai esimerkiksi saksalainen, kun taas osalle niiden yhteensovittaminen tuottaa vaikeuksia. Se, kuinka läheiseksi kulttuurit tai niiden merkitys itselle koetaan, vaihtelee kuitenkin vastausten perusteella suuresti sekä tilanteittain että yksilöittäin.

4.2. Kaksikulttuurisuuden vaikutukset lapsuudenkodin elämään

Kaksikulttuurisissa perheissä niin arjesta kuin pyhästä rakentuu usein valikoituneiden kulttuuristen tapojen kompromissi, jossa läheisen, arjessa ja yhteiskunnassa tutuksi tulevan kulttuurin tavat ja fyysisesti etäisemmän kulttuurin piirteet näkyvät vaihtelevassa määrin perheen jokapäiväisessä elämässä. Toisinaan suhteet eri kansallisuuksiin ja kulttuureihin voivat myös kokonaan katketa. (Harinen 2000, 174.) Myös kyselyyn vastanneet ja nettiteemaryhmään osallistuneet nuoret kuvailevat kaksikulttuurisuuden näkyneen arjessaan ja lapsuudenkodissaan eri tavoin. Osalla nuorista molemmat kulttuurit olivat lapsuudenkodissa jollakin tavalla esillä päivittäin, kun taas toisissa perheissä kulttuureja ei erityisesti korostettu, vaan esimerkiksi yhteiset arvot ja elämänkatsomus nousivat kulttuurieroja keskeisemmiksi:

*Me noudatamme molempia perinteitä kuten tinan sulattaminen uutena vuotena, molempien ruokatyöliien valmistaminen jne. Koen sen päivittäin ja rakastan sitä.*¹⁹ (Q20, M, USA.)

Mutta taaskaan tosiaan ne eri kulttuurit eivät ole olleet kovin keskeisessä roolissa perhe elämässämme. Yhteiset arvot ja elämän suuntaukset enemmänkin. (K20, N, Iran.)

Joissakin perheissä toinen kulttuuri saattaa esimerkiksi asuinpaikan vuoksi tai vanhempien sopimuksesta olla erityisen dominoiva. Myös vanhempien avioero tai toisen vanhemman kuolema voi vaikuttaa kulttuurien rooliin lapsuudenkodissa. Harisen (2000, 207) mukaan kaksoiskansalaisten kohdalla läheisenä ja omimpana näyttäytyy usein se kulttuuri ja kansallisuus, jossa on asuttu ja asutaan, kun taas etäinen kulttuuri on eri tavalla oma, määrittyen henkilökohtaisista kokemuksista, asumishistoriasta ja keskustelujen teemoista riippuen joko rikkaudeksi tai taakaksi. Osa tutkimukseni nuorista korostaakin toisen kulttuurin tuntuvan toista läheisemmältä, johtuen esimerkiksi kasvuympäristöstä, kielitaidosta, kulttuurien näkymisestä kotona, vanhempien rooleista perheessä ja siitä, ovatko molemmat vanhemmat olleet lapsuudenkodissa läsnä. ”Uusissa kodeissa” kansalliset perinnöt voivat siten elää mukautettuina, sekoitettuina muotoina tai rinnakkain (Harinen 2000, 170):

Minuun koskettavat syvästi lapsuudesta tutut lorut ja laulut, puhumattakaan ihanista satukirjoista, kuten Uppo-Nalle ja Pekka Töpöhäntä, joiden seikkailuja rakastin lapsena.

¹⁹ *We use both traditions like melting tin new years, cook both styles of foods etc. I experience it daily and love it.*

Samalla olen kuitenkin saanut äidiltä joitain arvoja ja tapoja, joita en varmaankaan olisi saanut samalla tavalla täysin suomalaisessa kodissa. (TR, N, Aasia.)

Omistajansa arjessa kaksoiskansalaisuus näkyy Harisen (2000, 195) mukaan lähinnä kulttuurisena ja kielellisenä erottautumisena ja erilaisuutena, tilanteittain esiin nostettavina kansallisina piirteinä ja identiteetistä neuvotteluna. Järvenpää (2011, 77) on puolestaan todennut monikulttuurisuuden näkyvän kaksikulttuuristen nuorten arjessa muun muassa ruokailutottumuksissa, sisustuksessa, juhlapyhien vietossa sekä koulutukseen ja työelämään liittyvien elämänvalintojen suunnissa. Monikulttuurisessa kontekstissa eroavaisuuksia itsen ja yhteiskunnan välillä voikin havaita niin arkielämän ”pienissä” asioissa kuin laajemminkin elämänarvoissa.

Jokapäiväisessä elämässä eri kulttuurit voivat nousta nuorten mukaan esiin esimerkiksi molempien kotimaiden uutisten seuraamisena, musiikkimaun kansainvälisyytenä, lapsuuden erikielisinä lastenlauluina sekä kodin sisustuksessa (koristeet, kankaat, ikonit jne.). Myös eri maiden perinteet ja erityisesti ruokaperinteet nousevat vaihtelevassa määrin perheissä esiin:

Aika paljon semmosia loruleikkejä, esim. semmoinen missä ”kameli etsii maitoa” leikki joka on sama kuin ”harakka etsii vettä” ja sitten somalialaiset sadut. (TR, N, Somalia.)

Isäni on tuonut kreikkalaisia ruokalajeja ja musiikkia perheeni elämään, opettanut minulle hieman kreikkaa ja antanut minulle kreikkalaisen kansallispuvun kun olin pienempi. Isäni kuului ortodoksiseen kirkkoon, mutta se ei ole ollut osa muun perheemme elämää. (K20, N, Kreikka.)

Joissakin perheissä ei-suomalaiset ruokatavat ovat näkyneet esimerkiksi vasemmalla kädellä yhteisestä vadista syömisenä ja yhteisten ruokailujen arvostuksena. Ruokapöydässä näkyvät vaihtelevassa määrin myös toisen kulttuurin ruoat ja erilaiset mausteet. Myös ruoan kanssa juotu punaviini, ”suomalaisen kännikulttuurin” välttely ja esimerkiksi sianlihan syömättömyys ovat nuorten mukaan merkkejä eri kulttuurien vaikutuksista perheiden ruokakulttuuriin.

Erilaisten perinteiden mahdollisen korostamisen sijaan toisissa perheissä puolestaan on oltu hyvinkin perinnevapaita:

Perheessämme ei noudateta mitään erityistä kulttuuria. Teemme asiat kuten itse parhaaksi koemme. Olemme melko liberaaleja. (K20, N, Saksa.)

Transnationaalille perheelle onkin ominaista etäällä olevan kulttuurin läheisyyden tilojen ja käytäntöjen rakentaminen perheen omien valintojen ja sisäisten käytäntöjen mukaan (Sirkkilä 2014, 135). Lisäksi traditioiden ei enää katsota sitovan nuoria entisellä intensiteetillä, vaan niitä voidaan käyttää tarvittaessa tai haluttaessa (Harinen 2000, 17). Tämä näkyy omassa tutkimuksessani monien nuorten halussa yhdistää vanhempien kulttuurien ”parhaat puolet”.

Kenties hieman tiedostamattomammalla tasolla eri kulttuurit ovat vaikuttaneet toisinaan myös perheen arvomaailmaan ja (käytös)tapoihin. Osa nuorista kokee kulttuuritaustansa vaikuttaneen lisäksi sosiaalisuuteensa, avoimuuteensa ja lämpimyyteensä, joita monet eivät pidä suomalaisille tyypillisinä ominaisuuksina. Toisinaan oma asenne ja arvomaailma eivät ole kuitenkaan seurausta niinkään tietystä kulttuurista, vaan perheen arvomaailmasta yleensä ja siitä, että nuoret ovat pienestä pitäen neuvotelleet kahden kulttuurin välillä:

*Uskon ennakkoluulottomuuden olevan positiivinen seuraus tämän kaltaisesta perheestä. Paikoissa, joissa pitää sopia tiettyyn muottiin, on vaara, että ajattelee, että ”minun tapani on ainoa oikea tapa”.*²⁰ (Q18, N, USA.)

Erityisesti tapakulttuuriin kuuluva kohteliaisuus, vanhempien ja vanhempien ihmisten kunnioittaminen, hyvät käytöstavat, teitittely, tädittely ja sedittely katsotaan usein ei-suomalaisesta kulttuurista omaksutuiksi:

Arvomaailma on erillainen. Vanhempien kunnioitus on suurempi kuin suomessa. (K20, N, Brasilia.)

Perus käytöstavoista ja kohteliaisuudesta lähtien, esimerkiksi minulla nousee niskakarvat kananlihalle kauhistuksesta, kun suomilapset kutsuvat aikuisia ihmisiä etunimellä lisäämättä ”täti” tai ”setä”. (K20, N, Jordania.)

Arvomaailmojen ollessa hyvin erilaisia, voi se näkyä perheen arjessa erilaisina ristiriitoina:

- - vaikka kasvatuksessa vanhemmillä oli joitain ristiriitoja. Esim. suomalainen vanhempi tahtoi tasavertaisempaa kasvatusta eri sukupuolisten lasten välillä kuin saksalainen vanhempi. (K16, N, Saksa.)

Esimerkiksi uskontojen suhteen nuoret toivovat voivansa itse päättää mihin uskovat. Uskonto näkyikin hyvin eriasteisesti nuorten arjessa, kun vastaajissa riittää uskonnollisuutta aina ateisteista islamin ohjeiden päivittäiseen noudattamiseen saakka. Uskonto voi heijastua myös esimerkiksi siihen, käykö nuori rippikoulun tai avioituuko vanhemmiten kirkossa.

Uskonnot näkyvät eri tavoin myös juhlapyhien uskonnollisuutena tai uskonnollisuuden erityisenä korostamattomuutena. Uskonnollisiakin juhlia voidaan nuorten mukaan juhlia ilman, että niihin suhtauduttaisiin erityisen uskonnollisesti. Monissa perheissä juhlitaan molempien maiden juhlia, mutta tämäkin vaihtelee perhe- ja tilannekohtaisesti. Suomalaisia juhlia voidaan juhlia suomalaisittain ja toisen kulttuurin juhlia kyseisen kulttuurin tapojen mukaisesti, mutta juhlaperinteitä voidaan myös yhdistää:

²⁰ I think open mindedness is a positive thing that results from this type of family. There is a risk of thinking that “my way is the only way” in places where you must fit into a specific mold.

Juhlapyhinä syödään molempien maiden ruokia. Pääsiäisenä pöydästä löytyy niin mämmi kuin australialainen hot cross bun. Jouluisin olemme Australiassa taatusti ainoa perhe/suku joka paistaa joulukinkun sisällä, kun ulkona lämpötila on yli 35 astetta.. (K20, N, Australia.)

Jouluna kuuntelemme usein espanjalaisia joululauluja ja uutena vuotena on syötävä puolenyön rypäleet. (K20, N, Espanja.)

Juhlat ovat räikeitä ja avoimia, oikeastaan kaikki sosiaalinen kanssakäyminen on paljon avoimampaa kuin keskiverto suomalaisen perheen. (K20, M, Nigeria.)

Olemme viettäneet suomalaisten juhlien (joulu, vappu, pääsiäinen, synttärät jne.) lisäksi aina myös vietnamilaiseen kulttuuriin kuuluvia juhlia, kuten syksyn kuujuhlaa, isovanhempien kuoleman muistojuhlaa sekä kiinalaista uutta vuotta. (K20, M, Vietnam.)

Kaiken kaikkiaan kaksikulttuurisuus tuo nuorten mukaan lapsuudenkotiin niin haasteita kuin iloja. Eräs nuori kuvaa lapsuudenkotiaan kahden kulttuurin sulatusuunina, jossa erilaiset tavat, perinteet, kielet, sekakielet, ruoka ja ajatusmaailma sekoittuvat luontevasti keskenään. Kaksikulttuurisuuden ilmeneminen arjessa painottuu kuitenkin eri tavoin eri perheissä ja esimerkiksi asuinpaikalla voi olla suuri merkitys siihen, mikä kulttuuri arjessa ja kotona korostuu. Suomessa asuessa suomalaisuus voi korostua, mutta yhtä hyvin Suomessa asuminen voi nuorten mukaan luoda tarvetta korostaa toista kulttuuria:

Suomessa asuessani ei juurikaan espanjalainen kulttuuri näy perheeni arjessa, muuten kuin ehkäpä ruoissa silloin tällöin. Espanjalaisia juhlia ja perinteitäkään emme ole Suomessa paljon viettäneet. Espanjassa ollessani tietenkin asia on toinen ja siellä olenkin saanut tutustua espanjalaiseen kulttuuriin paremmin. (K20, N, Espanja.)

Vaikka elämme hyvin tavallista suomalaiselämää, bulgarialaisuus näkyy milloin missäkin muodossa. Ruoka on yksi tärkeä elementti. - - Ortodoksinen uskonto tuo myös oman säväyksensä elämälle. - - Kuten aiemmin taisinkin todeta, isäni puhuu minulle bulgariaa silloin kun olemme kahdestaan. Se on minulle tavattoman tärkeää. (K20, N, Bulgaria.)

Kulttuureihin voidaan siis suhtautua perheissä samanarvoisesti ja kulttuurivaikutteita yhdistellen, mutta mitään yleistyksiä kaksikulttuurisista perheistä ei voi tehdä. Kulttuurien näkymisessä keskeistä on paitsi tilannekohtaisuus, myös yksilö-, perhe- ja kulttuurikohtaisuus: kun toisille on vaikea sanoa, missä eri kulttuurit arjessa näkyvät, toisille puolestaan tuottaa päänvaivaa erotella asioita, missä eri kulttuurit eivät näkyisi, kun ne ovat molemmat tiiviisti läsnä arjessa ja selkeästi toisistaan erotettavissa. Useimmiten kaksikulttuurinen koti koetaan kuitenkin kokonaisuudessaan uniikiksi kasvuympäristöksi ja -tavaksi, jonka myötä nuori saa monesti kaksi passia, kaksi kotia, kaksi kotimaata sekä kaksi perhettä kulttuureineen, elämäntyyleineen ja kielineen. Esimerkiksi kaksi passia tai yhteydet molempiin kotimaihin, kulttuureihin ja vanhempien sukulaisiin eivät

kuitenkaan ole aina itsestäänselvyys. Kuten jokaisessa perheessä, myös kaksikulttuuristen nuorten kohdalla lapsuudenkodin arjen rakentuminen onkin käytännössä aina monien tekijöiden summa, jossa merkitystä on tilanne- ja tapauskohtaisesti paljon muullakin kuin vanhempien kulttuuritaustoilla.

4.3. Kielivalinnat

Kieli on eräs keskeisistä kulttuurisen identiteetin rakennuselementeistä (Harinen 2000, 138). Kaksikulttuurisissa perheissä opitaan usein ainakin kaksi kieltä ja eri kielten variaatioita (mp.) ja niissä joudutaan nuorten vastausten perusteella monesti tekemään tavallista tietoisempia päätöksiä kielivalintojen suhteen. Kouluvalintaan kaksikulttuurisen ja mahdollisesti kaksi- tai monikielisen perheen elämä voi heijastua esimerkiksi kansainvälisen tai tiettyä kieltä ja kulttuuria korostavan opetuksen valintana. Myös perheiden arjessa kielivalinnat vaihtelevat perheittäin ja yksilöittäin:

Äidin ja veljen kanssa suomea, isän kanssa italiaa, äiti ja isä keskenään englantia. (K22, M, Italia.)

Perheessäni puhutaan englantia ja suomea, vaikkakin enemmän ehkä englantia, sillä isäni ei osaa suomea. Kielet vaihtuvat tiuhaan, tilanteiden ja ihmisten välillä, jopa keksen keskustelujen. (K22, N, UK.)

Vanhempien äidinkieliä voidaan perheessä puhua tasavertaisesti, toista kieltä enemmän tai tilannekohtaisesti. Joissakin perheissä käytetään ainoastaan yhtä kieltä. Myös englantia käytetään toisinaan yleisenä, globaalina kielenä, vaikkei se olisi vanhempien äidinkieli. Näin voi olla esimerkiksi siinä tapauksessa, jos vanhemmat puhuvat keskenään vain englantia tai jos englannin oppiminen koetaan vanhempien äidinkielten oppimista hyödyllisemmäksi.

Kielivalintoihin vaikuttavat nuorten mukaan muun muassa asuinpaikka, koulussa käytetty kieli, kielen yleisyys ja koettu ”hyödyllisyys”, vanhempien kielitaito, yksilöiden oma motivaatio sekä kielenkäyttötilanne. Esimerkiksi asuinmaan vuoksi toinen kieli saattaa arjessa korostua. Vanhempien kielitaito vaikuttaa myös lasten kielivalintoihin riippuen esimerkiksi siitä, osaavatko he toistensa äidinkieltä. Myös vanhempien (avio)ero voi vaikuttaa siihen, mitä kieliä lapsi oppii. Osa nuorista kaipaisi kielten oppimiseen erityistä tukea. Oma suhde vanhempiin on vaikuttanut monilla kielitaidon kehittymiseen ja kielen oppimisvaikeudet puolestaan toisinaan kulttuurin omaksumiseen. Myös asuinpaikkakunnan koko on vaikuttanut nuorten mahdollisuuksiin oppia kieliä, kun suuremmista kaupungeista kielitarjontaa, tukea ja toimintaa on ollut paremmin saatavilla:

Kylässämme olisi järjestetty espanjan kielen opetusta minulle ja pikkuveljilleni jos peruskoulussa olisi ollut vielä yksi kaksikielinen lapsi, jonka toinen äidinkieli on espanja, mutta koska asuimme pienellä paikkakunnalla, [x] sellaista ei ollut helppo löytää. (K27, N, Espanja.)

Osa nuorista kuitenkin kokee, että äidinkielten opettaminen on enemmän vanhempien kuin yhteiskunnan vastuulla.

Nuorten motivaatio, kielitaito ja kielitaidolle annettu merkitys vaihtelevat. Erityisen tuttua tuntuu monille olevan nuorena kieltäytyminen toisen kielen opettelemisesta tai puhumisesta, kun sen oppimisen merkitystä ei ole ymmärretty tai pidetty tärkeänä. Erään vastaajan mukaan perheessä olisi hyvä valita yksi kieli, jolla kommunikoida. Usean kielen oppimisesta ollaan kuitenkin usein myöhemmin kiitollisia ja suuri osa nuorista korostaa, että lapsille olisi hyvä opettaa molemmat äidinkielet pienestä pitäen:

Jos mahdollista, olisi tärkeitä, että lapsi oppisi molemmat kielet jo pienenä. (K24, N, Guinea-Bissau.)

Myöhemmin eri äidinkieliä oppimattomuus voi harmittaa niin itseä kuin vanhempia, kun kiinnostus kieltä ja kulttuuria kohtaan on monilla kasvanut vasta iän myötä. Oppimista voi nuorten mukaan helpottaa se, että kummatkin vanhemmat puhuvat lapsille aina omaa äidinkieltään. Lisäksi he neuvovat, että kaksikielisyyttä voi ylläpitää paitsi puhumisen, myös esimerkiksi kielikurssien, kirjallisuuden, matkustamisen, äänikirjojen ja elokuvien avulla.

Osa nuorista näkee kielen suhteiden rakentajana ja avaimena kulttuuriin. Toisen kulttuurin omaksumista voidaan pitää pintapuoleisena ilman kielen ymmärtämistä, kun kielen kautta voi nuorten mukaan omaksua samalla tietyn logiikan ja maailmankuvan. Nuorten mukaan kieli vaikuttaa myös tapaan puhua.

Luulen, että ymmärrän isääni niin hyvin osin siksi, että meillä kuitenkin on yhteinen kieli, minä ymmärrän hänen äidinkieltään. Ihmisen ääni muuttuu kielen vaihtuessa, sen huomasi jo varhain. (K22, N, Bulgaria.)

Kielet vaikuttavat vahvasti tapaan puhua. Suomea puhuessani käytän vähemmän korusanoja ja adjektiiveja kun taas englantia puhuessani en puhu yhtä suoraan. (K22, N, UK.)

Mahdollisen kaksi- ja monikielisyyden kautta myös ajatuksia ja tunteita ilmaistaan kaksikulttuurisissa perheissä siis yleensä useammalla kuin yhdellä kielellä ja kieli vaikuttaa ylipäätään perheen kommunikointiin. Osa nuorista kokee kielitaidon osana monikulttuurisen identiteetin luomista ja kaksikielisyyden luonnollisena osana itseään. Toiset nuorista pitävät kieltä lähinnä kommunikaatiovälineenä:

*Mielestäni siinä ei ole eroa, mitä kieltä käyttää. Minusta siinä on kyse vain kommunikaatiosta.*²¹
(Q22, N, Iran.)

Käytetty kieli vaihtelee usein tilannekohtaisesti sen mukaan, mikä kieli kulloinkin tuntuu luontevimmalta. Tilannekohtaisesti vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi keskustelun aihe, paikka, keskusteluun osallistujat ja muut läsnäolijat:

*Asuessamme USA:ssa äitini piti tärkeänä sitä, että puhui minulle suomea. Suomessa puhuimme kotona poikkeuksetta englantia. - - Toisinaan se riippuu aiheesta, toisinaan läsnäolijoista.*²²
(Q22, N, USA.)

Kieli vaihtelee usein myös perheenjäsenten kesken ja kielen vaihtaminen sujuu useilta luonnostaan. Toisinaan kielen vaihtaminen on hauskaa ja mukavaa, mutta toisinaan se saattaa olla myös hankalaa ja ärsyttää. Esimerkiksi se, etteivät kaikki perheenjäsenet aina osaa samoja kieliä, voi nuorten mukaan tuntua toisinaan rasitteelta. Myös väärinymmärrykset keskusteluissa, joissa puhutaan samaan aikaan useaa kieltä, ovat toisille rasite:

Huonointa on ikävä toiseen kotimaahan, sekä joskus väärinymmärrykset, koska perheenjäsenet puhuvat samassa keskustelussa useampaa kieltä. (K16, N, Espanja.)

Kielitaidosta on ollut nuorille hyötyä muun muassa työhaussa. Perheen sisällä sisarukset saattavat puolestaan kehittää yhteisiä salakieliä tai puhua ”salaa” kielillä, joita muut läsnäolijat eivät ymmärrä. Monikielisyyden luonnollisuuden ja hauskuuden lisäksi kielikysymykset tuovat kuitenkin toisinaan haasteita elämään. Erityisesti kielten sekoittumisen suhteen nuorilla on eriäviä mielipiteitä. Osa pitää kielten sekoittumista hauskana, kun taas toiset nuorista painottavat, ettei kieliä tulisi sekoittaa keskenään:

*”Kotona käytämme usein Finglishiä = englannin ja suomen sekoitusta käyttämällä suomalaisia ja englantilaisia sanoja lauseessa tai muodostamalla uuden sanan sekoittamalla kielet keskenään. Esim. ”Mä e-mailasin Grannyn kanssa sun holidaysta siellä.”*²³ (Q22, N, UK.)

On hyvin tärkeää, että lapsilla on selkeä käsitys, mitä kieltä kelleki puhutaan. - - oltava selkeät säännöt että yhden vanhemman kanssa puhutaan yhtä kieltä ja toisen kanssa toista. (K24, N, Ranska.)

Eräs nuori toteaa kokevansa hankalaksi sen, ettei ole sellaista kieltä, jota voisi pitää täysin äidinkielenään, kun taas toinen nuori korostaa omaavansa monta kieltä, jotka hallitsee äidinkielen

²¹ I find no difference with the use of different languages. For me it’s just a matter of communicating.

²² When we lived in the US my mom made a point of speaking Finnish to me. When in Finland we spoke strictly English at home. - - Sometimes this depends on the subject and sometimes on the company we are in.

²³ At home we often use Finglish = mix of English and Finnish either by using Finnish and English words in a sentence or by making a new word by mixing them together. f.e. - - ”Mä e-mailasin Grannyn kanssa sun holidaysta siellä.”

tasoisesti. Kielitaito vaihtelee yksilökohtaisesti olemattomasta, muutaman sanan hallinnasta tai tiettyjen teemojen osaamisesta aina äidinkielen tasoiseen luontevaan käyttöön saakka. Oma, vanhempien äidinkielen puutteellista hallintaa kuvataan vastauksissa ”mykkyytinä” ja ”ulkopuolisuutena”:

Öömm no mulla ainakin vaikuttaa se etten somaliaa puhu.. Tai kyllähän siinä jää kummiskin jollain tapaa "ulkopuoliseksi" ja en siksi välttämättä koe olevani yhtä somalialainen kun suomalainen. (TR, N, Somalia.)

Se tuntuu eräänlaiselta mykkyydeltä: kuulen ja ymmärrän mitä ympärillä puhutaan, mutta en itse saa lauseita muodostetuksi. On turhauttavaa kun ei osaa omaa kieltään. (K16, N, Bulgaria.)

Toisen äidinkielen taitamattomuus on osassa nuoria aiheuttanut myös syyllisyyttä ja häpeää:

Minua rupesi todella paljon hävettämään se fakta, ettei minulla ollut aavistustakaan siitä, mitä hän minulle puhui. Ikäänkuin olisi automaattisesti äitini kielen ja kulttuurin taitaja, että se on taustalla oletusarvona. Että on eriskummallista, jos en osakaan puhua äitini kieltä. (TR, N, Aasia.)

Molempien kielten oppimisen merkitys korostuu suuressa osassa nuorten kirjoituksia, mutta toisaalta kielitaidon merkitys ymmärretään toisinaan vasta, kun sen oppiminen ei enää suju yhtä helposti kuin nuorempina. Tällöin kielten osaamattomuus voi herättää ristiriitaisia tuntemuksia: välinpitämättömyyttä, harmistumista, ulkopuolisuutta tai jopa häpeää. Monet myös kokevat kiel(t)en muodostavan tärkeän osan identiteettiään ja auttavan kulttuurien omaksumisessa. Kieli voidaankin nuorten mukaan nähdä paitsi pelkkänä kommunikointivälineenä, usein myös avaimena eri kulttuureihin, ajattelutapoihin ja maailmankuviin.

4.4. Perhe ja perhekäsitys

Eri kansalaisuuksia edustavien vanhempien lasten on toisinaan katsottu kiinnittyvän perheeseen ja sukuunsa erityisen vahvasti siksi, että perhe on se lähde, josta yksilön erityisyys kumpuaa (Harinen 2000, 195–196). Siksi onkin kiinnostavaa tarkastella, kuinka kaksikulttuurisuus on mahdollisesti vaikuttanut nuorten perhekäsitykseen ja siihen, millaiseksi he kokevat perheen merkityksen.

Perhekohtaisen kulttuurin ja monenlaisten, muuttuvien perhekäsitysten lisäksi nuorten kirjoituksissa etsitään niin yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksiakin ”perinteisenä suomalaisena perhekäsityksenä” pidettyyn perheen määritelmään. Osa vastaajista korostaa perheensä olevan ihan ”tavallisia suomalaisia perheitä”, määrittelemättä sen tarkemmin mitä he sillä tarkoittavat. Erityisen usein esiin nostetaan jako ydinperheeseen ja laajempaan perhekäsitykseen (ks. s. 20), joista erityisesti ensimmäistä pidetään suomalaiselle kulttuurille tyypillisenä. Kaksikulttuuriset nuoret jakautuvat kahtia siinä, katsovatko he perheen muodostuvan perinteisestä ydinperheestä eli

vanhemmista ja sisaruksista vai sisällyttävätkö he laajempaan perhekäsitykseensä esimerkiksi isovanhempansa, muita sukulaisia tai verisukulaisuuteen katsomatta muutoin läheisiä ystäviä ja tuttavvia:

*Perhettä ovat ihmiset, jotka saavat sinut tuntemaan olosi turvalliseksi, rakastetuksi ja tervetulleeksi. Saman DNA:n jakaminen ei tee perhettä.*²⁴ (Q19, N, Saksa.)

*Perheeseen kuuluvat kaikki, äiti ja isä, isovanhemmat, tädit ja sedät, serkut ja jopa ystävät. Suomessa olen huomannut, että vain äiti, isä ja sisarukset lasketaan perheeksi.*²⁵ (Q19, N, UK.)

Se, keiden nuori katsoo kuuluvan perheeseensä, saattaa olla myös tilannesidonnaista ja riippua esimerkiksi siitä, keitä on asuinmaan vuoksi mahdollista nähdä useammin:

*Olen ollut erossa toisen maani laajemmasta perheestä aina toisessa maassa ollessani. Luultavasti siitä johtuen uskon, että voimme muodostaa oman perheemme ympärillä olevista rakkaistamme riippumatta heidän verisukulaisuudestaan.*²⁶ (Q19, N, USA.)

Vaikka asuinpaikka saattaa vaikuttaa läheisten suhteiden muodostumiseen, voivat fyysisesti lähempänä olevat sukulaiset toisinaan tuntua tunnetasolla etäisemmiltä kuin kauempana olevat:

Kun ennen asuttiin Italiassa, isän puoleiset isovanhemmat ja serkut olivat fyysisesti lähempänä, mutta suomen sukulaiset jollain tavoin ehkä lähempänä sydäntä. (K19, N, Italia.)

Osa nuorista katsoo molempien vanhempiansa suvun kuuluvan tasapuolisesti osaksi perhettä, kun taas osalla nuorista vain toisen vanhemman suku koetaan läheiseksi. Tähän vaikuttavat toisinaan myös kulttuuriset erot perhekäsityksissä. Osa nuorista kokee erityisesti ei-suomalaisen kulttuurin vaikuttaneen ymmärrykseen siitä, että perhe on itselle tärkeämpi kuin monelle suomalaiselle.

Perheeni on minun isäni, äitini ja siskoni. Mummini ja ukkini myös jotka ovat nukkuneet pois. Suomalaisissa sukulaisissa ketään muuta en sano että olisi minun perhettä. Brasilialaiset sukulaiset KAIKKI ovat perhettäni. (K19, N, Brasilia.)

Hyvässä poikkeaa ainakin suomalaisia perheitä katsottuani radikaalisti. Meillä perhesuhteet ovat paljon läheisemmät ei vain vanhempien ja lasten välillä vaan myös koko suvun (vaikka osa asuukin eri valtioissa, kun näemme olemme heti kaikki yhtä isoa onnellista ”Italialaista saippuasarjaa”). (K18, N, Bosnia-Hertsegovina.)

²⁴ Family are the people who make you feel secure, loved and welcomed. Sharing the same DNA does not make a family.

²⁵ Family includes everyone, mum and dad, grandparents, aunts and uncles, cousins and even friends. In Finland I have noticed people only consider their mum and dad and siblings as family.

²⁶ I have been separated from my larger family in each country while I was in the other. That is probably why I believe we can make our own family from the loved ones we have around us regardless of their blood relative status.

Eräs vastaajista toteaa kulttuuristen erojen näkyvän myös kielen tasolla: suomeksi perheestä puhuttaessa viitataan nimenomaan ydinperheeseen, kun taas espanjaksi puhuttaessa sillä tarkoitetaan perhettä laajemminkin.

Kulttuurikäsitteet vaikuttavat myös käsitykseen siitä, kuinka usein ja kenen luona tulisi vierailla. Eri kulttuurit voivat näkyä myös eri tapoina olla yhdessä eri sukulaisten kanssa:

Ranskan puolella perhettä kokoonnumme aina suuresti ja vietämme paljon aikaa yhdessä ja syömme ja laulamme. Suomalaisella puolella minulla on myös paljon setiä ja tättiä, mutta he elävät hyvin ”suomalaista” maaseutuelämää, heidän maailmankäsityksensä poikkeaa niin suuresti omastani, että heidän seurassaan ei pysty paria päivää pitempään olla. (K20, N, Ranska.)

Suhteet ja vierailut toiseen kotimaahan ja sukulaisiin ovat osalla helpottaneet kulttuurien ylläpitämistä. Sukulaisten kautta on helppo olla kosketuksessa toiseen kulttuuriin:

Sukulaisten luona vieraileminen sujui suomessa kahvin ja pullan merkeissä, kun taas turkissa nautittiin teetä ja baklavaa. (K20, N, Turkki.)

Vieraillessani isän perheessä (suunnilleen kerran vuodessa) minusta muodostui aivan eri ihminen. Siellä olin osa toista perhettä ja tavat olivat toisenlaiset. Joskus erilaiset tavat pelottivat, joskus oli hauskaa huomata miten jotkut piilossa olleet osat minussa ryömivät esille. (TR, N, Ghana.)

Toisaalta sukulaisten maantieteellinen etäisyys voi tehdä kaksikulttuurisuuden ja ihmissuhteiden ylläpitämisestä haastavaa. Osalla nuorista omat vanhemmatkin ovat saattaneet avioeron myötä asua eri maissa, mikä on voinut aiheuttaa kärsimystä tai vähentänyt yhteyksiä toiseen vanhempaan ja tämän kulttuuriin. Näin ollen myös se, kuinka näkyvästi kaksi kulttuuria ovat esillä perheessä ja sen arjessa, vaikuttavat omaan kaksikulttuurisuuteen:

Mun lapsuudessa isäni kulttuuri oli aika kaukainen ja harvoin läsnä jokapäiväisessä elämässä. Kaukopuhelut ”Dadyltä” oli silti jonkinlainen yhteys ja mahdollisuus käyttää englantia. (TR, N, Ghana.)

Eräs nuori kuvaa, kuinka hän vasta vanhempiensa eron myötä alkoi erottaa erityispiirteitä kummastakin kodista ja kulttuurista.

Tunnetasolla ja erityisesti fyysisesti etäisten sukulaisten tuntuessa läheisiltä, ikävä muiden sukulaisten luo on osa monien arkea. Suhteiden läheisyys riippuu nuorten mukaan monista asioista. Esimerkiksi asuinmaa, oma kielitaito, eri kulttuurien ja perheiden perhekäsitykset sekä mahdollisuus matkustaa toiseen kotimaahan lomien aikana vaikuttavat suhteiden läheisyyteen. Perheenjäseniä saattaa jopa omasta ydinperheestä etenkin lapsuuden jälkeen elää muuallakin kuin Suomessa. Erityisesti isovanhemmat mainitaan monen nuoren vastauksissa ikävöinnin kohteena.

Sukulaisten lisäksi nuorilla saattaa olla muitakin tuttavuuksia molemmissa kotimaissaan. Osa nuorista on, on ollut tai haaveilee lisäksi suhteesta ulkomaalaisen tai kaksikulttuurisen kanssa, mikä saattaa lisätä oman perheen monikulttuurisuutta ja hajanaisuutta entisestään. Ulkomailla ei kaksikulttuurisissa perheissä usein käydäkään lomalla, vaan sukuloimassa:

Meidän perheessä ei käydä lomalla ulkomailla, meidän perheessä käydään tapaamassa sukulaisia. (K18, N, Saksa.)

Eräs vastaajista korostaa sitä, kuinka yhteisen matkustelun ja asuinpaikkojen vaihdosten myötä perhe on erityisen läheinen juuri siksi, että se on ainoa pysyvä yksikkö, joka on lapsuudessa kulkenut mukana paikasta toiseen:

Mutta ehkä myös siksi että matkustelimme hirveästi perheeni kanssa ja olemme aina olleet toisiemme ”ainoat pysyvät ystävät”. (K19, N, Ranska.)

Perhekäsitys heijastuu toisinaan myös eri perheenjäsenten rooliin ja siihen, että monet kaksikulttuuriset kokevat saaneensa lapsena tiukemman kasvatuksen kuin keskivertosuomalaiset:

Arabikulttuurissa äiti on usein isääkin vahvempi hahmo, joka ohjailee sosiaalisia suhteita jne.. meillä suomiäiti ei koskaan ole oikein ottanut tällaista roolia, vaan myötäilee isäni puheita ja päätöksiä ihan joka asiassa. (K19, N, Jordania.)

Joissain asioissa perheemme on ollut vanhanaikaisempi, nuorempana meillä oli tiukemmat rajat ja moraali verrattuna moniin kaveriperheisiin. (K18, N, UK.)

Osalla nuorista ei perheessä ole erityisiä rooleja esiintynyt, kun taas toisilla roolit erityisesti vanhempien tai eri sukupuolten välillä ovat saattaneet korostua:

Lapsuudenperheessäni roolit eivät ole olleet selkeästi erotellut vaan jokainen teki sen, mitä pystyi yhteisen hyvän eteen. (K19, N, UK.)

Juhlien järjestelyissä toimivat hyvin perinteiset sukupuoliroolit, naiset laittavat ruokaa ja miehet tekevät fyysisempiä valmisteluja jos niitä on. Usein miehet ja lapset vain odottavat että ruoka on valmista ja pöytä on katettu. (K20, N, Kenia.)

Toisinaan myös asuinpaikalla ja kielitaidolla on vaikutusta vanhempien rooliin muodostumiseen. Eräissä perheissä äiti on selkeämmin perheenpää, koska puhuu asuinmaan kieltä äidinkielenään. Monissa vastauksissa kuitenkin korostuu toive sukupuoliroolittomuudesta ja yhteisistä kotitöistä. Erityisesti vanhempien kommunikaation toivotaan olevan tasavertaista ja perheen lasten toivotaan pitävän toistensa puolia. Perhekäsityksestä riippumatta suuri osa vastaajista korostaa, että perheessä tärkeää on perheen tuki, läheisyys ja rakkaus. Perheestä kasvaa oma yksikkö sisäisine vitseineen ja perinteineen. Perheellä on nuorten mukaan myös tärkeä vaikutus siihen, millaiseksi nuori kasvaa:

Mielestäni perhe on tosi tärkeä se on ratkaiseva siihen millaiseksi kasvaa ja ideaalisesti se tukee läpi elämän. (K19, N, Ranska.)

Vaikka monet pitävätkin kaksikulttuurista perhettään tavallista läheisempänä, tärkeämpänä ja erityisenä tukena itselle, mahdolliset ristiriidat, erilaiset arvot, väärinymmärrykset ja yhteentörmäykset voivat kuitenkin johtaa myös perheen epäyhtenäisyyteen:

Meidän perheessämme monikulttuurisuus tarkoitti suurimman osan aikaa kulttuurien ja tapojen yms. yhteentörmäystä ja ristiriitaa. Isä ja äiti eivät juuri koskaan tuntuneet ymmärtävän toisiaan, enkä nyt tarkoita kieltä. (K18, N, Venäjä.)

Nämä väärinymmärrykset ovat väistämättömiä, kun kaksi tai useampi kulttuuri kohtaa arkipäiväisessä elämässä jatkuvasti. (K18, N, UK.)

Esimerkiksi erilaiset kulttuuriset kasvatusmallit, paineet ja odotukset ovat joillakin nuorilla johtaneet välien katkeamiseen toiseen vanhempaan ja sukulaisiin. Ristiriitojen välttämiseksi nuoret korostavat, että perheessä voidaan muodostaa oma perhekulttuuri ilman, että kukaan pitää liialti kiinni omasta kulttuuristaan:

Koen myös, että kumpikin vanhempani ovat aina olleet halukkaita muuttumaan ja kasvamaan, sekä muovaamaan esimerkiksi perhekulttuuriaan aivan omanlaisekseen ja riippumattomaksi ns. omasta kulttuuritaustastaan. (K13, N, Iran.)

Äiti ja isä eivät kumpikaan ole kovin sitoutuneita kansalliskulttuuriinsa - perinteiset käsitykset uskonnosta, juhlista, jne. eivät ole olleet erityisen läsnä. Olemme kehittäneet omaa kulttuuriamme. (K20, N, Japani.)

Tällöin molempien vanhempien kulttuureista voidaan valita parhaat puolet, jolloin voitaisiin elää ikään kuin kultaista keskitietä, sekä-että-elämää.

Nuorten kirjoituksissa suomalainen perhekäsitys saa välillä kritiikkiä osakseen. Kritiikin kohteeksi joutuu erityisesti Suomen suppea ja valkoinen perhekäsitys, vakiintunut perheideologia ja tiukka laki siitä, ketä voi määritellä kuuluvaksi omaan perheeseen. Toisaalta osa vastaajista kokee, että kaksikulttuurisen perheen vertaaminen yksikulttuurisiin suomalaisiin perheisiin on vaikeaa, kun itsellä on kokemusta vain omasta perheestä. Lisäksi kulttuurien samankaltaisuus voi vaikeuttaa kulttuuripiirteiden erottelua ja kaksi kulttuuria sekoittuvatkin usein vähemmän tai enemmän luontevasti keskenään omaksi perhekulttuuriksi.

En tiedä miten muissa perheissä ollaan. (K18, M, Bulgaria.)

Meidän perheessä ei tehdä asioita suomalaisesti tai saksalaisesti, meidän perheessä tehdään asioita kummallisella sekoituksella, jossa rajat kulttuurien välillä sekoittuvat ja eroavaisuudet näkyvät vain kun on vieraita ihmettelemässä. (K18, N, Saksa.)

Esimerkiksi vanhempien kulttuurien samankaltaisuuden, toisen vanhemman etäisemmäksi jäämisen tai asuinpaikan kulttuurin korostumisen vuoksi elämä kaksikulttuurisessa perheessä ei aina poikkea juurikaan yksikulttuurisesta, suomalaisesta perheestä.

Vaihtelevista perhekäsityksistä ja -kokoonpanoista riippumatta vastauksissa korostuu ajatus siitä, että kaikkien muiden perheiden tavoin myös kaksikulttuuriset perheet ovat omanlaisensa sekoitus vanhempien lapsuudenkotien perimää ja että vanhempien kulttuuritaustaa ja synnyinmaata merkityksellisempää perheessä ovat usein muun muassa vanhempien arvomaailmat:

En kuitenkaan koe oman perheeni olevan erilainen kuin toisten perheiden. Kansalaisuus ja kulttuuri on yksi meitä erottava tekijä, mutta arvot ja moraalit ovat samoja. Toisissa perheissä on yhtäläillä erottavia sekä yhdistäviä tekijöitä. (K18, N, Australia.)

Mielestäni jokaiseen perheeseen muodostuu sen perheen oma kulttuuri, joka on aina sekoitus kummankin vanhemman lapsuuden kodin historiaa. Uskon, että kaikissa perheissä sekoittuu kahden perhekulttuurin piirteitä, vaikka vanhemmat eivät olisikaan kotoisin eri maista. (K18, M, Vietnam.)

Myös kaksikulttuuristen perheiden vanhemmat ovat Väestöliiton tutkijoiden Lassi Lainialan ja Minna Säävälän (2012, 52–53, 83, 87–88) tutkimuksessa korostaneet perhe-erojen voivan olevan kulttuurieroja suurempia, kompromissien tekemisen tärkeyttä, suvaitsevaisuutta, erilaisuuden kunnioitusta, yhteisiä arvoja sekä perheen oman, niin sanotun kolmannen kulttuurin muotoutumisen merkitystä. Tutkimukseni nuoret vahvistavat tätä käsitystä omasta, kaksikulttuurisessa perheessä varttuneen lapsen ja nuoren näkökulmasta.

5. KAKSIKULTTUURISUUS KODIN ULKOPUOLELLA

Edellisessä luvussa käsiteltiin niitä kaksikulttuurisuuden merkityksiä, ilmenemisen muotoja ja vaikutuksia, jotka muodostavat osan kaksikulttuuristen nuorten lapsuudenkodin ja -perheen elämää. Kaksikulttuuriset nuoret ja perheet eivät kuitenkaan elä irrallaan muusta yhteiskunnasta ja näin ollen merkittäväksi nousevat myös kaksikulttuurisuuden ilmeneminen ja sen saamat merkitykset nuorten lapsuudenkodin ulkopuolella.

Tässä luvussa käsittelen nuorten kokemuksia omasta erilaisuudestaan ja samanlaisuudestaan suhteessa ”muihin”, vanhempien kansalaisuuden perusteella yksikulttuurisiin suomalaisiin. Tarkastelen myös nuorten näkemyksiä siitä, miten kaksikulttuurisuus on vaikuttanut erilaisiin elämänvalintoihin esimerkiksi koulun, mahdollisten omien lasten, asuinpaikan, puolison tai ystävä- ja tuttavapiirin muotoutumisen suhteen. Pohdin nuorten vastausten avulla myös kaksikulttuurisuuden vaikutusta nuorten toisinaan kohtaamaan rasismiin, stereotypioihin ja niin positiivisiin kuin negatiivisiinkin ennakkoluuloihin. Lopuksi kuvailen niitä tapoja, joilla nuoret kokevat kaksikulttuurisuuden julkisuudessa näkyvän ja sitä, millaista tukea he itselleen ja tulevaisuuden kaksikulttuurisille nuorille toivoisivat suomalaisessa yhteiskunnassa tarjottavan.

5.1. Koettu erilaisuus ja samanlaisuus

Puhuttaessa ”meistä” ja ”muista”, on taustalla oletus, että jokin tekijä erottaa nämä ryhmät toisistaan. Myös monet nuorista löytävät vanhempiensa kulttuureista tiettyjä, niille ominaisia piirteitä. Suomalaisia kuvataan esimerkiksi omaa rauhaa kaipaaviksi ja moniin muihin verrattuna epäsosiaalisiksi. Kyse on paljolti yleistämisestä ja stereotypioista, mutta näillä mielikuvilla on vaikutusta siihen, miten erilaisiksi tai samanlaisiksi kaksikulttuuriset nuoret kokevat itsensä suhteessa esimerkiksi muihin suomalaisiin.

Kaksikulttuurisuus ilmenee nuorten elämässä usein ulkoisesti omassa olemuksessa ja muutoinkin henkilökohtaisella tasolla. Erilaisuuden mittapuuna nuoret pitävät erityisesti omaa fyysistä ulkonäköä, luonnetta, valtavirrasta poikkeavaa tapakulttuuria, pukeutumista, oman nimen erikoisuutta, äidinkieltä/-kieliä ja kielitaitoa laajemminkin. Omaan erottautumiseen saatetaan suhtautua niin positiivisesti kuin negatiivisestikin, sillä toisten pitäessä massasta erottautumisesta, toiset toivoisivat voivansa sulautua paremmin joukkoon:

Mielestäni oli myöhemmin mahtavaa vielä olla rohkea ja ilmaista itseäni - olinhan jo ”erinäköinen” joten tietyllä tavalla koin sen vapauttavana. Vanhempi siskoni taas koki tarvetta olla erottautumatta ja näyttää että oli aivan yhtä hyvä kuin muut - ellei parempikin. (TR, N, Somalia.)

On hassua kun mummo on valkoinen, tytär ruskea ja lapsenlapsi taas valkoinen. tuntuu hauskalta liikkua yhdessä. (K29, N, Tansania.)

Omaan mahdolliseen erottautumiseen suhtautumiseen vaikuttavat sen koetut vaikutukset elämään. Esimerkiksi työnhakua vaikeuttanut erikoinen nimi, äidinkielen jatkuva epäily sekä koettu rasismi ja ulkopuolisuus mainitaan erottautumisen negatiivisina seurauksina. Erottautumista ei joidenkin mielestä katsotakaan Suomessa hyvällä:

Ulkonäöstäni ei erota kaksikulttuurisuuttani. Olen hyötynyt tästä, sillä olen voinut tarvittaessa piilottaa vieraan kulttuurisen puoleni ahtaassa ja ennakkoluuloisessa kasvuympäristössäni - -. (K14, N, Saksa.)

Eräs vastaajista kuvaa olleensa ala-asteella ”ihmetyksen aihe” ja katsoo erilaisuutensa työntäneen muita pois hänen luotaan.

Fyysisellä tasolla erilaisuutta tai samanlaisuutta merkitseviä tekijöitä ovat vastaajien mukaan ihopigmenti, hiukset, luusto, silmien väri, kasvopiirteet ja karvoitus. Erottautumisen aste on kaksikulttuurisilla kuitenkin hyvin eritasoista ja osa sulautuu mielestään ulkonäkönsä puolesta hyvinkin suomalaiseen valtavirtaan:

Oikeastaan lähes kaikki ajattelevat että näytän suomalaiselta, joten sulaudun Suomessa joukkoon. Kuitenkin, jos puhun, en kuulosta syntyperäiseltä suomalaiselta.²⁷ (Q14, N, Kanada.)

Olen ruskeaihoinen, mustat silmät ja kihara tukka. En ole koskaan kuvitellutkaan olevani valtavirta suomalainen. (K14, N, Tansania.)

Synnyttäisen, fyysisen ulkomuodon lisäksi omaa erottautumista voidaan korostaa tai hillitä omalla pukeutumisella, jossa eri kulttuurit näkyvät yksilöillä vaihtelevasti. Osa korostaa pukeutuvansa hyvin länsimaisesti, kun taas toiset saattavat esimerkiksi hiusten laittamisella, hunnun kautta tai paljastavaa pukeutumista välttelemällä kokea erottuvansa joukosta:

no lyhyissä shortseissa en tosiaan menisi äidin eteen, silloin kun olen tulee kyllä aina kommenttia mutta kyllä mä itse päätän miten mä pukeudun. Silloin tällöin pidän turbaania päässä statementtinä, en mitenkään uskonnollisista syistä. (TR, N, Somalia.)

Esimerkiksi huivin käytöllä on kuitenkin toisinaan koettu olevan negatiivisia vaikutuksia muun muassa työnhaussa ja eräs vastaajista harmittelee sitä, että joutuu kiinnittämään pukeutumiseensa erityistä huomiota, jottei erottuisi massasta enempää:

²⁷ Actually pretty much everyone thinks I look Finnish so I just blend within in Finland. However, if I speak then I do not sound like a native Finn.

Sen sijaan minussa on edelleen läsnä, ja ehkä oikeastaan korostunutkin, alitajuinen pelko herättää massassa huomiota erilaisuudella, että poikkeaa ulkonäöllään sen verran, että ns. maahanmuuttokriitikot ottavat silmätikuksi - - Itse asiassa säätelen myös pukeutumista sen verran, etten esim. käytä pitkiä hameita koskaan, jottei minua vahingossakaan erehdyttäisi luulemaan esim. romaniksi tai muslimiksi. (K14, N, Malesia.)

Toisia vastaajista oma "tavallinen" ulkonäkö puolestaan harmittaa, kun oma tausta jää ilman selittelyä pimentoon:

Minun ulkonäköni on valitettavasti hyvin tavallinen, en saanut äidiltä ruskeita silmiä enkä tummaa tukkaa, joten monet eivät edes tiedä minun olevan kaksikulttuurisesta perheestä. (K14, N, Venäjä.)

Erottautuessaan tavalla tai toisella joukosta, nuorten suomalaisuus joutuu toisinaan kyseenalaistetuksi heidän taustasta ja usein myös Suomen kansalaisuudesta huolimatta:

- - muistan kun mulle on sanottu et mä en oo oikea Suomalainen kun on molemmat passit ja puhun molempiit. Et mä en oo niinky täys suomalainen tai tarpeeks suomalainen ja siks mä en on oikee suomalainen. (K26, N, USA.)

Ongelmaksi nuoret näkevät sen, etteivät ihmiset pidä siitä, jos he eivät voi kategorisoida ihmisiä. Tämän vuoksi kaksikulttuurisuus ja esimerkiksi *sekä* venäläiseksi *että* suomalaiseksi tai *sekä* tummaihoiseksi *että* suomalaiseksi itsensä määrittelemine voi näyttäytyä ulkopuolisten silmissä ongelmana. Vaikka nuori kokisi itsensä täysin suomalaiseksi, hän ei muiden silmissä välttämättä ole samanlainen kuin ”me muut” tai ”me suomalaiset”:

Sitten muuan vahempi mies lähestyi minua ja kysyi englanniksi, olisiko voinut olla jotenkin avuksi. - - Tuntui hassulta, että samalla kun fiilistelin paluutani kotiin ja oli ihanaa lukea taas suomenkielisiä kylttejä, tienviittoja ja mainoksia, niin oman maan kansalaiseni kohtelivat minua turistina - ulkopuolisena! (TR, N, Aasia.)

Vaikka kansalaisuus siis voitaisiinkin määritellä julkisena, poliittisena roolina ja juridisena asemana, henkilökohtaisena kokemuksena kansalaisuus määrittyy myös subjektiivisesti koettuna kuulumisena johonkin (Harinen 2000, 41). Olennaista onkin sosiaalipsykologi George Meadin (1934, 209) tavoin jaottelu sekä omaan näkemykseen itsestä (*I*) että muiden tapaan nähdä yksilö (*me*). Toisinaan kaksikulttuurisuus saattaa esimerkiksi ilmetä jatkuvana erilaisuuden tunteena kaikkialla ja tunteena, ettei ole mistään kunnolla kotoisin:

Huonoa puolestaan on ehkä se jatkuva taka-alalla häällyvä kuulumattomuuden tunne; tuntuu siltä, ettei oikein kuulu mihinkään kulttuuriin täysin. (K16, N, Libya.)

Erottautumisella ja kulttuurien välissä elämisellä voi siis olla myös kääntöpuolensa, sillä jos on monesta paikasta kotoisin, ei kenties tunne olevansa kotoisin oikein mistään. Tällöin on aina vähän väärässä paikassa ja jakautuneen identiteetin määrittely voi saada negatiivisia piirteitä. (Harinen 2000, 175.) Vastauksissa ilmeneekin vaihtelevasti kokemuksia paitsi omasta huonoudesta ja erilaisuudesta, myös erityisyydestä:

Tiesin pienenä kun olin ainoa ruskea ihoinen luokassa että olen erilainen ja se oli haitallinen. Vasta kun muutettiin Amerikkaan tajusin kuinka kaunis ja tärkeä ihminen minä olen. (K18, N, Nigeria.)

Vaikka erilaisuuden kokemukset ovatkin osalle nuorista tuoneet nuoresta lähtien paljon haasteita, lopulta niiden koetaan usein lähinnä vahvistaneen.

Lähtökohtana nuorten ajattelussa vaikuttaisi olevan ajatus siitä, kuinka ihminen tulisi aina kohdata ihmisenä, jolloin keskeistä olisi erilaisten luokittelujen ja erilaisuuden korostamisen sijasta kaikkien samanarvoisuus esimerkiksi kulttuuritaustaan, kansalaisuuteen tai ulkonäköön katsomatta. Erityisesti ne nuoret, jotka eivät erityisemmin nauti joukosta erottautumisesta, kokevat kuitenkin toisinaan kuulumattomuuden tunteita sekä ristiriitoja omien ja muiden näkemysten välillä. Toiset nuoret puolestaan erottuvat mielellään massasta, etenkin jos eivät ole kokeneet sen vaikuttaneen negatiivisesti elämäänsä. Erilaisuuden ja samanlaisuuden omakohtaisista positiivisista tai negatiivisista kokemuksista riippumatta nuorten vastauksiin kätkeytyy ajatus siitä, etteivät ihmiset ole koskaan keskenään täysin samanlaisia, mutta silti kaikkien tulisi olla samanarvoisia.

5.2. Kaksikulttuurisuuden vaikutuksia elämänvalintoihin

Pukeutumisen, ruokakulttuurin ja lomaviettotapojen kaltaisten arkisten valintojen ja vaikutusten lisäksi kaksikulttuurisuus on vaikuttanut osalla nuorista konkreettisesti myös ”suurempiin” elämänvalintoihin. Lapsuudenkodissa tällaisia ovat olleet esimerkiksi kieli- ja kouluvalinnat. Lapsuudessa päätökset ovat usein riippuvaisia myös vanhempien mielipiteistä.

Kaksikulttuurisissa perheissä oman haasteensa tuovat päätökset myös siitä, missä asutaan ja millä ehdoilla. Leinosen (2014, 57) mukaan erityisesti lasten saaminen voi pakottaa ylijärjaiset perheet harkitsemaan vakavammin pysyvää asuinmaata. Suuri osa kyselyyn ja nettiryhmään osallistuneista nuorista on kuitenkin muuttanut elämänsä aikana vähintään kerran ja viettänyt vain osan elämästään Suomessa. Kaksikulttuurisuuden ja vanhempien eri kotimaiden vaikutus onkin näkynyt osalla nuorista erityisesti muuttotilanteissa:

Tämä [tunne kahden kulttuurin välillä elämisestä] on ehkä tullut vahvimmin ilmi - - muuttotilanteissa, kun joutuu jättämään yhdessä paikassa kaiken ja siirtymään toiseen. (K23, N, USA.)

Asuinpaikan kaltaisten valintojen lisäksi kaksikulttuurisuus on vaikuttanut osalla nuorista ainakin osittain myös muihin ”suurempiin” elämänvalintoihin. Tällaisia ovat nuorten mukaan esimerkiksi opiskeluvaihto, toiveet ja valinnat puolison kohdalla sekä ajatukset mahdollisista omista lapsista, heidän kasvatuksestaan ja elämästään:

Oma kulttuuritaustani vaikutti siihen, että päädyin lukemaan pitkää venäjää ja sen myötä se vaikutti siis myös koulupiireihini ja syntyviin ystävyssuhteisiin. (K25, N, Venäjä.)

Myös sen miettiminen, mitä kieltä puhuisin tuleville lapsilleni, aiheuttaa ristiriitoja. (K23, N, Saksa.)

Myös mahdollisten omien lasten identiteettiä mietityttää ja eräs nuorista toteaa, että kun itsellä ei ole vahvaa kulttuuri-identiteettiä, on vaikea tietää miten tulevat lapset kokisivat oman identiteettinsä.

Vanhempien erilaisista kulttuuristaustoista ainakin osittain johtuen osa nuorista on kokenut erilaisia odotuksia vanhemmiltaan tai eri kulttuureista esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen, (avioliiton ulkopuolisen) seurustelun, itsenäistymisen, uskonnon, avioitumisperinteiden, harrastusten sekä opinto- ja uravalintojensa suhteen:

Jotkut aiheet liittyen esimerkiksi siihen, tulisiko naimattoman tytön asua yksin, onko okei seurustella ja harrastaa seksiä avioliiton ulkopuolella tai tuoda poikaystävä kotiin jne. Nämä kysymykset nähdään eri tavoin Tunisiassa ja Suomessa.²⁸ (Q23, N, Tunisia.)

Nuoret toivoisivat kuitenkin tietystä iästä alkaen saavansa itse päättää asioistaan. Vanhemmiten nuorten oma vastuu päätöksenteossa onkin yleensä lisääntynyt. Tällöin nuoret ymmärtävät usein paremmin myös itseään aiemmin ärsyttäneitä päätöksiä ja asioita. Oma valinnanvapaus saa kuitenkin toisinaan kaipaamaan enemmän siihen kulttuuriin ja maahan, jossa ei kulloinkin ole. Kaipuu toiseen maahan on voinut vaikuttaa nuorten kohdalla myös omiin valintoihin asuinpaikan suhteen:

Kun olen Suomessa, en ole lähellä Saksan perhettäni ja Saksan kulttuuri-ilmiöitä ja kun olen Saksassa, kaipaan Suomea. Tämä on ollut suuri kipuilun aihe välillä, kun olen joutunut tekemään päätöksiä sen suhteen, missä haluaisin asua. Jossain vaiheessa pelkäsin rakastua kehenkään, koska se olisi tehnyt päätöksen siitä, missä tulen asumaan mahdollisesti loppuelämäni. (K16, N, Saksa.)

Vanhempien taustat heijastuvat siis usein kaksikulttuuristen nuorten elämään niin pienissä kuin suurissakin elämänvalinnoissa. Iän myötä nuorten oma vastuu ja vapaus valintojen suhteen kasvaa, mutta vanhempien kulttuuritaustat ja kotimaat vaikuttavat usein nuorten valintojen taustalla myös

²⁸ Some issues surrounding for example should an unmarried girl live alone, is it okay to date and have sex outside of marriage or bring your boyfriend home etc. These issues are seen differently in Tunisian vs. Finland.

myöhemmässä elämässä. Toisinaan valintojen vaikutusta omaan elämään saatetaan joutua pohtimaan hyvinkin tarkasti tai niitä saatetaan jopa pelätä. Toisaalta myös saman maan kansalaisuutta edustavien vanhempien perheissä nuoret joutuvat nuoruuden ja aikuisuuden kynnyksellä tekemään monia elämän suuntaan vaikuttavia vaikeitakin valintoja, eikä kaksikulttuuristen nuorten tilanne siinä suhteessa ole poikkeuksellinen. Erilaisia haasteita nuoret kokevat kuitenkin kohtaavansa esimerkiksi moninaisempien ja ristiriitaistenkin kulttuuristen odotusten ja asuinpaikan valinnan suhteen. Lopulta nuoret toivovat etenkin vanhemmiten saavansa tehdä valintansa itse ja omista lähtökohdistaan.

5.3. Kaksikulttuurisuuden vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin

Nuorten ystävä- ja tuttavapiiriin oma kaksikulttuurinen tausta vaikuttaa vaihtelevasti, joskin sukulaisia heillä on yleensä vähintään kahdessa maassa. Osalla nuorista ystäväpiiri koostuu pääasiassa suomalaisista, yksikulttuurisista nuorista, kun taas toisilla ystävät ovat hyvinkin monikulttuurisia. Monikulttuurisiksi saatetaan nimittää joko toisia perhetaustaltaan kaksi- ja monikulttuurisia, maahanmuuttajataustaisia, muissa maissa asuvia tai muutoin esimerkiksi matkustelun kautta kansainvälisiksi oppineita ihmisiä.

Oman kaksikulttuurisen taustan vaikutusta tuttavapiiriin muodostumiseen on kuitenkin nuorten mukaan vaikea arvioida. Toiset ovat sitä mieltä, ettei oma kaksikulttuurisuus ole erityisemmin vaikuttanut tuttavapiiriin muotoutumiseen, vaan ihmiset tulisi aina nähdä ihmisinä:

Minulla on kaiken maalaisia ja kulttuurisia ystäviä. Ystävät/tutut tulleet sattuman ja eletyn elämän kautta. En katso kulttuuritaustaa vaan itse ihmistä. (K25, N, Sudan.)

Ne nuoret, jotka kokevat oman taustansa ainakin jossain määrin tai mahdollisesti vaikuttaneen oman tuttavapiirinsä muotoutumiseen, nostavat esiin erinäisiä ihmissuhteisiin vaikuttaneita tekijöitä. Toisinaan esimerkiksi se, ettei nuori ole vaikuttanut suomalaisten silmissä täysin suomalaiselta, on johtanut siihen, ettei häntä ole otettu muiden joukkoon:

Ystäväpiirini on nyt melko moninainen, muttei paljon suomalaisia. Koska en teknisesti katsoen ole suomalainen heidän silmissään, he eivät yritä kovin paljon sisällyttääkseen minua mukaan asioihin.²⁹ (K25, N, USA.)

Ryhmiä saatetaankin erään vastaajan mukaan muodostaa "roduttain". Aina ihmisten luokittelussa ei olekaan kyse vain kulttuurista, vaan esimerkiksi ulkonäöstä ja alkuperästä ylipäätään (Saukkonen

²⁹ My circle of friends now is pretty varied but not a lot of Finns. Because I'm not technically Finnish in their eyes they don't try very hard to include me in things.

2013, 108, 113). Toinen vastaaja puolestaan korostaa, että vuosien myötä rasistisimmat ja ennakkoluuloisimmat ihmiset karsiutuvat ystäväpiiristä:

Jotkut ovat olleet ja ovat yhä aika ennakkoluuloisia kun puhun espanjalaisista asioista ja tavoista mitä meidän arjesta löytyy. Rasistisimmat ja ennakkoluuloisimmat henkilöt ovat ystäväpiiristäni karsiutuneet suurimmaksi osaksi pois. Avoimet ja uteliaat ihmiset ovat jääneet. (K25, N, Espanja.)

Oma kaksikulttuurisuus saattaa vaikuttaa myös siihen, että nuori menee helpommin juttelemaan toista kulttuuriaan edustavan tuntemattoman kanssa, vaikkei erityisesti kaipaisikaan ystäviä nimenomaan tietystä kulttuuripiiristä:

Kun muutin Suomeen ja aloitin opiskelut, pääsin ihan suomalaisten piiriin, enkä ole erityisesti edes etsinyt täältä italialaista seuraa. Jos joskus osuu italialainen kohdalle, niin tottakai menen vaihtamaan pari sanaa. (K25, N, Italia.)

Pidemmällä aikavälillä kaksikulttuurisuudella voi olla merkitystä myös seurustelukumppanien ja puolison valinnalle. Osa vastaajista haluaisi avioitua ei-vain-suomalaisen tai toisen kulttuurinsa edustajan kanssa, kun taas toisille tärkeää on nimenomaan opittu avoimuus ihmissuhteissa:

En kuitenkaan haluaisi seurustella suomalaisen kanssa. - - Haluan tulevaisuudessa naimisiin miehen kanssa jolla on suomenkulttuurin lisäksi joku toinen kulttuuri. (K25, N, Brasilia.)

Esimerkiksi poikaystävän valinnassa tärkein tekijä on aina ollut se, pidätkö heistä vai en, eikä se, ovatko he samasta maasta/kulttuurista. Sama ystävien kohdalla. Luon suhteita ihmisiin kaikista kulttuureista enkä erityisesti kiinnitä siihen huomiota - -.³⁰ (Q25, N, Iran.)

Avoimuuden käsite korostuu monissa vastauksissa, mihin on vastaajien mukaan vaikuttanut usein paitsi oma kaksikulttuurisuus myös vanhempien esimerkki ja avoimuuteen rohkaisu. Arvopohja vaikuttaakin tuttavapiirin muodostumiseen usein enemmän kuin kulttuuritausta:

Silti suurin osa ystäväistäni on kyllä täysin suomalaisesta taustasta tulevia, tärkeää on kuitenkin ennen kaikkea yhteinen arvomaailma ja minkälaiset asenteet elämää ja maailmaa kohtaan ihmisillä kaveripiirissä ylipäätään on. (K25, N, Malesia.)

Osa nuorista toivoisi voivansa saada nykyistä kansainvälisemmän tuttavapiirin. Toisinaan kulttuuritaustalla ja monikulttuurisuudella koetaan olevan merkitystä erityisenä vertaistukena. Monikulttuurinen ystäväpiiri voi auttaa huomaamaan monikulttuurisuuden olevan normaalia:

³⁰ For example in choice of a boyfriend, the determining factor has always been whether I like them or not, not whether they are of the same country/culture. Same with friends. I connect with people from all cultures and don't really pay attention to it - -

Monikulttuuriset auttavat siten että heillä on vähän samallinen elämä ja niiden kaa voi puhuu ja olla monikulttuurin ilman että tuntuu olevan vain puoliksi siin maailmas. Vaikka niil on omat kulttuurit me jaetaan kulttuuria. (K25, N, USA.)

Eräs vastaaja toteaa löytäneensä enemmän samankaltaisuuksia monikulttuurisista ystävästään kuin suomalaisista ja sanoo muiden kaksikulttuuristen ymmärtävän paremmin omia ongelmia esimerkiksi vanhempien tai rasmin suhteen. Saman vastaajan mukaan suomalaisille voi puolestaan olla helpompi avautua muista asioista esimerkiksi lapsia ja parisuhdetta koskien.

Tuttavapiirin muotoutumiseen vaikuttavat myös monet konkreettiset seikat. Esimerkiksi asuinpaikan koolla ja monikulttuurisuudella, kouluvalinnalla, asuinmaalla, vaihto-opiskelulla, uskonnolla, elämänarvoilla, äidinkielellä ja omalla avoimuudella tai ujoudella on nuorten mukaan usein vaikutusta. Monilla vastaajista kansainvälinen tai muu kuin suomenkielinen koulu on vaikuttanut ystäväpiirin monikulttuurisuuteen. Pienellä paikkakunnalla monikulttuurisuuden vähäisyys puolestaan voi vaikeuttaa monikulttuuristen ihmissuhteiden syntymistä:

Olen kuitenkin molemmissa maissa kotoisin pieniltä paikkakunnilta, joten yhteyteni muihin monikulttuurisiin ihmisiin on ollut erittäin rajoittunutta. (K25, N, Saksa.)

Muutto kansainvälisempään kouluun tai monikulttuurisemmalle asuinalueelle onkin osalla vaikuttanut positiivisesti oman kaksikulttuurisuuden kokemukseen ja siihen, ettei koe olevansa niin yksin oman monikulttuurisuutensa kanssa. Eräs saksankielistä koulua käynyt kokee tämän kuitenkin eristäneen hänet suomenkielisen koulun käyneistä saman ikäisistä.

Niin kuin kaikilla kulttuuri- ja perhetaustaan katsomatta, myös kaksikulttuurisilla nuorilla tuttavapiirin muotoutuminen on siis monien tekijöiden summa, jossa kaksikulttuurisuuden rooli näyttelee osalla tärkeämpää roolia kuin toisilla. Erityisesti lapsuudessa ikätovereiden asenteet ja tarve ”lokeroitua” suurempaan joukkoon ovat monilla vaikuttaneet enemmän kuin myöhemmässä elämässä:

en ole koskaan hävennyt kaksikulttuurisuutta, ennemminkin toivonut, etten olisi ollut ainoa. Nuorella on tarve kuulua suurempaan joukkoon, ”lokeroitua”. Aikuisena oma identiteetti on rakentunut selkeämmin - -. (K15, N, Jordania.)

Oma tausta koetaan toisinaan kuitenkin aikuisiässäkin rasitteeksi, kun uudet tuttavat haluavat alussa kysellä lähinnä kulttuurista. Osa nuorista kertoo, ettei tuo esiin omaa kaksikulttuurisuuttaan ennen kuin tuttavuus syvenee.

5.4. Ennakkoluulot, stereotyyppit ja rasismi

Suuri osa nuorista on elämänsä aikana kohdannut kaksikulttuurisuutensa vuoksi joko negatiivisia, positiivisia tai molempia ennakkoluuloja ja erilaista kohtelua. Ennakkoluulot ovat saattaneet kohdistua niin itseen, sisaruksiin kuin vanhempiinkin.

Olin teini-ikäinen, ja kuljimme äidin kanssa kauppaan. Muistan jonkun vieraan miehen huikanneen äitini perään: "Paljon sä maksat?" Shokki. En tule koskaan unohtamaan sitä järkytyksen suuruutta, joka kehoni ja mieleni valtasi, kun ymmärsin, että joku vieras mies oli kehdannut kysyä moista keskellä kirkasta päivää omalta arvokkaalta ja hienolta äidiltäni! (TR, N, Aasia.)

Vastauksissa korostuu ajatus siitä, kuinka kaikenlainen erottuminen näyttäisi Suomessa olevan haitaksi. Osa vastaajista pitää keskivertosuomalaisia lähtökohtaisesti ennakkoluuloisina, kun taas toiset korostavat monikulttuurisuuden lisääntyneen Suomessa ja suomalaisten olevan ainakin verrattain suvaitsevaisia:

Suomalainen kulttuuri on homogeeninen ja kaikenlainen positiivinen ja negatiivinen erottuminen on pahasta. (K26, N, Saksa.)

Suomalaiset eivät ole kovin rasistisia, ainakaan moniin muihin verrattuna.³¹ (Q26, M, Viro.)

Erilaiset näkökannat kertovat kokemusten yksilöllisyydestä. Myös esimerkiksi ajallis-paikallisella kontekstilla voi olla merkitystä kokemusten syntyyn, kun pienellä paikkakunnalla joukosta erottautuu helpommin. Aina ei kuitenkaan nuorten mukaan ole helppoa tietää, johtuuko esimerkiksi syrjintä tai kiusaaminen nimenomaan kulttuuritaustasta vai muuten esimerkiksi erilaisuudesta:

En osaa sanoa onko syrjinnän syynä ollut taustani vai se, että olen muutenkin erilainen enkä pelkää näyttää sitä. (K26, N, Espanja.)

Osa nuorista puolestaan toteaa onnistuneensa sulkemaan muiden asenteet ulkopuolelle tai välttyneensä erityisiltä (negatiivisilta) ennakkoluuloilta.

Niin kulttuuritausta, toisen vanhemman kotimaa, nuoren erikoinen nimi, kielitaito kuin ihonvärikin herättävät nuorten mukaan monissa ennakkoluuloja. Kaksikulttuurisuuden on katsottu johtaneen kiusaamiseen ja syrjintään erityisesti kouluaikoina. Jotkut ovat lapsena joutuneet vaihtamaan koulua, jottei heitä kiusattaisi. Koulussa vähemmän tai enemmän tiedostettua syrjintää eräs vastaajista kertoo kokeneensa myös opetuksen tasolla puhuttaessa aina ”meistä suomalaisista”, vaikka oppilaat edustaisivat monia kulttuureja.

³¹ *Finns are not very racist, at least not compared to many others.*

Monia nuorista on kiusattu ja haukuttu esimerkiksi ”neekeriksi”, ”mutakuonoksi”, ”bättre folkiksi”, ”siansaksalaiseksi” ja ”terroristiksi”, minkä lisäksi nuoret ovat elämänsä aikana joutuneet kuuntelemaan muun muassa ryssittelyä, huorittelua, natsivitsejä ja muunlaista huutelua niin tutuilta kuin tuntemattomiltakin:

Nyt oli asiat aivan toisin kuin ihan lapsena ennen koulun alkua, kun silloinen paras ystäväni kehui kauniisti tummaa ihoani ja sanoi toivovansa, että hänelläkin olisi sellainen. Tai kun vieraat tädit ihastelivat kaduilla pienen tytön suuria suklaanruskeita silmiä. Mutta nyt olinkin teini-ikäinen "mutakuono". (TR, N, Aasia.)

Silloin tällöin (onneksi hyvin harvoin) olen saanut satunnaiselta humalaiselta tai nuorelta pojalta älämölöäkin, joka ilmeisesti yritti matkia jotakin aasialaista kieltä pilkalla, ja sellaiset kohtaamiset todella kyllä hiukan satuttavat. (K26, N, Malesia.)

Erilaisten stereotyyppien vuoksi nuoria on toisinaan kohdeltu myös esimerkiksi varkaina, ilkeinä, aggressiivisina tai prostituoituina:

Minua on myös tarkkailtu kaupassa (siis vartija varjostanut koko shoppailun ajan) etten vain varasta mitään... (K26, N, Nigeria.)

Osaa nuorista on lisäksi käsketty palaamaan kotimaahansa, vaikka he olisivat Suomen kansalaisia ja ikänsä Suomessa eläneitä:

Etenkin ala-yläasteen vaihteessa 5-7. luokilla häpesin itseäni, sillä minua kiusattiin kaksikulttuurisuudestani. Minua nimiteltiin ja käskettiin jopa palaamaan takaisin Englantiin, vaikken koskaan siellä asunutkaan. (K15, N, UK.)

Suoranaisten sanallisten hyökkäysten lisäksi nuoret ovat kokeneet syrjintää silloin, kun toiset ovat puhuneet aivan kuin nuori itse ei olisi paikalla. Myös toisten luomat katset koetaan toisinaan syrjiviksi. Vastaukset kertovat myös itseen kohdistuneesta tönimisestä, sylkemisestä ja väkivallasta. Omasta kansallisuudesta ja toisesta kotimaasta ei nuorten mukaan aina voi olla ylpeä:

Ajoittain tuntuu harmilliselta, että Suomessa on vaikea olla ylpeä venäläisyydestään ja Venäjällä taas suomalaisuudestaan. (K13, N, Venäjä.)

Jos oman taustansa voi piilottaa, siitä ei nuorten mukaan aina kannatakaan mainita.

Toisinaan nuorten suomalaisuus joutuu kyseenalaistetuksi ja erityisesti hyvää suomen kielen taitoa saatetaan ihmetellä ja epäillä:

Armeijassa kapteeni luuli, etten pärjäisi johtajakoulutuksessa, koska luuli etten puhu tarpeeksi hyvin suomea - kaikki luokat ala-asteelta lukioon Suomessa käyneenä! (K26, M, Kreikka.)

Jos pääsen työhaastatteluun asti, minulta usein kysytään puhunko suomea sujuvasti, vaikka olen syntynyt Suomessa. Ulkomaalainen nimi vaikuttaa paljon. Lukiossa äidinkielen opettajani ei kolmen vuoden aikana suostunut ymmärtämään, että suomi voi olla äidinkieleni, vaikka puhunkin italiaa. (K26, N, Italia.)

Erityisesti työelämässä ja työhaastatteluissa on kielitaidon epäilyn lisäksi kohdattu syrjintää myös muun muassa ulkomaalaisen, erikoisen nimen vuoksi. Erilaisesta nimestä on erityisesti kouluaikoina myös kiusattu. Myös vanhempiin on kohdistunut ennakkoluuloja ja toisen kulttuurin edustajan on saatettu olettaa olevan naimisissa suomalaisen kanssa vain oleskeluluvan vuoksi. Erityisesti maahanmuuttokritiikki on nuorten mielestä kohdistunut etenkin heidän vanhempiinsa.

Vaikka ennakkoluulot saattavat nuorten mukaan olla toisinaan harmittomia, ne voivat silti rasittaa. Monet ulkopuoliset saattavat pitää kaksikulttuurisuutta "coolina" ja ovat kiinnostuneita nuorten taustasta. Hyväntahtoinenkin uteliaisuus taustaa, erilaisuutta ja "eksoottisuutta" kohtaan voi kuitenkin ärsyttää tai loukata:

Ja miltei aina kun taustani on käynyt ilmi, kohtaan melko stereotyyppisiä ajatuksia kaksikulttuurisuudesta, kuten ”siis sä puhut kuiteski suomea? Sä varmaan juot paljon teetä ja käyt joka vuosi Englannissa. Kestätkö saunomista? Sano jotain englanniksi!!” Nämä kommentit, vaikka olisivatkin leikkimielisiä ja hyvää tarkoittavia, saavat minut tuntemaan oloni ihmeelliseksi sirkuseläimeksi, jota tökitään, jotta se tekisi temppuja. (K26, N, UK.)

Osa nuorista puolestaan kokee saavansa huomiota "hyvällä tavalla" ja he saattavat itsekin vitsailla taustastaan. Kotoa saatu hyvä itsetunto, ystävien tukiverkko ja sen ymmärtäminen, että esimerkiksi haukkuminen ei johdu itsestä vaan kiusaajista, on auttanut nuoria selviämään "erilaisena" kohtelusta:

Siihen [natsiksi haukkumiseen peruskoulussa] osallistui suuri osa luokkani pojista. Minulla oli kuitenkin hyvä tukiverkosto tyttöjen puolella ja ymmärsin itsekin, että kiusaaminen ei johtunut siitä, että olin saksalainen, vaan siitä, että pääkiusaajalla oli vaikea perhe-elämä. (K26, N, Saksa.)

Negatiivisen ja positiivisen kohtelun välimaastoon asettuneet muiden kateus. Kateutta ovat herättäneet muun muassa nuorten ulkonäkö, ulkomailla asuminen, kielitaito ja kieleen liittyvien opintojen helppous. Tahatonta ikävää kohtelua ja ennakkoluuloisuutta nuoret kokevat toisinaan myös silloin, kun ulkopuoliset saattavat nähdä nuorten ulkonäön ja sen perusteella heihin kohdistuneiden käyttäytymisodotusten välillä ristiriitoja:

aika pitkään koin olevani kahden kulttuurin välissä sillä koin että näytän afrikkalaiselta mutta käyttäydyn kuin suomalainen. joidenkin afrikkalaisten miesten kanssa tämä on tuottanut ongelmia sillä en olekaan sopinut heidän olettamaan muottiin. (K23, N, Tansania.)

Omia tapoja ja käyttäytymistä joudutaankin toisinaan selittelemään ulkopuolisille tai toisen vanhemman kulttuurin edustajille.

Vaikka kaikki nuoret eivät koe joutuneensa ennakkoluulojen kohteeksi, vaikuttaa kaksikulttuurisuus monen elämässä heidän kohteluunsa ja muiden asenteisiin. Esimerkiksi kiusaamisen ei voi aina varmuudella sanoa johtuvan kaksikulttuurisuudesta, mutta erilaiset haukkumanimet ja stereotyyppiset oletukset kuvastavat syrjivää ja toisinaan jopa rassistista kohtelua. Myös se, että osa nuorista ei halua kertoa tuntemattomille omasta kaksikulttuurisuudestaan, kertoo siitä, ettei monikulttuurisuuteen osata suhtautua Suomessa neutraalisti. Hyväntahtoinenkin erityiskohtelu voi ahdistaa kaksikulttuurisia lapsia ja nuoria. Tutustumatta ja pelkän ihonvärin, etnisen taustan tai esimerkiksi nimen vuoksi vedetyt johtopäätökset saattavat herättää nuorissa epävarmuutta ja ahdistusta, kun he haluaisivat tulla kohdelluiksi kulttuurisen taustansa edustamisen sijasta vain ihmisinä.

5.5. Julkiset representaatiot ja kaksikulttuurisuuden tukeminen

Kulttuurieroja tuotetaan ja toistetaan monin tavoin erilaisissa representaatioissa (Huttunen et al. 2005, 28). Ympäröivä maailma, media, politiikka ja julkiset representaatiot ovat vaikuttaneet monilla nuorista omaan kaksikulttuurisuuteen ja avoimuuteen taustan suhteen. Yleisesti ottaen suomalainen media ja julkisuuskuva saavat nuorilta paljon kritiikkiä. Heidän mukaansa suomalainen julkisuuskuva, media ja politiikka ovat hyvin ”suomalaisia”:

Monikulttuurisuus on tässä maailmassa todella yleinen asia, mutta esimerkiksi mediassa (tv, elokuvat, lehdet, kirjat) ei juurikaan monikulttuurisuutta näy. Haluaisin enemmän esikuvia, jotka näyttävät minulta ja keihin voisin samaistua. (K28, N, Israel.)

Tällä hetkellä Suomesta luotu kuva on nuorten mukaan liian stereotyyppinen ja ”valkoinen”. Samanlaisuuksien ja yhtäläisyyksien korostamisen sijasta suomalaisuus tulisi nuorten kirjoitusten perusteella ymmärtää Lehtosen tavoin (ks. s. 19) eri puolilta maailmaa vaikutteita saaneena suhteiden kimpuna, jolloin moninaisuuden voitaisiin katsoa olevan luonnollinen osa suomalaisuutta – niin kuin se nuorten mukaan onkin.

Myös median kautta luodun julkisuuskuvan kaksijakoisuus ja ääripäiden painottaminen saavat kritiikkiä. Ihmiset jaetaan usein liian selvästi ”suomalaisiin”, ”ulkomaalaisiin” ja ”maahanmuuttajiin” unohtaen, että myös monikulttuurisuus on mahdollista:

Usein väestö jaetaan selvästi kahtia ”suomalaisten” ja ulkomaalaisten kesken, jolloin monikulttuuriset unohdetaan täysin. (K28, N, Togo.)

Nuoret toivoisivatkin näkevänsä suomalaisuuden joustavampana konseptina, jolloin esimerkiksi mediassa ja kouluissa myös monikulttuuriset suomalaiset voisivat tuntea olevansa osa ”meitä suomalaisia”. Tällöin omaa suomalaisuutta ei tarvitsisi erikseen todistella ja liian kaksijakoinen ajatus ”meistä” ja ”muista” voitaisiin unohtaa. Nykyisin keskustelu on nuorten mukaan usein liian toiseuttavaa, kun kulttuuritausta nostetaan yksilöä määrittäväksi tekijäksi. Suomalaisten monikulttuurisuuden pitäisi siis näkyä enemmän julkisuudessa ilman, että erityisyyttä tarvitsisi kuitenkaan korostaa. Myös Talibin ja Lipposen (2008, 163) tutkimuksessa monikulttuurisen yhteiskunnan luomisen haasteena nähdään ihmisten kohtelu samalla tavoin, kun tasa-arvon ja kulttuurisen moninaisuuden saavuttaminen edellyttää erilaisia käytäntöjä samanlaisen kohtelun sijasta.

Kritiikkiä nuorilta saa myös pakonomainen kulttuurien säilyttämisyritys ja se, että vaikka monikulttuurisuus on maailmassa yleinen asia, se ei välity mediasta, kun esimerkiksi ulkomaalaistaustaa korostetaan erikseen. Median avulla on nuorten mukaan helppo ylläpitää ennakkoluuloja ja esimerkiksi kaksikulttuurisuutta ei useinkaan kuvata osuvasti. Nuoret toivoisivat, että tutkimuksen lisäksi kaksikulttuurisuudesta ja erityisesti kaksikulttuurisuuden kokemuksista kirjoitettaisiin enemmän ja että aihetta käsiteltäisiin kouluissa:

Haluaisin, että juuri kaksikulttuurisista kokemuksista suomalaisen ja toisten kulttuurien välillä puhuttaisiin ja kirjoitettaisiin enemmän. Tätä pitäisi käsitellä kouluissa enemmän, tästä pitäisi kirjoittaa lisää kirjoja, niinkuin Ranya Paasonen aikoinaan hienosti teki. (K28, N, Saksa.)

Median lisäksi myös poliittiset päätökset ja kannanotot vaikuttavat nuorten omiin ajatuksiin ja tunteisiin. Kaksikulttuurisuudesta ja sen haasteista ei nuorten mukaan puhuta riittävästi politiikassa ja vaikka monikielisyyttä tunnutaankin usein arvostettavan, monikulttuurisuutta välttämättä ei. Kritiikkiä nuorten taholta saa myös kansan jakautuminen kahtia monikulttuurisuutta koskevien mielipiteiden suhteen.

Sen suhteen, tuetaanko nuorten toista, ei-suomalaista kulttuuria Suomessa tarpeeksi, löytyy nuorilta mielipiteitä laidasta laitaan. Asuinpaikan koon lisäksi erityisesti toisen, ei-suomalaisen vanhemman kotimaan koon ja kulttuurin yleisyyden Suomessa katsotaan vaikuttavan siihen, miten hyvin kulttuuria yhteiskunnan tasolta tuetaan. Kun toiset nuorista eivät kaipaa erityistä tukea tai koe edes edustavansa kyseisiä kulttuureita, kokevat toiset erityisesti esikuvat, vertaistuen ja monikulttuurisuuden tukemisen tärkeäksi. Esimerkiksi vanhempien kulttuurien samankaltaisuus, oma kiinnostuksen puute tai se, ettei Suomen valtiolla ole vastaajan mukaan velvollisuutta tukea toisen kulttuurin omaksumista, vaikuttavat nuorten asenteisiin. Aktiivisempaa yhteiskunnallista

tukea kaipaavat painottavat erityisesti kielenopetuksen, monikulttuurisuuden yhteiskunnallisen näkymisen ja rajojen madaltamisen merkitystä:

Tuntuu että somalialaiset elävät diasporassaan minne ei ole mahdollisuutta minun tai kantasuomalaisten niin helposti päästä mukaan, länsimaalaistumista pidetään kaikkien ongelmien lähteenä. Näitä rajoja pitävät molemmat yllä ja se on surullista. Avoimuutta, vertaistukea, tapahtumia lisää! Sellaisia jotka ylittävät sen näkymättömän rajan. (TR, N, Somalia.)

Vaikka tapahtumia, järjestöjä ja kielikoulutusta onkin saatavilla, käytännössä monikulttuurisuutta ei monien mielestä tueta tarpeeksi. Nuoret kaipaavat esimerkiksi monikulttuurisia harrastusmahdollisuuksia, keikkoja, juhlia ja risteilyjä sekä kouluihin enemmän monikulttuurista toimintaa. Huolena kuitenkin on, ”että näistä yhdistyksistä muodostuu omia kupliaan, joiden sisälle jäsenet eristäytyvät omaan maailmaansa täysin tyytyväisinä” vaikka todellisuudessa ”luontevat kohtaamisrajapinnat ovat - - tärkeitä” (K27, N, Malesia).

Osa nuorista kaipaisi myös erityistä vertaistukea:

Olisin aivan ehdottomasti kaivannut nuorena vertaistukea muilta muslimiperheiden tytöiltä, jotka eivät itse kokeneet olevansa muslimeja. En tiedä, onko tällaista järjestöä olemassa mutta olisi hyvä olla. (K27, N, Pakistan.)

Saatavilla olevan tuen määrä riippuu kulttuurista ja mielipiteet, halu sekä tarve tukeen vaihtelevat yksilötasolla. Osalle muut, samanlaisen taustan omaavat tai ei-suomalaisen kulttuurin edustajat olisivat tärkeä vertaistuki, kun taas osa ei koe asiaa merkittävänä. Erään nuoren mukaan ”keskeistä kahdenkulttuurin keskellä kasvaneille on päästä sanoittamaan omaa kokemustaan vertaistuellisessa ympäristössä, ilman vanhempia” (K27, N, Kenia). Toisaalta koulun uskonnonopetuksen- ja kielitarjonnan katsotaan olevan hyvää ja myös monella kielellä tarjottavat palvelut yhteiskunnassa saavat kiitosta. Ryhmät saattavat myös itse tukea kulttuuriaan esimerkiksi toista äidinkieltä ja kulttuuria edustavien koulujen, instituutioiden ja seurakuntien muodossa.

Kaiken kaikkiaan samanaikaiset toiveet monikulttuurisuuden paremmasta näkyvyydestä ja toisaalta sen näkemisenä arkisena osana suomalaisuutta korostuvat vastauksissa: monikulttuurisuuden tulisi olla paremmin esillä, mutta ilman sen erityistä korostamista. Samanaikaisesti haasteita luovat nuorten erilaiset käsitykset siitä, kenen vastuulla kulttuurien ja kielten tukeminen on tai onko erityiselle tuelle edes tarvetta. Eniten haasteita vaikuttaisikin lopulta tuovan nuorten yksilöllisten tarpeiden ja yhteiskunnan tuen kohtaaminen, sekä tasapaino monikulttuurisuuden näkyvyyden lisäämisen ja sen arkisuuden välillä.

6. KAHDEN KULTTUURIN TAUSTAN KOETUT MERKITYKSET JA NIIDEN MUUTOKSET

Kahdessa aiemmassa luvussa olen käsitellyt erityisesti niitä kaksikulttuurisuuden ilmenemisen muotoja ja vaikutuksia, jotka ovat läsnä kaksikulttuuristen nuorten elämän eri vaiheissa niin perheen, kodin kuin laajemmankin yhteiskunnan kontekstissa. Tarkastelun myötä on käynyt selväksi, etteivät kaksikulttuurisuudelle annetut merkitykset ja sen vaikutukset elämään ole yhteneväisiä tai edes yksittäisten nuorten kohdalla muuttumattomia. Tässä luvussa käsittelenkin kaksikulttuurisuuden moniulotteisuutta ja muutosalttiutta.

Aluksi tarkastelen nuorten kaksikulttuurisuudessa kokemia hyviä ja huonoja puolia, joiden kautta kaksikulttuurisuuden monet merkitykset ja niin hyödyt kuin haitatkin nousevat selvemmin esille. Tämän jälkeen lähestyn kaksikulttuurisuutta pohtimalla kysymyksiä kulttuurisista ristiriidoista ja mahdollisesta tunteesta ”kulttuurien välillä” elämisestä. Näin pyrin tuomaan esille paitsi kaksikulttuurisuuden monet ulottuvuudet hyötyjen, haittojen ja haasteiden muodossa, myös kulttuurien ylijärjestyksen, sekoittumisen ja rajojen ongelmallisuuden. Tämän jälkeen tarkastelen nuorten kokemia muutoksia heidän suhteessaan kaksikulttuurisuuteen, sekä niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat suhteen muotoutumiseen.

6.1. Kaksikulttuurisuuden hyvistä ja huonoista puolista

Kaksikulttuurisuuden vaikutukset nuorten elämään ovat olleet vaihtelevassa määrin niin myönteisiä, neutraaleja kuin negatiivisiakin. Myönteiset vaikutukset liittyvät nuorten mukaan koettuun kulttuuriseen rikkauteen, kielitaitoon, matkusteluun, moninaisiin ihmissuhteisiin, suvaitsevaisiksi oppimiseen, perheen läheisyyteen sekä kaksikulttuurisuuteen luonnollisena ja tärkeänä osana itseä. Kahden kulttuurin omaksumista yhden sijasta ja kulttuurien parhaiden puolten yhdistämistä pitävät monet myönteisenä seikkana, joka saattaa lisätä myös omaa kiinnostavuutta muiden silmissä:

Perheestä ja kotimaasta kysyttäessä (jota kysytään yllättävän paljon) minulla on aina värikäs ja ihanan kiemurainen tarina. (K16, N, Nigeria.)

Erityisesti kotona kaksikulttuurisuus koetaan usein myönteisenä, kun kukaan ei näe nuorta erilaisena. Parhaimmillaan nuoret voivatkin olla ylpeitä molemmista kulttuureista, valikoida elämäänsä molempien kulttuurien parhaat puolet ja hyötyä siitä, että tuntevat molemmat kulttuurit, tavat ja kielen:

- - osaa sovittaa kulttuurit yhteen, ottamalla kummastakin parhaat palaset. Koen olevani ranskalais-suomalainen. En voisi ikinä kuvitella kasvaneeni yhdessä kulttuurissa. Joillekin pahin

pelko kulttuurien sekottuminen, on minusta ainoa tapa elää sovussa ja mielestäni monikulttuurisuus tuo rikkautta tähän maailmaan. (K13, N, Ranska.)

Todellakin on mukava nauttia molempien kulttuurien parhaista puolista :) Saunasta, somalialaisesta ruoasta, avantouinnista, hennatatuoinneista, mämmistä, kamelinmaidosta, iidistä³² ja joulusta :) (TR, N, Somalia.)

Eri kulttuurien ja esimerkiksi niiden ruokien, perinteiden, musiikin ja kirjallisuuden koetaan olevan itselle helpommin saavutettavissa ja omaksuttavissa:

- - olen kuitenkin aina kokenut rikkautena kaksikielisyyteni sekä kahden ruokakulttuurin, kahden kirjallisuuden jne. saavutettavuuden. (K16, M, Saksa.)

Myös kahden äidinkielen omaksumista arvostetaan ja osa nuorista kokee vieraiden kielten oppimisen olevan itselle helppoa. Monet pitävät hyvänä myös oman perheen läheisyyttä ja matkustamista perheen kesken esimerkiksi ulkomailla asuvien sukulaisten luo.

Kaksikulttuurisuus opettaa nuorten mukaan näkemään ihmiset ihmisinä. Oman perheen maailmankatsomuksen katsotaan usein olevan keskivertoa avoimempaa ja ennakkoluulottomampaa. Erilaisten arvojen oppiminen pienestä pitäen, oma kulttuuriosaaminen, maailman monimuotoisuuden kohtaamisen ja uusien kulttuurivaikutteiden oppimisen helppous sekä mahdollisuus sulautua ja samaistua eri kulttuureihin koetaan kaksikulttuurisuuden mukanaan tuomiksi voimavaroiksi. Samalla nuori oppii arvostamaan eri maiden hyviä puolia ja ”itsestäänselvyksiä”, joista esimerkkinä mainitaan muun muassa suomalaisen yhteiskunnan ilmainen opiskelu, elinolot ja valtion tuki.

Parasta on se, että osaa kaikista asioista nähdä monet puolet ja osaa arvostaa hyviä elinoloja suomessa ja valtion tukea. Tai muutenki osaa arvostaa monia asioita, joita suomalaiset tuntuvat pitävän itsestäänselvyytensä. (K16, N, Ranska.)

Arvoiksi nousi varmaan osittain monikulttuurisuuden takia avoimuus, tasavertaisuus, maailmankansalaisuus j.n.e. (TR, N, Ghana.)

Tulokset ovat yhteneväiset Choudhryn (2010, 62–192) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan interetniset nuoret kokevat taustansa hyväksi puoliksi muun muassa molempien kulttuurien parhaiden puolien omaksumisen, eritaustaiset sukulaiset, ennakkoluulottomuuden, kyvyn sopeutua moneen ryhmään, eksoottisuuden, empaattisuuden ja kulttuurisensitiivisyyden. Toisaalta erityisesti eksoottisuus ja jatkuva massasta erottuminen voi näyttäytyä oman tutkimukseni valossa myös haasteena. Myös Järvenpään (2011, 78) maisterintutkielman mukaan kaksikulttuurisuus on

³² Islamilaiseen kalenteriin kuuluu erilaisia muslimien juhlapäiviä, muun muassa *ramadan*-paaston päätöksen kunniaksi vietettävä *id*-juhla (*id al-fitr*).

kuitenkin lopulta yleensä rikkaus, joka tuo nuorten elämään muun muassa sosiaalista, kulttuurista ja tiedollista pääomaa.

Negatiivisiksi koetut kaksikulttuurisuuden vaikutukset liittyvät puolestaan sen mukanaan tuomiin haasteisiin esimerkiksi kielikysymyksiin, kohdattuihin ennakkoluuloihin ja rasismiin, joukosta erottautumiseen, vertaistuen puutteeseen sekä kasvatuksessa ja perheessä ilmeneviin kulttuuriin ristiriitoihin liittyen:

Suhteeni äitiini vaatii myös minun yritystä ymmärtää häntä ja hänen kyvyttömyyttä joskus ymmärtää minua. Ainoana lapsena läheinen vertaistuki puuttuu, mitä joskus kaipaa. (K16, N, Kenia.)

Huonona puolena on ehkä se, että välillä ei tunne olevansa kunnolla mistään kotoisin sekä se, että iso osa läheisistä/perheestä asuvat kaukana muualla. (K16, N, USA.)

Vastauksista ilmenee myös tunne siitä, kuinka muut eivät aina ymmärrä, kuinka rankkaa jatkuva uudelleen asettuminen ja uuteen koulusysteemiin sopeutuminen lapselle on:

Nuorena tyttönä Suomeen muuttaessani koin, ettei kukaan ottanut tarpeeksi vakavissaan sitä, kuinka rankkaa perheen ja ystävien taakse jättäminen oli.³³ (Q29, N, UK.)

Ulkoisten ristiriitojen lisäksi kaksikulttuurisuus voi aiheuttaa sisäisiä ristiriitoja ja esimerkiksi yksinäisyyttä, juurettomuutta, koditonta oloa ja epävarmuutta siitä, mihin ”kuuluu”:

Kaksikulttuurisuus on vähän semmosta että on suurempi kulttuuri ja enemmän ihmisiä mutta samalla on vähän puolet molemmissa maailmoissa. Et ei oikeen kuulu kumpaankaan mutta on molemmissa. (K13, N, USA.)

Toisen kotimaan fyysinen etäisyys ja monien läheisten kaukana asumisen tuoma ikävä kuuluvat myös osaksi monien kaksikulttuuristen nuorten arkea. Erityisen ikäväksi monet kokevatkin juuri toisen kotimaan, tuttavien ja kulttuurin fyysisen etäisyyden:

Se miten inhottavaa on jättää hyvästejä lentokentällä, ja katsoa kun rakkaat ihmiset itkevät. Tai se miten skype ei sitten kuitenkaan ole sama asia kuin fyysinen kosketus. Sekä toistuva ikävä toiseen kotimaahan, eli lähinnä et ikinä täysin ole kotimaassasi. Aina on toinen kotimaa mielessä, vaikkakaan se ei vaikeuta mitenkään elämää niin aina aika ajoin se käy mielessä. (K16, N, Australia.)

Eräs vastaajista harmittelee sitä, ettei kotimaita voi yhdistää samaan sijaintiin. Vanhempien erotessa toiseen vanhempaan ja tämän kulttuuriin ei välttämättä ole oltu kunnolla kosketuksissa, mikä harmittaa osaa nuorista. Myös se koetaan toisinaan haastavaksi, jos oma tunneside ja suhde on

³³ I found as a young girl moving to Finland that nobody took it serious enough how tough it was to leave your family and friends behind.

läheisempi siihen kotimaahan ja kulttuuriin, jossa ei itse asu. Tunne on nuorten mukaan kuitenkin helpottanut, jos kaksi kulttuuria on pyritty pitämään mahdollisimman lähellä.

Choudhryn (2010, 62–192) tutkimuksessa huonoiksi puoliksi osoittautuvat vastaavasti esimerkiksi rasistiset kohtaamiset, paineet ja vastuu miellyttää molempia vanhempia ja etnisiä ryhmiä sekä tunne siitä, että muut näkevät itsen jatkuvasti erilaisena. Choudhryn tutkimuksessa lisäksi tunne siitä, että johtaa muita harhaan jos vaihtelee identiteettiään tilanteen mukaan, aiheuttaa osalle nuorista huolta (mts., 121–131). Järvenpää (2011, 82) puolestaan mainitsee tutkimuksensa perusteella kaksikulttuurisuuden haasteiksi esimerkiksi yhteydenpidon ulkomailla asuviin sukulaisiin, pitkät välimatkat ja nuorten kokeman syrjinnän, mikä tukee osaltaan omia tutkimustuloksiani.

Neutraaliksi kaksikulttuurisuuden vaikutukset kokevat nuoret puolestaan korostavat oman taustansa luonnollisuutta ja itsestäänselvyyttä. Monet ajattelevat itseään enemmän ihmisenä kuin jonkin maan kansalaisena. Myös ympäristön, koulun ja kaveripiirin monikulttuurisuus on osalla auttanut näkemään oman kaksikulttuurisuuden neutraalina. Osa vastaajista taas toteaa positiivisten ja negatiivisten vaikutusten olleen suunnilleen samalla tasolla elämässään. Mitään yhtenäistä kuvaa kaksikulttuurisuuden mahdollisista vaikutuksista nuorten elämään onkin kokemusten yksilöllisyyden ja vaihtelevuuden vuoksi nuorten vastausten perusteella mahdotonta muodostaa.

6.2. Kulttuuriset ristiriidat

Suomessa monikulttuuristuminen on osa myös nuoren sukupolven arkea (Harinen 2000, 175). Kahden kulttuurin perheessä lapset kasvavat usein kahden tai jopa kolmen kulttuurin välissä, jos kummankaan aviopuolison kansalaisuus ja kulttuuri eivät ole identtisiä valtaväestön kansalaisuuden ja kulttuurin kanssa (Tuomi-Nikula 1997, 270) tai jos vaikka toinen vanhemmista on itsekin kaksikulttuurinen (Harinen 2000, 175). Kuten sosiologi Päivi Harinen ja *Nuorisotutkimusseuran* tutkimusjohtaja Leena Suurpää (2003, 7) kirjoittavat, monikulttuuristuva arki ei kuitenkaan merkitse nuorille vain eksoottista kokoelmaa kansainvälisyyttä, rajanylityksiä, matkustelua ja hybridejä identiteettejä, vaan myös uusia ristiriitoja, epävarmuuksia ja jännitteitä. Nuoret joutuvat kamppailemaan omista jäsenyyksistään konkreettisimmin arkisissa tiloissa ja tilanteissa (mp.). Asuinmaan kulttuurin huomioiminen onkin nuorten mielestä tärkeää, jotta sen tapoja osataan kunnioittaa ja jottei lasta kasvatettaisi sen kulttuuriin nähden ristiriitaisesti.

Kysyttäessä nuorilta kahden kulttuurin mahdollisesti mukanaan tuomista ristiriidoista tai tunteesta kahden kulttuurin välissä elämisestä löytyy vastauksia ääripäästä toiseen. Osa nuorista kokee tämän tunteen olevan läsnä jatkuvasti, osa taas ei ole kokenut erityisiä ristiriitoja tai tunnetta kahden kulttuurin väliin asettumisesta:

Joka päivä elän kahden kulttuurin välissä. Kun olen Suomessa tunnen olevani ulkopuolinen, mutta samoin tunnen myös kun olen Bulgariassa. (K23, M, Bulgaria.)

En ole kokenut. Olen kokenut, että minut on hyväksytty perheessäni sekä suvussani kahden kulttuurin sekoitukseksi, tätä on myös arvostettu ja kunnioitettu. (K23, N, Australia.)

Erityisesti vanhempien kulttuurien ja heidän arvojensa samankaltaisuus vaikuttavat nuorten mukaan mahdollisten ristiriitojen ja kulttuuristen erontekojen vähäisyyteen.

Tunteeseen kahden kulttuurin välissä elämisestä ja kulttuurien välisistä ristiriidoista vaikuttavat monet seikat. Muun muassa eri asioiden hyväksyttävyyys ja erilaiset tabut eri maissa, kulttuureissa ja uskonnoissa saattavat nuorten mukaan tuoda mukanaan ristiriitoja:

Ristituleen joutuu vääjäämättä. Vanhemmilta ei niinkään, mutta suvulta. Esim. italialaisille sukulaisilleni oli järkytys, kun muutin 19-vuotiaana poikaystäväni kanssa opiskelemaan uudelle paikkakunnalle. (K23, N, Italia.)

On 3 eri kuottuuria ja lisäksi uusi uskonto niin tulee jatkuvasti tilanteita vastaan. Selitän aina miksi en voi jotakin asiaa tehdä ja saan siihen hyvin tukea perheeltä. He eivät aina ymmärrä mutta tukea kuitenkin saan. Suurin esimerkki olisi seurustelu. Islamissa ei seurustella kun taas muissa kulttuureissa seurustelu on hyvin tärkeää sillä se antaa mahdollisuuden analysoida jos toinen henkilö olisk mahdollinen kumppani. (K23, N, Nigeria.)

Erilaiset odotukset eri sukupuolia, (avioliiton ulkopuolista) seurustelua, itsenäistymistä, uskontoa, naimisiinmenoperinteitä, seksuaalisuutta, opinto- ja uravalintaa tai harrastuksia kohtaan voivat aiheuttaa nuorille paineita. Toisinaan nuoret joutuvat säätelemään käyttäytymistään esimerkiksi erilaisten keskustelukulttuurien mukaisesti. Talib ja Lipponen (2008, 78, 90, 161) ovatkin tutkimuksessaan todenneet yksilön identiteetin muokkautuvan paljolti muiden näkemysten mukaan ja ”niiden käsitteiden ja käytäntöjen välityksellä, joihin perhe, uskonto, ympäröivä yhteiskunta ja eri instituutiot kuten koulu vaikuttavat”, minkä vuoksi monikulttuuriset nuoret joutuvat käymään identiteettineuvottelujaan monella taholla.

Vaikka perheen sisällä ja vanhemmilla ei olisi lasten suhteen erilaisia odotuksia, yhteiskunta saattaa luoda nuorille paineita. Oma suomalaisuus havaitaankin toisinaan erityisesti toiseen kulttuuriin ja maahan mentäessä:

Vanhemmillani ei ole erilaisia odotuksia ja meillä on todella hyväksyvä perhekulttuuri. Suomalainen yhteiskunta ei aina ymmärrä tapaani olla suora ja brutaalin rehellinenkin välillä. Saksalainen yhteiskunta ei ymmärrä tarvettani olla rauhassa välillä. (K23, N, Saksa.)

Erään vastaajan mukaan tunne kulttuurien välissä elämisestä korostuu myös silloin, kun ollaan tekemisissä ”yksikulttuuristen”, perheen ulkopuolisten kanssa.

Vaikka nuoret itse kokisivat olevansa esimerkiksi täysin suomalaisia, muiden näkemykset ja odotukset eivät välttämättä vastaa nuorten omaa kokemusta. Etenkään nuorempina omaa erilaisuutta ei aina ole tiedostettu, jolloin nuoruudessa oman erityisyyden parempi tiedostaminen on saattanut murrosvaiheessa johtaa kasvavaan ylpeyteen tai häpeään:

Lapsena en ymmärtänyt täysin olevani erilainen taustaltani kuin muut lapset. Vasta koulussa ymmärsin, että kaikki eivät puhukaan englantia. Teininä kävin läpi murrosvaiheita, jolloin välillä olin ylpeä kaksikielisyydestäni ja taustastani, mutta toisaalta häpesin erilaisuuttani, sillä se nosti minut ylös massasta. (K15, N, UK.)

Kotioloissa kasvatukselliset ristiriidat esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon tai sen pohtimisen suhteen, mikä on missäkin kulttuurissa oikein tai väärin, tuo mukanaan ristiriitoja niin vanhemmille kuin lapsillekin:

Pakistanilaisessa kulttuurissa lapset ovat hemmoteltuja ja arvostettuja, ja paineet alkavat kohdistua tyttöihin vasta kun he kasvavat. Ja ne paineet kiristyvät koko ajan. Omalla kohdallani lapsuusmuistot ovat positiivisia, teini-iässä rajoitukset olivat ahdistavia ja nyt aikuisiällä ovat suhteeni isääni katkenneet kokonaan. (K15, N, Pakistan.)

Vanhempien kohdalla kulttuuriset ristiriidat näyttäytyvät nuorten näkökulmasta ikävinä kasvatuksellisin ristiriitoina, kulttuurien välisenä kilpailuna, kulttuuritaustoista johtavana vanhempien avioerona, kulttuuristen ristiriitojen lapsille aiheuttamina paineina ja siinä, että toisinaan kahden kulttuurin yhteensovittaminen jäteteään lasten tehtäväksi. Eräs nuori toteaa kaksikulttuurisuuden johtavan haasteeseen pitää kotiolot hyvinä ja perhe ja suku ehjänä.

Perheensisäiset ristiriidat ovat nuorten mielestä usein selvitettävissä puhumalla. Joskus ristiriidat ovat kuitenkin johtaneet perheen hajoamiseen, valehtelemiseen tai asioiden peittelyyn:

Olen elänyt kahden kulttuurin välissä, mikä pahimmillaan kärjistyi siihen että elin suomalaisen miehen kanssa avoliitossa ja samanaikaisesti en kertonut isälleni edes että käytän alkoholia, saati että seurustelen. Perheessämme ei löytynyt keinoja ristiriitojen ratkaisemiseen, vaan tilanne johti perheen hajoamiseen. (K23, N, Pakistan.)

Haasteiden edessä perheen tuki on tärkeää ja erityisesti perheen yhteisten maailmankuvien ja arvojen koetaan auttavan siihen, ettei nuori koe elävänsä kahden kulttuurin välillä.

Kulttuurien välissä elämisen sijasta osa nuorista kuvaa kokemustaan kaksikulttuurisessa perheessä elämisestä muun muassa hybridin kulttuurin luomisena tai kulttuurien "ulkopuolella" elämisenä. Hybridia kulttuuria kuvatessaan nuoret korostavat nimenomaan oman kulttuurin luomista. Tällöin nuorten ajatukset tukevat Bhabhan ajatusta kulttuurien välissä, liminaalissa muodostuvasta uudesta kulttuurisesta aineksesta (ks. s. 13). Toinen nuori puolestaan kertoo aiemmin kokeneensa identifikaatio-ongelmia, mutta oppineensa myöhemmin voivansa olla

samanaikaisesti sekä-että. Sekä-että-tilanteen ja kulttuurisen sekoittumisen myötä tapahtuneen "kolmannen", oman kulttuurin luomisen lisäksi vastauksista löytyy kuitenkin myös kuvauksia ei-eikä -tilanteista:

Eri asioita minulta ei ole odotettu, mutta en aina ole kokenut kuuluvani oikein kumpaankaan kulttuuriin täysin. Enimmäkseen siksi, että toisessa kulttuurissa en ole fyysisesti kasvanut, Suomessa taas muut eivät aina ole hyväksyneet minua osaksi tätä kulttuuria. (K23, N, Togo.)

Toinen nuori puolestaan kuvaa kahden kulttuurin "ulkopuolella" elämisen tunteen johtuvan siitä, että molempien vanhempien kulttuureissa on paljon asioita, joihin ei osaa samaistua.

Melko yleistä vastaajien keskuudessa on lapsuuden ja erityisesti teini-iän "identiteetikriiseily", joka nuorten mukaan kuitenkin helpottuu, jos oppii olemaan sinut itsensä kanssa, tekemään omia valintoja ja löytää hankaluuksista huolimatta kaksikulttuurisuudesta myös sen hyvät puolet. Oma identiteettiä rakennettaessa tärkeää on nuorten mukaan muistaa, että kulttuurit ovat vain yksi identiteetin rakennuspalikoista (ks. s. 12). Toisaalta sillä, ettei koe sopivansa ikinä minnekään, on nuorten mukaan vaikutusta myös identiteettiin. Esimerkiksi kannatettavaa jääkiekkjoukkuetta pohtiessaan, epämiellyttävien poliittisten keskustelujen osapuolina, toisesta kulttuurista pahaa puhuttaessa tai vanhempien mielipiteiden mennessä ristiin nuoret ovat kokeneet identifikaatio-ongelmia ja ristiriitaisuuksia kulttuurien suhteen. Osa nuorista on kuitenkin havainnut kokemiensa ristiriitojen johtuneen lopulta vain omista, itse luoduista ongelmista ja ajatustavoista:

Ulkonäköni on aina sillä lailla ollut vähän hämäävä, että kun minulla nuorempana oli suurta tarvetta olla osa "globaalimpaa yhteisöä" ja halusin ikäänkuin leikata itseni irti "liiasta suomalaisuudesta", koin sen helpommaksi juuri ulkonäköni kautta. Olen myöhemmin ymmärtänyt, että ei ole mitään "liikaa suomalaisuutta", jota "leikata irti" - olenhan suomalainen, ja suomalaisuus on olennainen osa minua. (TR, N, Aasia.)

Se etten puhu somaliaa, ahdisti eniten varsinkin nuorempana itiksessä käydessä kun tuntui että kaikki somalialaiset syylisti ja ihmetteli sitä etten puhu toista kotikieltäni. Jälkikäteen ehkä vähän naurattaa mutta silloin yritin vältellä mahdollisimman paljon kyseisiä tilanteita. (TR, N, Somalia.)

Mahdollisesta erilaisuuden tunteesta ja identiteetikriiseilystä huolimatta vastauksissa korostuu useimpien kohdalla ajatus kahdesta kulttuurista rikkautena. Kulttuurien suhteen lasta ei tule nuorten mielestä pakottaa suuntaan eikä toiseen ja mahdolliset kulttuureista johtuvat rajat esimerkiksi kasvatuksessa olisi tärkeä perustella, jotta lapsi ymmärtää niiden merkityksen. Vaikka vanhemmilla itsellään ei usein ole ollut lapsuudessaan kokemusta tasapainoilusta kahden kulttuurin perheen kulttuurierojen välillä, tulisi vanhempien ymmärtää lasten ajoittainen hämmennys ja vastata hassuiltakin vaikuttaviin kysymyksiin. Kulttuurien sekoittuminen on sallittua ja lapsen on nuorten

mukaan tärkeä ymmärtää, ettei kumpikaan kulttuuri ole toista parempi. Tärkeää on myös tunne siitä, että perhe ja erityisesti vanhemmat ovat aina lapsen tukena.

6.3. Muutokset suhteessa kaksikulttuurisuuteen ja niihin vaikuttaneet tekijät

Nuorten suhde ja suhtautuminen omaan kaksikulttuurisuuteen on monilla muuttunut iän myötä. Erityisesti nuoruuden ”kriiseilyt” ovat nuorten mukaan painottuneet samoihin asioihin kuin muilla nuorilla, mutta kenties hieman eri näkökulmasta. Myös Choudhry (2010, 116) korostaa, että ei-interetniset lapsetkin omaavat muuttuvan identiteetin, joskin kahdesta eri kulttuurista tulevan vanhemman mukanaan tuoma perintö voi hänen mukaansa voimistaa muutoksen kokemista, jos yksilöt esimerkiksi havahtuvat yllättäen omaan erilaisuuteensa. Oman aineistoni nuorilla muutos on tapahtunut pääasiassa positiivisempaan suuntaan. Osalle nuorista kaksikulttuurisuus on ollut elämässä kaiken kaikkiaan melko tiedostamatonta. Erityisesti vastauksissa korostuu iän myötä tulleen ymmärryksen, aikuistumisen, tiedon karttumisen ja omien asenteiden vaikutus suhteen muutoksessa:

Kaksoiskansalaisuus oli myös haaste nuoruudessa, kun identiteettiä yritti muodostaa. Nykyään näen asian rikkautena ja olen ylpeä juuristani. Asenteen muutokseen on vaikea nimetä yksittäistä tekijää, varmaan yleinen kasvaminen ja aikuistuminen ovat auttaneet. Myös pieneltä paikkakunnalta muutto oli positiivista. (K15, N, Italia.)

Juu on kyllä muuttunut, mutta siihen ei mielestäni ole vaikuttanut perhe / ystävät tai muu, itse vain olen ajan myötä muuttunut ja tietomäärä itsellä kasvanut. Nykyään osaan arvostaa kaksikulttuurisuutta eri tavalla kuin ennen ja haluan opiskella kieltä & kulttuuria, jotta tieto ei katoaisi minulta. (K15, N, Puola.)

Lapsena koetut kielen oppimisvaikeudet sekä negatiivinen suhtautuminen toiseen kieleen, jatkuvaan reissaamiseen, ikävöimiseen ja identiteetin muodostamisen haasteisiin on monilla muuttunut myöhemmän ymmärryksen myötä. Kielen oppimisen ja kulttuuritaustan arvostuksen suhteen monilla on tapahtunut muutoksia, kun kiinnostus kieltä ja kulttuuria kohtaan on kasvanut. Nuorempana koettu kaipuu tuttujen ja toisen kotimaan luo herätti toisinaan vihaa, mutta myöhemmin nuoret ovat yleensä päässeet siitä yli ja ymmärtäneet myös vanhempiansa näkökulman paremmin. Vanhemmiten monien onkin ollut helpompi tajuta aiemmin ärsyttäneitä asioita:

Jotkin espanjalaiset piirteet isässäni ovat aina ärsyttäneet tai oudoksuttaneet minua; se miten äänekäs hän on ja miten hän kaipaisi suukkoja ja halauksia. Koen nyt ymmärtäväni tätä piirrettä enemmän ja haluaisin pystyä olemaan samanlainen, mutta suomalaisuus pistää vastaan. (K15, N, Espanja.)

Myös Järvenpää (2011, 75) on maisterintutkielmassaan todennut lapsuuden kaksikulttuuriseen perhetaustaan liittyvien kielteisten kokemusten kääntyvän nuorilla iän myötä vahvuudeksi ja arvostetuksi voimavaraksi.

Elinympäristön vaikutukset ovat monien nuorten kohdalla olleet erityisen merkittäviä pohdittaessa suhdetta kaksikulttuurisuuteen. Asuinpaikan, koulun ja tuttavapiirin monikulttuurisuus ovat monilla helpottaneet erilaisuuden ja oman kaksikulttuurisuuden arvostamista. Monikulttuurisen elinympäristön ansiosta nuorten on usein ollut helpompi olla ylpeä juuristaan ja tuntea, etteivät he ole yksin monikulttuurisuutensa kanssa:

Nuorempana olin ainoa monikulttuurinen lapsi alakoulussa. Myöhemmin muutimme todella monikulttuuriselle alueelle ja aloin käydä kansainvälistä koulua, sillä hetkellä aloin olla ylpeä ja iloinen juuristani. Tarvitsin vain lisää itseni kaltaisia ihmisiä ympärilläni, jotta tunnenut oloani niin ”yksinäiseksi”.³⁴ (Q15, N, Tunisia.)

Aina muutos ei tapahdu positiivisempaan suuntaan. Esimerkiksi vanhempien erotessa toiseen vanhempaan ja tämän kulttuuriin ei välttämättä ole oltu kunnolla kosketuksissa, mikä harmittaa osaa nuorista. Osalla suhteet toiseen kotimaahan ja kulttuuriin ovat muuten vain hiipuneet aikojen kuluessa:

Lapsena ja nuorena kaksikulttuurisuus ja saksalainen puoli itseäni ovat olleet arkisemmin läsnä elämässäni. - - Ja kun enää ei ole ollut varaa matkustaa Saksaan kerran vuodessa ja Saksan sukulaiset eivät käy Suomessa juuri koskaan, ja itselleni tärkeät saksalaiset isovanhemmat ovat kuolleet, oma yhteydenpito Saksaan on vähentynyt dramaattisesti. (K15, N, Saksa.)

Oma suhde kaksikulttuurisuuteen on eräällä nuorella muuttunut negatiivisemmaksi vanhemmiten myös siksi, että kulttuuripaineiden ja -odotusten kasvaessa välit toiseen vanhempaan ja useisiin sukulaisiin ovat katkenneet.

Myös mediasta ja politiikasta välittyvät asenteet, kaksikulttuurisuuden representaatiot ja kaksikulttuurisuudelle tarjottu tuki vaikuttavat nuorten ja kaksikulttuurisuuden suhteeseen ja muutoksiin. Lisäksi muiden ihmisten uteliaisuus taustaa kohtaan on osalla nuorista lisännyt tietoisuutta omasta taustasta ja monet sanovatkin vanhemmiten hahmottavansa paremmin esimerkiksi omaa suomalaisuuttaan. Tietoisuuden lisääntyessä ja itsetunnon parantuessa kaikki eivät enää välitä niin paljon, kuuluvatko täysin suomalaisten joukkoon:

³⁴ When I was younger I was the only “mixed” kid in my elementary school. Later on we moved to a very multicultural area and I started attending international school, right there and then I began feeling proud, positive and happy about my roots. I just needed more people like myself around to not feel so “lonely” anymore.

Nykyisin tiedostan erilaisuuteni paremmin ja olen ollut enemmän kosketuksessa toiseen kulttuuriini sukulaisten kautta. Tämä on muokannut ajattelutapaani ja maailmankatsomustani. Nykyisin en välitä niin paljoa, siitä kuulunko suomalaisten joukkoon. (K15, N, Guinea-Bissau.)

Myös nuorten oma elämäntilanne ylipäättään on vaikuttanut heidän suhtautumiseensa kaksikulttuurisuuteen. Vanhemmiten kulttuurien omaksumiseen ja oman identiteetin löytämiseen on voinut vaikuttaa itse helpommin kuin lapsuudessa. Eräs nuori kuvaa, kuinka välivuosi ulkomailla auttoi tuntemaan paremmin omaa suomalaisuutta:

Esimerkiksi välivuosi minulle täysin uudessa [x] kulttuurissa [x:ssa] herätti vahvasti suomalaisuuden kokemuksen, toisaalta [x:sta] takaisin tulo aiheutti myös kulttuurishokin, sillä yhtäkkiä Suomessa tunsin itseni myös korostuneen erilaiseksi (vuoden aikana kertynyt vahva rusketus ”pahensi” ulkoista vaikutusta), siinä missä [x:ssa] saatoinkin hyvinkin ulkonäköni puolesta mennä paikallisesta. (K15, N, Malesia.)

Toisilla suhteen muutokseen on vaikuttanut myös muutto omilleen, kun nuoret ovat itsenäistyessään aiempaa aktiivisemmin alkaneet muovata myös omaa, oman kotinsa kulttuuria.

Kaikki eivät usko suhteensa kaksikulttuurisuuteen ikinä lakkaavan muuttumasta. Osa nuorista esimerkiksi toivoo voivansa tulevaisuudessa edustaa myös toista kulttuuriaan paremmin. Erityisesti, jos käynnit toisessa kotimaassa jäävät vuosien myötä vähemmälle, voi oma suhde toiseen kulttuuriin heikentyä. Osalla nuorista toinen kulttuuri onkin ollut elämässä arkisemmin läsnä nimenomaan lapsuudenkodissa, esimerkiksi ruoan, juhlien, matkustelun, sukulaissuhteiden ja kielen kautta. Myös Choudhry (2010, 133–139) on todennut vanhempien vaikutuksen interetnisiin nuoriin vähenevän iän myötä, kun ikätoverien ja muun sosiaalisen ympäristön merkitys kasvaa. Joillakin oman tutkimukseni nuorista esimerkiksi kielitaito on iän myötä romahtanut.

7. PÄÄTELMÄT JA POHDINTAA

Tutkimusaineiston perusteella kaksikulttuurisilla nuorilla aikuisilla on kerrottavanaan monia tarinoita ja kokemuksia, joita sekä yhdistää että erottaa moni asia. Tämän voi havaita jo siitä, kuinka moninaisia merkityksiä nuoret kaksikulttuurisuudelle ja vanhempiensa taustoille antavat. Nuorille itselleen kaksikulttuurisuus on sille annetuista merkityksistä riippumatta luonnollinen osa elämää, mutta erityisesti ulkopuolisten asenteiden ja käyttäytymisen vuoksi nuoret havahtuvat välillä pohtimaan omaa erilaisuuttaan ja kulttuuri-identiteettiään. Kirjoitettujen kokemusten moninaisuus kertoo kaksikulttuurisuudesta yksilöllisenä, ajallis-paikallisesta kontekstista riippuvaisena ilmiönä. Haastavaksi kaksikulttuurisuuden tarkastelun tekevätkin kokemusten yksilöllisyys ja nuorten erilaiset kulttuuritaustat.

Kaksikulttuurisuutta ei kirjoitusten perusteella voi ymmärtää yksiselitteisenä ilmiönä, sillä se merkitsee nuorille erilaisia asioita ja näkyy vaihtelevassa määrin heidän elämässä. Kaksikulttuuriin nuoriin mahtuu niin ”vain suomalaisiksi”, ”kaksikulttuurisiksi” kuin kulttuurisiksi ”hybrideiksi” itseään kuvaavia yksilöitä, joiden niputtaminen yhdeksi kategoriaksi on ongelmallista. Omalta osaltani olen pyrkinyt vastaamaan tähän ongelmaan välttämällä yleistyksiä kirjoittamalla monin paikoin esimerkiksi ”(suuresta) osasta nuoria” ja tuomalla esiin myös valtaosasta vastauksista poikkeavat äänet (”eräs vastaaja sen sijaan...”).

Kaksikulttuurisuuden lisäksi nuoret kokevat monien muiden tekijöiden vaikuttavan identiteettinsä muodostumiseen. Tällöin erityisesti ylijärjestyksen käsite (ks. s. 14) osoittautuu hedelmälliseksi, sillä se ei määritä ennalta sitä, millaiset rajat ovat merkityksellisiä. Nuoret voivat kokea olevansa muihin suomalaisiin nähden erilaisia muun muassa juridisen tai kokemuksellisen kansalaisuutensa, ulkonäkönsä, pukeutumisensa, kielirepertuaarinsa tai arvomaailmansa vuoksi. Näin ollen ei ole selvää, missä määrin ja missä kohdin nuoret kokevat ”ylittävänsä rajoja” tai mitä kaikkea kaksikulttuurisuuden ”kulttuuriin” kuuluu.

Erilaisissa representaatioissa ja ihmisten luokitteluissa ”meihin” ja ”muihin” kaksikulttuuriset nuoret asettuvat hankalaan asemaan. Heidän omat näkemyksensä saattavat poiketa ulkopuolisten näkemyksistä siitä, mihin kansaan, kulttuuriin tai etniseen ryhmään he kuuluvat. Toisinaan nuoret eivät itsekään ole varmoja, mitä kulttuuria edustavat. Tällöin luotujen kategorioiden ja rajojen keinotekoisuus tulee selväksi. Kaksikulttuuriset nuoret eivät esimerkiksi muodosta yksiselitteisesti yhtenäistä ryhmää kummankaan vanhempansa etnisen ryhmän kanssa, mutteivät jaa yhteistä kulttuuria tai alkuperää myöskään kaikkien kaksikulttuuristen nuorten kanssa. Lisäksi nuorilla saattaa olla useampi kansalaisuus, mutta tämäkään ei kuitenkaan aina vastaa nuorten tai muiden käsityksiä heidän kansalaisuudestaan tai kulttuuristaan.

Omaa identiteettiään ja kaksikulttuurisuuttaan, muiden näkemyksiä sekä julkisia stereotypioita ja representaatioita pohtiessaan nuoret luovat kuvaa itsestään monin, dynaamisin identiteetin varustettuina yksilöinä. Korostaessaan kulttuurien sekoittumista, rajojen häilyvyyttä ja oman kulttuurin luomista, kaksikulttuuriset nuoret näyttävät aktiivisina kulttuurin muovaajina. Kuvauksissa korostuu myös nykyajalle ominainen käsitys sekä yksilön että yhteisön merkityksestä kulttuurin tuottajana, välittäjänä ja ylläpitäjänä.

Nuorten kokemukset rasismista ja negatiivisista ennakkoluuloista kertovat myös nationalismiin, kansallisten kulttuurien ja kuviteltujen yhteisöjen merkityksestä kulttuuri-identiteetille. Kaksikulttuuriset nuoret eivät toisinaan koe kuuluvansa suomalaisiin, mihin voivat vaikuttaa niin muiden kuin omatkin asenteet: aina nuoret eivät edes haluaisi olla (”vain”) suomalaisia, kun taas osa kokee jäävänsä ulkopuoliseksi muiden silmissä. Erilaisilla representaatioilla ja erityisesti medialla on nuorten mukaan vaikutusta siihen, voivatko he kokea itsensä suomalaisiksi ja miten muut heihin suhtautuvat. Kaksikulttuurisuudesta ja sen haasteista ei nuorten mukaan puhuta riittävästi politiikassa ja kaksikulttuurisuuden yhteiskunnallinen näkymättömyys ilmenee myös siinä, kuinka erilaisiin lomakkeisiin voi usein rukskia vain yhden kansalaisuuden tai äidinkielen. Ilmeistä kuitenkin on, että samoin kuin todellisuudessa on mahdotonta määrittää sitä millainen on oikea x:läinen (suomalainen, aasialainen, länsimaalainen jne.), ei myöskään kaksikulttuurisia nuoria voi niputtaa yhtenäiseksi kategoriaksi tai vanhempiensa kulttuurien edustajiksi. Nuoret voivat olla paitsi sekä-että, myös ei-eikä, mutta myös kaikkea siltä väliltä. He voivat myös liukua identiteetistä toiseen tilanteittain tai muuttaa käsitystään identiteetistään vuosien kuluessa.

Virallisen, passiin kirjatun tai ulkopuolisten silmin määritellyn kaksikulttuurisuuden lisäksi vastauksissa korostuu kaksikulttuurisuuden yksilöllinen kokemuksellisuus. Erityisesti perheen ja lapsuudenkodin kulttuuriperimän merkitys osana identiteetin muovaamista saa nuorilla merkittävän roolin, mikä voi tosin johtua osittain myös tutkimusasetelmasta ja -kysymyksistä, sillä mielenkiintoni kohdistui monin paikoin nimenomaan lapsuudenkodin ja vanhempien merkitykseen kaksikulttuuristen nuorten elämässä. Arjessa kaksikulttuurisuus merkitsee nuorille muun muassa valtakulttuurista mahdollisesti poikkeavia tapoja, arvoja, kommunikaatio-, ruoka- ja juomakulttuureita, erilaisia juhlapyyhiä, massasta erottautuvaa ulkonäköä tai pukeutumista, kaksikulttuurisuuden vaikutusta uskontoon, eri maiden perinteitä ja kielitaitoa. Ylirajaisessa perheessä kasvamiin voi vaikuttaa myös elämänvalintoihin esimerkiksi asuinmaan, kielten ja uskontojen kohdalla. Kaksikulttuurisuuden vaikutusta ihmissuhteisiin ja esimerkiksi puolison valintaan on nuorten mukaan kuitenkin vaikea arvioida, mutta se saattaa ilmetä esimerkiksi tietynlaisina kriiteereinä puolison kansallisuuden suhteen, avoimuutena ihmissuhteita

muodostettaessa hakeutumisena vertaistuen vuoksi monikulttuurisiin piireihin ja erityisesti nuoruudessa tarpeena ”lokeroitua” valtaväestöön.

Piiloisemmalla tasolla kaksikulttuurisuus on vaikuttanut nuorten mukaan myös heidän maailmankatsomukseensa: kahden kulttuurin perheessä kasvaminen on laajentanut horisonttia ja auttanut ymmärtämään muita kulttuureja, vaikka muut eivät ymmärtäisi omaa. Muiden ymmärtämättömyys ilmenee erityisesti erilaisissa ennakkoluuloissa, syrjinnässä, rasismissa, kiusaamisessa, ”erilaisena” ja ”eksoottisena” kohtelussa, suomalaisuuden ulkopuolelle sulkemisessa sekä median ja politiikan välittämässä yksinkertaistavissa ja toiseuttavissa representaatioissa. Nuoret itse kokevat oppineensa ennakkoluulottomiksi maailmankansalaisiksi, jotka eivät pidä asioita itsestään selvinä ja arvostavat erilaisuutta.

Eri kulttuurit siis näkyvät vaihtelevassa määrin kaksikulttuurisissa perheissä ja nuoret katsovat niiden määrittävän itseään hyvin eritasoisesti. Niiden koettuun tai konkreettiseen läheisyyteen ovat vaikuttaneet esimerkiksi asuinmaa ja -paikka, vanhempien ja sukulaisten läsnäolo omassa elämässä sekä eri kulttuurien suhde lapsuudenkodissa ja kasvatuksessa. Kulttuurien näkymisessä keskeistä on paitsi tilannekohtaisuus, myös yksilö- ja perhekohtaisuus. Nuoret korostavat jokaisen yksilön ja perheen omaavan vanhempien kulttuuritaustasta riippumatta aina omanlaisensa kulttuurin, joka tulisi saada muovata ja määrittää itse. Vanhempien kulttuuritaustaa ja synnyinmaata merkityksellisempää perheessä ovat usein yhteiset arvomaailmat. Itseään kaksikulttuuriset nuoret ajattelevat mieluummin ihmisenä, ”minuna”, kuin jonkin kulttuurin tai kansalaisuuden edustajana.

Tarkastelun myötä on käynyt selväksi, etteivät kaksikulttuurisuudelle annetut merkitykset ja sen vaikutukset elämään ole yhteneväisiä eivätkä muuttumattomia. Yksilöstä, tilanteesta ja elämänvaiheesta riippuen kaksikulttuurisuus voi näyttäytyä niin rikkautena ja voimavarana kuin haasteena ja taakkanakin. Tässä kohden oma tutkimukseni vahvistaa aiempia, niin Suomessa kuin muuallakin saatuja tutkimustuloksia (esim. Järvenpää 2011; Choudhry 2010; Talib & Lipponen 2008; Harinen 2000). Positiivisten ja negatiivisten kokemusten yhtäläisyys aiempien tutkimustulosten kanssa kertoo kaksikulttuuristen nuorten kokemusten yleismaailmallisuudesta ja siitä, etteivät kokemukset johdu ainoastaan suomalaisesta yhteiskunnasta, joskin ne saattavat eri ympäristöissä painottua eri tavoin esimerkiksi saatavilla olevan tuen määrästä riippuen. Kaiken kaikkiaan kaksikulttuurisuus voi tuoda mukanaan erilaisia haasteita kuin yksikulttuurisissa perheissä. Suuri osa nuorista on kuitenkin etenkin vanhemmiten kokenut olevansa etuoikeutettu taustansa vuoksi.

Esimerkiksi vanhempien avioerolla, asuinpaikalla, kielitaidolla, vanhempien kulttuurien samankaltaisuudella ja perheenjäsenten arvomaailman ja elämäkatsomuksen yhteneväsyydellä on merkitystä siinä, miten nuori kaksikulttuurisuutensa ja kunkin vanhempansa kulttuurin osana

itseään kokee. Kulttuureihin voidaan suhtautua samanarvoisesti ja kulttuurivaikutteita yhdistellen, mutta mitään yleistyksiä kaksikulttuurisista perheistä ei voi tehdä. Erityisesti vastauksissa korostuu oman ymmärryksen, aikuistumisen, tiedon karttumisen ja omien asenteiden vaikutus suhteen muutoksessa.

Toisinaan kaksikulttuurisuus saattaa ilmetä nuorten mukaan jatkuvana erilaisuuden tunteena. Osa nuorista kokee elävänsä joko kulttuurien välissä, ulkopuolella tai muodostavansa oman hybridin kulttuurin. Erityisesti vanhempien kulttuurien ja heidän arvojensa samankaltaisuus vaikuttavat mahdollisten ristiriitojen ja kulttuuristen erontekojen vähäisyyteen. Perheen lisäksi yhteiskunta voi luoda paineita ja odotuksia, jotka nuoret kokevat toisinaan ahdistaviksi. Nuoret toivoisivatkin Suomeen avoimempaa ilmapiiriä ja monikulttuurisuudelle näkyvyyttä julkisella areenalla ilman, että ”erilaisuutta” korostettaisiin.

Tutkimusaineiston valossa kaksikulttuurisuus näyttäytyy erinäisistä haasteista huolimatta yleensä kuitenkin rikkautena ja voimavarana. Vaikkeivät nuoret aina tuntisi suurta isänmaallisuutta tai yhteenkuuluvuutta valtaväestöön, tätä voi kompensoida ajatus siitä, että kaksikulttuurinen perhetausta opettaa tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Samalla nuoret korostavat, että erityisesti samankaltaisten kulttuurien sekoittuessa niitä on toisinaan vaikea erottaa toisistaan. Aina ei ole myöskään helppo erottaa, mitkä asiat ovat seurausta kaksikulttuurisuudesta ja mitkä esimerkiksi arvomaailmasta ylipäättään. Lisäksi nuorten sukupuolella, iällä, ei-suomalaisen vanhemman kansalaisuudella ja monilla muilla tekijöillä lienee vaikutusta nuorten kokemuksiin. Tärkeää on nuorten mukaan löytää kulttuureista itselle tärkeitä, rakkaat ja omannäköiset puolet ja ikään kuin oman kulttuurin luominen.

Kaksikulttuurisuutta kuvaavia sanoja vaikuttaisivat empiirisen aineistoni perusteella olevan yksilöllisyys, dynaamisuus ja tilannekohtaisuus. Nuoret suhtautuvat samoihinkin asioihin, esimerkiksi kieliin tai joukosta erottautumiseen, eri tavoin. Tämä teki tutkimuksen teosta haastavaa. Onnistuin kuitenkin havahduttamaan nuoret tarkastelemaan elämäänsä ja suhdettaan kaksikulttuurisuuteen etäännyttämällä heidät kysymysten avulla arjen itsestäänselvyyksistä. Siten saavutin etnologiselle tutkimukselle tyypillistä kuvausta ”tavallisen ihmisen tavallisesta elämästä” eli kaksikulttuuristen nuorten elämästä suomalaisessa yhteiskunnassa. Muistelun ja kerrottujen kokemusten kautta tutkimuksesta välittyy erityisesti sitaattien, mutta myös analyysin kautta nuorten tulkintaa omasta elämästään ja kaksikulttuurisuudestaan. Kuvaukset ilmentävät paitsi kokemusten yksilöllisyyttä ja moninaisuutta, myös jaettuja ajatuksia ja tunteita.

Kyselyyn vastanneiden ja teemaryhmään osallistuneiden tarjoaman aineiston laajahkon vastaajamäärän vuoksi pelkonani on tutkimusta tehdessäni ollut kokemusten yksilöllisyyden asettaman haasteen lisäksi erityisesti yksittäisten äänten hukkuminen vastausten valtamereen.

Huolellisen sisällönanalyysin ja aineiston moninkertaisen läpikäymisen kautta olen kuitenkin pyrkinyt löytämään vastauksista yhteisiä piirteitä, joita esiin tuomalla – joskin usein vain yksittäisten esimerkkien ja sitaattien kautta – toivon välillisesti antavani äänen myös muille, samankaltaisia kokemuksia kuvanneille nuorille.

Erytisesti tutkimukseni ongelmakohtia ja haasteita kohdatessani olen pohtinut, mitä olisin voinut tehdä toisin. Olisiko kaksikulttuuristen nuorten yleisen tason tarkastelun sijasta ollut parempi keskittyä johonkin pienempään, esimerkiksi suomalais-somalialaisia käsittävään ryhmään? Olisiko ollut parempi määritellä kulttuuri muuten kuin kansallisvaltion perustuen ja tarkastella esimerkiksi eri uskontokuntia edustavien vanhempien lapsia? Olisinko minun pitänyt huomioida sukupuolten väliset erot analyysissä? Olisivatko tällaiset lähestymistavat tehneet aineistosta eheämpää, nuorten kokemuksista yhtenäisempiä? Jälkikäteen en kuitenkaan koe, että olisin muita tutkimusmenetelmiä, -kysymyksiä tai muita aiheen lähestymistapoja hyödyntämällä saanut ”parempia” tutkimustuloksia. Korkeintaan tulokset olisivat tarjonneet erilaisen näkökulman asioihin. Oman tutkimukseni kautta uskon antaneeni äänen monelle nuorelle ja useille, ristiriitaisillekin näkökannoille.

Lopulta kaikenlainen jossittelu on turhaa, sillä tutkimuksesta muodostuu aina omanlaisensa, tutkijan näkemysten värittämä tulkinta ilmiöstä. Näin ollen tutkimustuloksia ei voi yleistää kaikkia kaksikulttuurisia nuoria koskeviksi, mutta niiden avulla voi saada yleiskuvaa siitä, millaisia kokemuksia ja ajatuksia kaksikulttuuriset nuoret elämässään mahdollisesti kohtaavat. Näkemykset perustuvat tutkimukseen osallistuneiden nuorten kokemuksiin ja näin ollen analyysin ulkopuolelle jää monia muita kokemuksia. Myös tutkimuskysymykset, kyselyssä annetut esimerkit sekä teemaryhmän ohjaajien alustavat pohdinnat eri teemoista saattoivat osaltaan ohjailta tapaa, jolla nuoret aiheetta lähestyivät. Tutkimustulokset tulee lisäksi ymmärtää erityisesti aineistonkeruun ajallis-paikallisessa, 2015 vuoden alkupuolen suomalaisen yhteiskunnan, kontekstissa. Selittämällä tutkimuksessani auki sen, mitä olen tutkimuksessani tehnyt ja miksi, koen tulosten kuitenkin olevan omassa kontekstissaan päteviä. Kiinnostavaa olisi tietää, miten nuorten kokemukset ja näkemykset muuttuvat aikojen kuluessa. Ovatko esimerkiksi 2015 vuoden lopulta alkaen lisääntyneet turvapaikanhakijavirrat ja suomalaisten kärjistyneet näkemykset monikulttuurisuudesta vaikuttaneet kaksikulttuuristen nuorten elämään?

Mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä heräsikin tutkimusta tehdessäni monia. Osa niistä, koskien esimerkiksi tummaihoisten hiustenlaiton erityispiirteitä ja haasteita, kumpusi nuorten omista ehdotuksista. Itseäni jäi mietityttämään erityisesti ylijärjaisuuden käsite: se, mitä monikulttuurisista nuorista puhuttaessa ”kulttuuriin” sisältyy ja millaisia rajoja nuoret itse kokevat ylittävänsä. Tässä tutkielmassa pidin kaksikulttuurisuuden perustana melko karkeasti valtioiden rajoja, minkä koin välillä luovan turhan yksipuolista ja vääristynyttä kuvaa ilmiöstä.

Jatkotutkimuksia odotellessa toivon tutkimukseni kuitenkin tarjoavan yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa, joka auttaisi monikulttuurisuuden ymmärtämisessä ja nuorten omien näkökantojen kuulluiksi tulemisessa. Samalla toivon tutkimukseni tekevän näkyväksi sen, kuinka erilaisilla häilyvillä ja kuvitteellisilla rajoilla on usein monia, konkreettisia vaikutuksia yksilöiden elämään.

LÄHTEET

Anderson, Benedict 1983. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Lontoo: Verso.

Anttonen, Pertti J. 2005. *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Apo, Satu & Kinnunen, Eeva-Liisa (toim.) 2004. *Helsingin yliopisto. Perinteentutkimuksen terminologia*. Haettu 6.3.2016 osoitteesta <http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/opiskelu/terminologia.htm>.

Apo, Satu 2001. *Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Aro, Laura 1999. Identiteetti ja perinne. Teoksessa Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.), *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatus etnologiatieteisiin* (s. 177–187). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Assmuth, Laura 2005. Me ja muut. Periferian identiteettejä. Teoksessa Anu Hirsiaho, Mari Korpela & Liisa Rantalaiho (toim.), *Kohtaamisia rajoilla* (s. 92–108). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Barth, Fredrik 1969. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bela, Baiba 2007. Narrative and Reality. *Suomen Antropologi* 32(4) (s. 24–33).

Bhabha, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. Lontoo: Routledge.

Choudhry, Sultana 2010. *Multifaceted Identity of Interethnic Young People. Chameleon Identities*. Farnham & Burlington: Ashgate.

Cohen, Anthony P. 2001 [1985]. *The Symbolic Construction of Community*. Lontoo: Ellis Horwood.

Collier, Jane F., Rosaldo, Michelle Z. & Yanagisako, Sylvia 1982. Is There a Family? New Anthropological Views. Teoksessa Barrie Thorne & Marilyn Yalom (toim.), *Rethinking the Family. Some Feminist Questions* (s. 25–39). New York: Longman.

Davydova, Olga 2009. *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa*. Joensuu: Joensuun yliopisto. Väitöskirja.

Douglas, Mary 2000 [1966]. *Puhtaus ja vaara. Rituaalisten rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Dufva, Hannele 2002. Dialogia suomalaisuudesta. Teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* (s. 21–38). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Duo 2015a. *Kahden kulttuurin parit ja perheet Suomessa – tilastokatsaus 2013*. Haettu 23.11.2015 osoitteesta http://www.duoduo.fi/uploads/1/6/8/8/16885322/kahden_kulttuurin_parit_ja_perheet_suomessa_-_tilastokatsaus_2013.pdf.

Duo 2015b. *Duon keräämää kirjallisuutta ja muuta materiaalia kaksikulttuurisuudesta*. Haettu 23.11.2015 osoitteesta <http://pdf.duoduo.fi/kir-2015-03-26-kirjalista.pdf>.

Duo 2013. *Tietoa meistä – Duo pähkinänkuoressa*. Haettu 23.11.2015 osoitteesta www.duoduo.fi/tietoa-meistauml.html.

Enzensberger, Hans Magnus 2003. Suuri muutto. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus* (s. 21–50). Tampere: Vastapaino.

Eriksen, Thomas Hylland 2004. *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.

Eriksen, Thomas Hylland 2002 [1993]. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Lontoo: Pluto Press.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Haapasaari, Osku & Korhonen, Elina (toim.) 2013. *Mikä perhe? Perhe eri kulttuureissa*. Helsinki: Väestöliitto. Haettu 11.5.2016 osoitteesta http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/ca4e4b03fba20c013b98895010b9f123/1462967658/application/pdf/3098673/MIK%C3%84PERHE_netikirja.pdf.

Haikkola, Lotta 2012. *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja.

Hall, Stuart 2003. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus* (s. 85–128). Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Harinen, Päivi & Ronkainen, Jussi 2003. Matkalaukku ja pari kolme passia. Kaksoiskansalaisuus yhteiskunnallisen jäsenyyden muotona. Teoksessa Päivi Harinen (toim.), *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa* (s. 302–343). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Harinen, Päivi & Suurpää, Leena 2003. Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.), *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa* (s. 5–13). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Harinen, Päivi 2000. *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Väitöskirja.

Hine, Christine 2000. *Virtual Ethnography*. Lontoo: Sage.

Hirsiäho, Anu, Korpela, Mari & Rantalaiho, Liisa 2005. Johdanto. Teoksessa Anu Hirsiaho, Mari Korpela & Liisa Rantalaiho (toim.), *Kohtaamisia rajoilla* (s. 11–18). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Huddart, David 2007. Homi K. Bhabha – Missä kulttuuri sijaitsee? Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi* (s. 62–70). Helsinki: Gaudeamus.

Huttunen, Laura 2012. Historialliset kontekstit ja asioiden kansallinen järjestys. Johdatusta Liisa Malkin teksteihin. Teoksessa Liisa Malkki, *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike* (s. 7–23). Tampere: Vastapaino.

Huttunen, Laura 2005. Etnisyys. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 117–160). Tampere: Vastapaino.

Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas, Anna 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 16–40). Tampere: Vastapaino.

Huttunen, Laura 2004. Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen. Marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastakategoriat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s. 134–154). Helsinki: Gaudeamus.

Huttunen, Laura 1994. "Enää ei käy se mustalaisten vanha elämä." Mustalaisten etnisen identiteetin rakentuminen nyky-Suomessa. Teoksessa Marjo Kylmänen (toim.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus* (s. 35–53). Tampere: Vastapaino.

Iranta, Mina 2011. *Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti. Tukea kasvatukseen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Järvenpää, Teija 2011. *Kokemuksia kasvamisesta kahden kulttuurin välissä – "On ylpeä siitä, eikä yhtään häpeillä sitä, mistä oikeesti on."* Tampereen Yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu.

Kolbe, Laura 2010. *Ihanuuksien ihmemaa. Suomalaisen itseymmärryksen jäljillä*. Helsinki: Kirjapaja.

Korkiakangas, Pirjo 2005. Muistoista tulkintaan – muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin* (s. 129–147). Helsinki: Ethnos.

Korpelainen, Jonna & Hippeläinen, Paula 2012. *Kaksi kieltä, kaksi kulttuuria. Päivähoidon tuki kaksikulttuurisille lapsille*. Metropolia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kozinets, Robert V. 2012 [2010]. *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*. Lontoo: Sage.

Kylmänen, Marjo 1994. Johdanto. Teoksessa Marjo Kylmänen (toim.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus* (s. 5–14). Tampere: Vastapaino.

Laaksonen Salla-Maaria, Matikainen, Janne & Tikka, Minttu 2013. Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.), *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* (s. 9–33). Tampere: Vastapaino.

Laihiala-Kankainen, Sirkka, Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele 2002. Esipuhe. Teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen, Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* (s. 5–7). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Laine, Timo 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 29–51). Jyväskylä: PS-kustannus.

Lainiala, Lassi & Säävälä, Minna 2012. *Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja. Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot*. Helsinki: Väestöliitto.

Lauhamaa, Pigga, Rasmus, Eeva-Liisa & Judén-Tupakka, Soila 2006. Saamelaiskasvatus sosialisointiin, enkulturaation ja identiteetin käsitteiden valossa. Teoksessa Tuomas Matikainen (toim.), *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla* (s. 190–211). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laurén, Kirsi 2010. Kirjoitetun kokemuksen kiehtovuus. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit* (s. 426–449). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Laurent, Lina 2005. *Kuuntele minua! Nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa*. Helsinki: Tyttöjen talo.

Lehtonen, Mikko 2013. Miten tutkia liikkuvaa maailmaa? Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.), *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto* (s. 7–29). Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Mikko 2009. Olen suomalainen (lo sono finlandese). Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 109–116). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli 2007. Suomiko toista maata? Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi* (s. 105–118). Helsinki: Gaudeamus.

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli 2003. Miksi Erilaisuus? Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus* (s. 7–17). Tampere: Vastapaino.

Leimu, Pekka 2005. Kyselyt. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin* (s. 77–88). Helsinki: Ethnos.

Leinonen, Johanna 2014. "Myö eletään semmosta välimuotoa" – Ylirajaista perhe-elämää suomalaisten ja amerikkalaisten välisissä liitoissa Suomessa ja Yhdysvalloissa. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter & Minna Säävälä (toim.), *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina* (s. 52–67). Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Liebkind, Karmela 2000. Monikulttuurisuus on tulevaisuutta. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa* (s. 171–182). Helsinki: Gaudeamus.

Lönnqvist, Bo 1999. Mitä etnologia on? Teoksessa Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.), *Kulttuurin muuttuvat kasvat. Johdatusta etnologiatieteisiin* (s. 13–33). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Löytty, Olli 2013. Kun rajat eivät pidä eli mihin maahanmuuttajakirjallisuutta tarvitaan. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.), *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto* (s. 261–279). Tampere: Vastapaino.

Löyttyjärvi, Kaisla 2009. Erilainen nuori. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (s. 123–131). Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Malkki, Liisa 2012. *Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Tampere: Vastapaino.

Markham, Annette N. 2011. Internet Research. Teoksessa David Silverman (toim.), *Qualitative Research. Theory, Method, and Practice* (s. 111–128). Lontoo: Sage.

Martikainen, Tuomas, Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko 2006. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.), *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla* (s. 9–41). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mead, George H. 1934. *Mind, Self and Society. From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.

Metsämuuronen, Jari 2008. *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: International Methelp.

Oksi-Walter, Päivi 2014. Ulkосуomalaisen kulttuurin identiteetti ja elämänkaari. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter ja Minna Säävälä (toim.), *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina* (s. 122–125). Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Olsson, Pia 2005. Tutkijan vastuu ja velvollisuus – tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Pirjo Korhakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin* (s. 281–290). Helsinki: Ethnos.

Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko 2002. Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat* (s. 42–57). Helsinki: Gaudeamus.

Puuronen, Vesa 2006. *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Pöysä, Jyrki & Timonen, Senni 2004. Kuinka ahkerat muurahaiset saivat kasvat? Henkilökohtaisen tiedon paikka arkiston keruuhjeissa. Teoksessa Tuulikki Kurki (toim.), *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat* (s. 218–254). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rapport, Nigel & Overing, Joanna 2007. *Social and Cultural Anthropology. The Key Concepts*. Lontoo: Routledge.

Robbins, Richard H. 1973. Identity, Culture and Behavior. Teoksessa John J. Honigmann (toim.), *Handbook of Social and Cultural Anthropology* (s. 1199–1222). Chicago: Rand McNally & Co.

Ruotsala, Helena 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Pirjo Korhakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin* (s. 45–76). Helsinki: Ethnos.

Ruuska, Petri 2013. Identiteetin translokaali elämä. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.), *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto* (s. 95–109). Tampere: Vastapaino.

Räsänen, Matti 1997. Kansan kulttuurista ihmisen arkeen. Tutkimuksen painopistealueita toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Teppo Korhonen & Pekka Leimu (toim.), *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen* (s. 21–32). Turku: Turun yliopisto.

Räsänen, Pekka & Sarpila, Outi 2013. Internet-lomake vai ei? Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.), *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät* (s. 68–83). Tampere: Vastapaino.

Saastamoinen, Mikko 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Pertti Rautio & Mikko Saastamoinen (toim.), *Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma* (s. 168–180). Tampere: Tampereen yliopisto.

Saukkonen, Pasi 2013. *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.

Sirkkilä, Hannu 2014. Suomalaisten miesten pitkäkestoiset kaksikulttuuriset parisuhteet – haasteita ja voimavaroja. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter & Minna Säävälä (toim.), *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina* (s. 126–139). Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Snellman, Hanna 2003. *Sallan suurin kylä – Göteborg. Tutkimus Ruotsin lappilaisista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Stark, Laura 2006. Kansallinen herääminen ja sosiaalinen nousu maaseudulla. Teoksessa Hilikka Helsti, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.), *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960* (s. 47–109). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Stolcke, Verena 1995. Talking culture. New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe. *Current Anthropology* 36(1) (s. 1–13).

Suomen virallinen tilasto 2015. *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö*. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 18.5.2016 osoitteesta http://www.stat.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_tie_001_fi.html.

Sääskilähti, Nina 1999. Kansan kulttuurista arkipäivän merkityksiin. Teoksessa Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.), *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin* (s. 145–154). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Talib, Mirja-Tytti & Lipponen, Päivi 2008. *Kuka minä olen? Monikulttuuristen opiskelijoiden identiteettipuhetta*. Helsinki & Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura & Turun yliopisto.

Tikka, Iiona 2004. *Suomalainen lapsi maailmalla. Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Toivola, Jani 6.12.2014. *Kirje Suomelle*. Haettu 23.11.2015 osoitteesta <http://janitoivola.net/2014/12/06/kirje-suomelle/>.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuomi-Nikula, Outi 1997. Kaksikulttuurinen perhe eurooppalaisen etnologian tutkimuskohteena. Teoksessa Teppo Korhonen & Pekka Leimu (toim.), *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen* (s. 269–298). Turku: Turun yliopisto.

Turner, Victor 1969. *The Ritual Process. Structure and Anti-structure*. Chicago: Aldine.

Vakimo, Sinikka 2010. Periaatteista eettiseen toimijuuteen – tutkimusetiikka kulttuurintutkimuksessa. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.), *Vaeltavat metodit* (s. 79–113). Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Valtonen, Anni & Alanen, Milka 2014. *Uusia suomalaisia*. Helsinki: Like.

Vilkko, Anni 1995. Lukijaelämää. Teoksessa Elina Haavio-Mannila, Tommi Hoikkala, Eeva Peltonen & Anni Vilkko (toim.), *Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus* (s. 157–172). Helsinki: Gaudeamus.

Vuori, Anna-Riikka 2011. *Kaksikulttuurisissa perheissä tapahtuva lasten etninen sosialisatio ja etnisen identiteetin muodostuminen – Diskurssianalyttinen näkökulma*. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologia. Pro gradu.

Åström, Anna-Maria 2001. Är en doppelidentitet möjlig? Teoksessa Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist (toim.), *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv* (s. 37–49). Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Liite1: Kyselylomake suomeksi

KAHDEN KULTTUURIN KASVATIT -kyselylomake

TIETOA KYSELYSTÄ

Hei sinä 18–29-vuotias nuori aikuinen, jonka vanhemmat ovat kotoisin eri maista! Teen Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksella pro gradu -tutkielmaa kahden kulttuurin kasvateista, heidän kokemuksistaan ja kulttuuri-identiteetistään. Siihen tarvitsen kuitenkin sinun apuasi. Kyselylomaketta saa mieluusti levittää myös muille tutkimuksenkohderyhmäläisille.

Voit valita kysymyksistä oman kiinnostuksesi ja aikasi mukaan vapaasti ne, joihin haluat vastata. Ainoastaan tähdellä (*) merkityt kysymykset perustieto-osiossa ovat pakollisia. Minun lisäksi vastaukset menevät *Familia Club ry:n* hallinnoiman ja RAY:n rahoittaman nelivuotisen (2013–2016) *Duo*-hankkeen käyttöön, hyödynnettäväksi mm. aiheeseen liittyvien artikkeleiden kirjoittamisessa. Lisätietoa hankkeesta löydät halutessasi sivulta www.duoduo.fi. **Vastaukset käsitellään kaikissa käyttöyhteyksissään vastaajien anonymiteettia vaarantamatta. Kyselylomakkeen viimeinen palautuspäivä on 15.05.2015.**

Kiitos jo etukäteen kiinnostuksestasi ja ajastasi!

PERUSTIEDOT:

- K1 *Sukupuoli:
- K2 *Syntymävuosi:
- K3 *Syntymäpaikka:
- K4 *Asuinpaikka:
- K5 *Kansalaisuus/kansalaisuudet:
- K6 *Äidinkieli/äidinkielet:
- K7 *Isän kansalaisuus/kansalaisuudet:
- K8 *Äidin kansalaisuus/kansalaisuudet:
- K9 *Perheenjäsenet (perheessä, johon itse syntynyt):
- K10 *Kauanko olet asunut Suomessa?
- K11 *Mahdolliset muut asuinmaat?
- K12 Kuvaile itseäsi omin sanoin:

1. OMA KAKSIKULTTUURISUUS

- K13 Mitä kaksikulttuurisuus merkitsee sinulle? Koetko itse olevasi kaksikulttuurinen vai mitä kulttuuria/kulttuureita koet edustavasi?
- K14 Koetko oman ulkonäkösi poikkeavan suomalaisesta valtavirrasta? Onko tämä vaikuttanut omaan elämäsi (positiivisesti ja/tai negatiivisesti)? Anna esimerkkejä tällaisista tilanteista.
- K15 Koetko suhteesi siihen, että vanhempasi tulevat eri kulttuureista, mahdollisesti muuttuneen ajan myötä? Onko suhde ollut eri ikäkausina esimerkiksi myönteisempi/kielteisempi kuin nykyään? Millaisten seikkojen koet vaikuttaneen mahdollisiin muutoksiin (esim. ystäväpiiri, sukulaiset, muiden asenteet)? Anna esimerkkejä.
- K16 Koetko vanhempiesi erilaiset kulttuuritaustat ja niiden vaikutukset omaan elämäsi nykyisin pääasiassa myönteisenä/kielteisenä/neutraalina osana elämäsi? Mikä kaksi-/monikulttuurisuudessa on mielestäsi parasta ja/tai huonointa?

2. KAKSIKULTTUURINEN PERHE

- K17 Kuvaile omin sanoin niitä kahta (tai useampaa) kulttuuria, joita vanhempasi edustavat.
- K18 Mitä sinulle merkitsee olla osa kaksi-/monikulttuurista perhettä? Koetko sen esimerkiksi poikkeavan jotenkin (hyvässä tai pahassa) perheistä, joissa molemmat vanhemmat ovat samasta kulttuurista? Anna esimerkkejä.
- K19 Mitä perhe sinulle käsitteenä merkitsee? Keiden katsot esimerkiksi kuuluvan lapsuudenperheeseesi ja millaiset ovat eri perheenjäsenten roolit perheessäsi? Toivoisitko voivasi välittää kyseisen perhekäsityksen ja roolijaon eteenpäin esimerkiksi omille lapsillesi? Miksi/miksi et?

- K20 Millä tavoin vanhempiesi edustamat kulttuurit ovat esillä perheesi elämässä (esim. juhlat, perinteet, perhekäsitys, arvomaailma, ruoat, uskonto, pukeutuminen, musiikki, kieli, käytöstavat, vierailut sukulaisten luona)? Anna esimerkkejä.
- K21 Millaisia arvoja/asioita kyseisistä kulttuureista toivoisit itse voivasi välittää eteenpäin esimerkiksi omille lapsillesi ja mitä jättäisit pois, jos mahdollista? Miksi?
- K22 Mitä kieltä/kieliä perheessäsi käytetään? Vaihtelee kieli eri tilanteissa ja/tai esimerkiksi eri henkilöiden välillä? Miten merkittäväksi koet kiel(t)en roolin eri kulttuurien omaksumisessa? Anna esimerkkejä.
- K23 Oletko koskaan kokenut eläväsi "kahden kulttuurin välissä" ja onko tämä aiheuttanut mahdollisia ristiriitatilanteita/haasteita elämässäsi (esimerkiksi jos molemmat vanhempasi/heidän kulttuurinsa edustajat tuntuvat odottavan sinulta eri asioita)? Miten olet selviytynyt tällaisista tilanteista? Anna esimerkkejä.
- K24 Millaisia neuvoja ja vinkkejä antaisit nykyisille kaksikulttuurisille pariskunnille ja perheille? Minkälaisia asioita kaksikulttuuristen perheiden vanhempien olisi mielestäsi tärkeää huomioida kasvatustyössään? Millaiset asiat ovat esimerkiksi omassa lapsuudessa jäänneet harmittamaan ja mitkä asiat puolestaan onnistuivat mielestäsi hyvin?

3. MUU ELÄMÄNPIIRI JA YHTEISKUNTA

- K25 Minkälainen tuttavapiirisi on perheen ulkopuolella (ovatko esim. ystäväsi/seurustelukumppanisi/puolisosi suomalaisia, kaksi-/monikulttuurisia, ulkomaalaisia)? Koetko oman kaksikulttuurisen taustasi vaikuttaneen oman tuttavapiirisi muotoutumiseen? Entä millä tavoin omat tuttavasi ovat mahdollisesti vaikuttaneet omaan käsitykseesi kaksikulttuurisuudesta? Anna esimerkkejä.
- K26 Oletko joutunut erilaisten ennakkoluulojen ja/tai syrjinnän uhriksi oman taustasi vuoksi? Millaisten ja millaisissa tilanteissa? Miten olet kokenut tilanteet? Ovatko ennakkoluulot olleet yksinomaan negatiivisia?
- K27 Koetko, että edustamiasi kulttuureja ja mahdollisuutta niiden ylläpitoon tuetaan riittävästi Suomessa (esim. koulut, vertaistuki, ystäväpiiri, järjestöt, tapahtumat, kielikoulutus)? Anna esimerkkejä. Millaista tukea kaipaisit kenties lisää?
- K28 Onko kaksi-/monikulttuurisuus mielestäsi riittävästi esillä esimerkiksi politiikassa, mediassa, kirjallisuudessa, televisiossa, kouluissa jne. vai onko niissä luotu mielikuva Suomesta ja sen asukkaista liian yksiulotteinen? Anna esimerkkejä.

4. MUUTA

- K29 Tuleeko mieleesi vielä muita ajatuksia/kommentteja/kokemuksia, joista haluaisit kertoa, mutta mitä en ole tajunnut kysyä?
- K30 Olisitko kiinnostunut keskustelemaan aiheesta kasvotusten? Jos kyllä, kirjoita alle yhteystietosi (esim. sähköpostiosoite ja/tai puhelinnumero), josta sinut tavoittaa mahdollista haastattelua varten.

SUURI KIITOS VASTAUKSISTASI JA AJASTASI!

Liite2: Kyselylomake englanniksi

GROWN-UPS OF BICULTURAL FAMILIES -questionnaire

About the questionnaire

Hi! Are you an 18–29-year-old young adult, whose parents hail from different countries? If the answer is yes, then you are exactly what I'm looking for! I'm a student at the University of Jyväskylä and just about to start writing my thesis in the field of ethnology which deals with the grown-up children of bicultural families, their experiences and cultural identity. But in order to do so I need your help. I would also be very thankful if you could tell other adult children from bicultural families that you might know about this questionnaire.

Depending on your interest and available time you can either answer all the questions or choose the ones which interest you the most. Only the questions marked with a star (*) in the basic information -section are required. Apart from my thesis, the answers will also be used as source material for articles and research in a four-year project (2013–2016) "Duo", administered by *Familia Club ry* and financed by RAY. If interested, you can find further information about the project from the webpage <http://en.duoduo.fi/>. **All the answers will be dealt with in complete confidence and anonymity. The last day to submit your answers is 15.05.2015.**

Thank you for your interest and time!

Basic information:

- Q1 *Gender:
- Q2 *Year of birth:
- Q3 *Place of birth:
- Q4 *Place of residence:
- Q5 *Nationality/nationalities:
- Q6 *Mother tongue(s):
- Q7 *Nationality/nationalities of the father:
- Q8 *Nationality/nationalities of the mother:
- Q9 *Family members (in a family you were born to):
- Q10 *How long have you lived in Finland?
- Q11 *Other countries you may have lived in:
- Q12 Describe yourself with your own words:

1. OWN BICULTURALITY

- Q13 What does biculturalism mean to you? Do you conceive yourself as a bicultural person or which culture(s) do you feel you represent?
- Q14 Do you think your appearance differs from the Finnish mainstream? Has this affected your own life (positively and/or negatively)? Please give some examples of such situations.
- Q15 Do you think that your attitude toward the fact that your parents come from different cultures has changed over the years? Has the experience been more positive/negative in different periods of your life or compared to your present situation? Which kinds of things do you think have affected such changes (for example friends, relatives, attitudes of others)? Please give some examples.
- Q16 Do you find your parents' different cultural backgrounds nowadays as a mainly positive/negative/neutral part of your life? What do you think is the best/the worst part of growing up in a bi-/multicultural family?

2. BICULTURAL FAMILY

- Q17 Describe in your own words the two (or more) cultures which your parents represent.
- Q18 What does it mean for you to be part of a bi-/multicultural family? Do you, for example, think your family's cultural experience differs (either in good or bad ways) from families in which both parents come from same culture? Please give some examples.

- Q19 How would you define the concept of a family? For example, who do you think are part of your childhood family and what are the roles of different members in your family? Have you/would you wish to pass on such an understanding of family and roles in the family for example to your own children? Why/why not?
- Q20 How do the cultures which your parents represent appear in the life of your family (for example festivals, traditions, values, foods, religion, clothing, music, language, manners, visiting relatives, concepts of family)? Please give some examples.
- Q21 What kind of values/things in these cultures have you/would you wish to pass on to your own children and which not? Why?
- Q22 Which language(s) has/have been used in your family? Does the language used differ depending on the situation and/or people involved in the discussion? How important do you find the role of language(s) in adopting or identifying with different cultures? Please give some examples.
- Q23 Have you ever felt that you are living “between two cultures” and has this caused any conflicts/challenges in your life (for example if both of your parents or the members of their culture seem to expect different things from you)? How have you coped with such situations? Please give some examples.
- Q24 What sort of advice and tips would you like to give to bicultural families and couples in a bicultural marriage? What kind of things should parents take into account when raising their children in bicultural families? For example, what kinds of things bother you in relation to your own childhood and, on the other hand, which things do you think worked out well?

3. SOCIETY AND OUTSIDE THE FAMILY

- Q25 How would you describe your circle of acquaintances outside your family? Are for example your friends/partners/spouses Finnish, bi-/multicultural, non-Finns? Do you think that your own bicultural background has affected the formation of your own circle of acquaintances? How have your acquaintances affected your understanding of biculturalism? Please give some examples.
- Q26 Have you been a victim of prejudice and/or discrimination because of your background? How was this prejudice/discrimination expressed, and in which kind of situations? How have you felt in such situations? Have you experienced any ‘positive’ discrimination, in other words special privileges because of your background?
- Q27 Do you think that the cultures with which you identify are supported and maintained enough in Finland (for example in schools, through peer groups, friends, organizations, events, language education)? Please give some examples. Which kind of support would you like to see more?
- Q28 Do you think that bi-/multiculturalism is present enough in politics, media, literature, TV, schools, etc., or is the image of Finland and its residents created in these forums too homogeneous/simple? Please give some examples.

4. OTHER

- Q29 Would you have any other thoughts/comments/experiences you would like to share but which I didn’t understand to ask about?
- Q30 Would you be interested to discuss this topic face to face? If yes, please write your contact information below (e-mail and/or phone number) so that I could contact you later to arrange a possible interview.

ONCE AGAIN A WARM THANKS TO YOU FOR YOUR ANSWERS AND YOUR TIME!